

KAKO SE VUČIĆ
SPREMA ZA IZBORE

Nedeljnik

12. MART 2026.

350 DINARA

BROJ 739 · CENA 350 DINARA
· CG 3,5 € · BIH 55 KM · HR 4,5 €
· SI 0,45 € · MK 200 DEN

NAJVEĆE ANALIZE SUKOBA KOJI JE VEĆ PROMENIO SVET

PRVI GLOBALNI VERSKI RAT I KRAJ MEĐUNARODNOG PRAVA

Georeport Željka Pantelića

IZDAJA
HOMEINIJA I
TAJNI PREGOVORI

KOLIKO
MOGU IRANSKI
KURDI

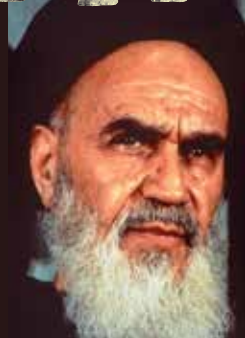
ŠTA DONOSI
MODŽTABA
HAMNEJ

ZAŠTO
PUTIN DANAS
SLAVI

**Kako je Iran postao
ovo što jeste i zašto
(ovakva) Amerika više
nikad neće biti velika**

Velika istorijska lekcija
MILANA St. PROTIĆA

UNIVERSITY
of York

Europe Campus

University of York Europe Campus

Top British Education
close to you!

BACHELOR'S | MASTER'S | EXECUTIVE MBA in Thessaloniki

School of **Business**

School of **Science** (Computer Science, Psychology)

School of **Law and Humanities** (Law, Communication, English Studies)

The University of York Europe Campus is the officially licensed European branch campus of the British University of York, one of the best universities in the world.

Representative Office in Serbia

E: serbia@yorkeuropecampus.eu

T: +381 11 715 6905

 yorkeuropecampus.eu

IMPRESUM

Izdavač NIP Nedeljnik d.o.o.
Bulevar kralja Aleksandra 43
Beograd +381/11/770-81-64
redakcija@nedeljnik.rs

MENADŽMENT

Direktor i glavni urednik
Veljko Lalić

Izvršni direktor marketinga
Jelena Jevtić
marketing@nedeljnik.rs

Direktor prodaje
Andela Marić
pretplata@nedeljnik.rs

Medija menadžer
Jelena Soškić

REDAKCIJA

Odgovorni urednik
Marko Prelević

Zamenik glavnog urednika
Branko Rosić

Izvršni urednik
Veljko Miladinović

Izvršna urednica
zdravlja i psihologije
Ana Mitić

Urednik unutrašnje
i glavni urednik online izdanja
Dušan Telesković

Urednik spoljne i dopisnik iz Rima
Željko Pantelić

Reporteri
**Milica Rilak, Zorica
Marković, Milana Milošević,
Marko Tica, Luka Lukić**

Urednik fotografije
Nebojša Babić

Fotografija
**Profimedia, Beta,
Orange Studio**

Art-direktor
Miloš Sindelić

Ilustracije
Marina Duletić / Kumiho

Lektura
Sanja Savić

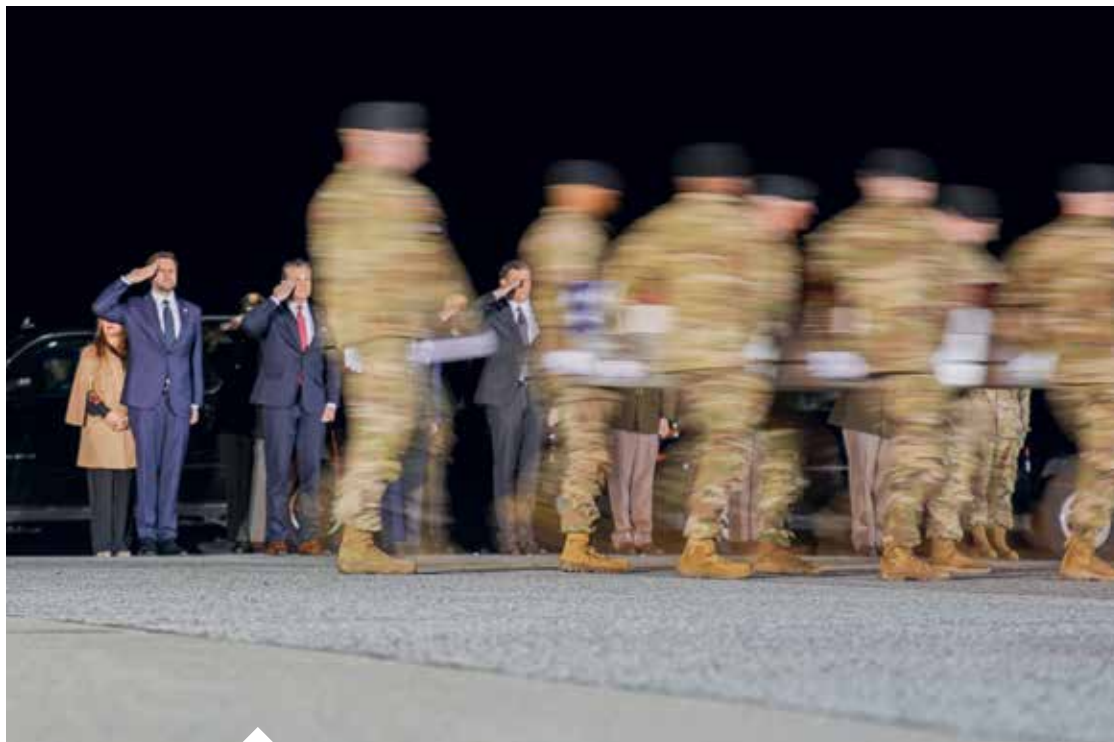
Head of digital
Pavle Zlatić

Društvene mreže
Jelena Luković

Stalni saradnici
**Srdan Vajliarević, Dragoljub
Dražić Petrović i Ante Tomić,
Hana Piščević, Zoran
Panović (Politika i društvo),
Aleksandar Radić (Vojska),
Dejan Stojilković (Eseji),
Goran Vojnović (Ljubljana),
Rumena Bužarovska
(Skoplje), Ivan Radojčić
(Stil), Milan St. Protić
(Istorija), Ana Banko
(Zdravlje), Miša Brkić
(Biznis), Danijela Isailović
(Energetika i ekologija),
Petar Komnenić (Podgorica)**

Le Monde diplomatique
ONLINE IZDANJE
Imd.nedeljnik.rs

Glavni i odgovorni urednik
Ivica Mladenović
Imd@nedeljnik.rs

Brifing

4 | Uvodnik
Veljka Lalića
Borina lekcija

5 | Lice nedelje
Tadija Janičić

10 | Ante Tomić
**Autobusom
kroz Liku**

12 | Zoran Panović
**Ko je srpski
Panoramiks?**

14 | Politika
**Kako se vlast
sprema za izbore**

ANALIZA ŽELJKA
PANTELIĆA

**U Iranu su nakon
američke invazije
na Irak 2003.
godine, usvojili
pravilo da se
u slučaju rata
sledi doktrina,
a ne lider,
budući da je to
najsigurniji način
da se obezbedi
preživljavanje
Islamske
Republike. Na taj
način, likvidacija
bilo kog vođe,
vrhovnog ili
lokalnog, ne
slabi odbrambeni
kapacitet
teokratskog
režima**

Šta donosi „Srbija 2030“

Predstavljen plan ekonomskog
razvoja Srbije koji će koštati
pedesetak milijardi evra. Jedini
igrač je država – ona će sve da radi:
gradi, investira, uvodi AI... **18**
Piše Miša Brkić

SPENS logor? Ta nemojte

Ne radi se o tome da li je Cetinski
bio proračunat, naivan ili,
jednostavno, iskreno zabrinut
da bi nekog mogao da uvredi
svojim nastupom na Spensu **22**
Piše Zoran Strika

Marko Grabež

Potreba za povezivanjem ljudi na
prostorima ex-YU velika je i
prirodna. Jedna smo kultura **46**
Razgovarao Branko Rosić

U ponedeljak po podne činilo
se da će rat na Bliskom istoku
biti okončan pre nego kasnije;
u ponedeljak uveče, kada je na
konferenciju za štampu izašao
Donald Tramp, bilo je jasno da će
još trajati. Nije bilo čudnijeg, ali ni
opasnijeg rata, zbog čega je ovom
sukobu posvećen priličan broj
stranica i u ovom broju Nedeljnika
– cela četiri „direktna“ teksta, uz još
mnoge koji ga se dotiču.
Novi broj poslat je u štampu u
utorak uveče, i jako bismo voleli da
bude bajat već u četvrtak ujutru,
kada se nalazi na kioscima (ili u
sredu po podne, kada ga dobijaju
naši digitalni pretplatnici). Samo
što to, već smo naučili, ne bi
predstavljalo nikakvu garanciju za
patak u vreme ručka...

**Među nama:
U novom broju Nedeljnika**

PRETPLATA

	SRBIJA
12 meseci	12.000
24 meseci	19.999

Dostupno u digitalnom
formatu **nedeljnik.rs**
12 meseci - 8.200

Tekući račun broj: 205-217464-21. Banka: Komercijalna banka AD Beograd
Potvrdu o uplati pošaljite na adresu: **Nedeljnik, Bulevar kralja Aleksandra 43, Beograd**
ili na mejl **pretplata@nedeljnik.rs** Dodatne informacije na **011/770-81-64**

ONLAJN

WWW.NEDELJNIK.RS

f /NEDELJNIK

🐦 /NEDELJNIK

@ /NEDELJNIKMAGAZIN/

📄 /COMPANY/NEDELJNIKMAGAZIN

Štampa Rotografika

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Narodne biblioteke Srbije, Beograd
ISSN 2217-8058
COBISS.SR-ID 188540428

© COPYRIGHT

Zabranjeno preštampavanje i
korišćenje sadržaja bez pismenog
odobrenja izdavača.

Borina lekcija

Šest najvažnijih lekcija Bore Milutinovića o tome kako se stvara uspešan klub, ili uspešna nacija

Čuo sam za tu priču i ranije: da su krajem devedesetih i početkom dvehiljaditih najbolji seminari bili fudbalski koje su držali Fabio Kapelo i Bora Milutinović. To je FIFA organizovala, i njih dvojica, kao najbolji trener i najbolji selektor, išli su po svetu i držali predavanja, o kojima se pričalo i van fudbala. Od naših trenera, i to sam tako i čuo prvi put, pojavili su se jedino Radomir Antić, koji je tada vodio Barselonu, i Zoran Filipović. Drugi nisu bili zainteresovani. Predavanja su bila legendarna, i ostalo je mnogo anegdota. Recimo kad Kapelo začikava Boru: „Boro, ti si jedini trener koga znam koji ide na Svetsko prvenstvo bez plana.“ I njegov odgovor: „Fabio, ja imam plan. Moj plan je da plan promenim čim počne utakmica.“

JEDNU STVAR MI JE SADA ISPRIČAO Srđan Valjarević, koji je bio ozbiljan fudbalski talenat, što malo ljudi zna, i još je ozbiljniji poznavalac fudbala, što još manje ljudi zna. Iako može da poludi što ga ovde citiram, moram pošto, ako je neka greška, onda je njegova u nastavku. Na jednom od tih predavanja Bora je upitao trenere kojih je šest najvažnijih stvari u klubu, i pošto niko nije pogodio, rekao je svojih šest, s kojima se Kapelo složio:

Redosled je:

1. Uprava
2. Igrači
3. Trener
4. Stručni štab
5. Medicinsko osoblje
6. Navijači.

REAL I BAJERN SU ZATO NAJVEĆI i najstabilniji klubovi. Sve je lepo poredano.

Meni ovo naravno nije bila lekcija o fudbalu, iako nepogrešivo može da se primeni na svaki klub, ali sam posle tog doručka u restoranu „Alo Alo“ razmiš-

ljao kako bi se to primenilo na politiku, na državu, na svaki sistem.

U prevodu:

1. Institucije
2. Ljudi, kadrovi
3. Lider
4. Tim koji upravlja
5. Sistem podrške – vojska, policija, zdravstvo
6. I na kraju publika, odnosno birači u demokratijama.

ZANIMLJIVO. A MISLIM I TAČNO. BUKVALNO u svakom segmentu.

I objašnjava zašto se uvek prvo menja trener. Onaj u sredini. I u klubu. I u demokratiji.

NO, NAJVAŽNIJE SU INSTITUCIJE. I TO shvatite kad imate sudar sa zakonom, pa vam najbitnije postane pravosuđe, sa reketom, pa vam postane policija, ili poslom, kad vas ugroze u etatičkom društvu kao što je naše.

Ovo što danas posmatramo jeste jedan od najopasnijih trenutaka u modernoj politici. Međunarodni poredak je na udaru. Amerika kao globalni hegemon vodi i unutrašnji rat, institucionalni, medijski, obrazovni. Nije lako priznati ali najstabilniji lider neke velike zemlje trenutno je Si. I lično, ono žena, deca, jedna ćerka koja je završila Harvard, i politički. Ostalo kao da su neki alfa mužjaci, koji se bore oko stvari koje nisu mnogo važne nikome osim vladarima iz senke – koji, gde god krenu da šire demokratiju ili naciju, nekim čudom pronađu naftu, ili more.

ISTORIJA JE SKUP VELIKIH SLIKA I velikih reči. Onu čuvenu „Vredelo je“, Madlen Olbrajt izgovorila je odgovarajući na pitanje da li su sankcije Iraku vredelo života iračke dece. Ostareli Don se mnogo puta izvlačilo, ali će imati istorij-

ski problem sa ovim „I can handle that“ oko pogibije devojčica u Iranu.

Te stvari dođu kasnije. Ni Milan Stojadinović nije mislio da je problem što mu na mitingu viču „Vođa“, po uzoru na Hitlera. Ali to u romansiranoj biografiji koju mu je pisao kasnije ne može da ispegla ni jedan Miloš Crnjanski.

U MAJAMIJU JE OVIH DANA BIO skup najvećih republikanskih donora. Ljudi koji drže Trampa. I današnju Ameriku. Kažu da su za naslednika izabrali Marka Rubija. Logično. Latino poreklo. I moraju da se vrate ti glasovi. I najvažnije, zadržati Teksas gde demokratski kandidat Talariko vodi protiv obojice republikanskih kandidata za senatora, što se nije desilo pola veka. Ako se desi, ako padne Teksas, republikanci nemaju povratak u Belu kuću u 20 godina. Nemaju gde da nadoknade 55 elektorskih glasova.

No, nije ovde najvažnija Amerika, koja će se snaći, ubeđen sam, koliko to što je jedan čovek uspeo da poremeti svih šest stubova na kojima je izgrađena i najveća demokratija našeg vremena. Odluka Ustavnog suda protiv tarifa pokazuje da institucije, čak i republikanske, tamo pokušavaju da pruže neki otpor. I to je nešto na šta bi trebalo svi da se ugledaju.

Jer, kad navijači vode klub – ili kada se uprava potpuno otuđi, to jeste početak kraja svakog sistema.

I ZATO JE OVA BORINA LISTA važna danas u Americi, koliko i u Evropi, koliko i u Srbiji, koliko u svakoj zemlji koja ima kakve-takve izbore.

Kad popuste prve dve stvari, uprava i igrači, tj. institucije i ljudi, nema trenera koji to može da vrati. Iako je uglavnom trener taj koji pokušava da to poremeti. A tada nastupaju navijači, koji ili prekidaju utakmicu...

Ili sudija svira kraj. **N**

*Treba se izboriti za
slobodu. To je način života.
Imate ljude koji u prilično
slobodnim društvima ne
žive slobodno, i obrnuto –
u represivnim društvima
žive slobodno.*

Tadija Jančić

UMETNIK

JESI LI VIDEO OVO?

Smak sveta je već stigao, eno ga u Lici

Nigdje nikoga nema, ni Srba ni Hrvata. Svijetli tek poneki prozor. Jedva u svakoj desetoj kući neka baka peče kruh u smederevcu, čekajući da dođe netko da joj okrene antenu na krovu, da može gledati „Tvoje lice zvuči poznato“

Piše Ante Tomić

Dragoljube, ljubice bijela, Žena i ja proveli smo vikend s djecom u Zagrebu i sad se rano ujutro vraćamo autobusom u Split. Pišem ti s kompjuterom na koljenima. Ugodno mi je tipkati, vožnja autocestom ide glatko, bez ljuljanja i poskakivanja, ali već znam, u nekom trenutku neminovno će mi se oči početi sklapati pa ću spustiti ekran i odrijemati.

Putovanje me redovito omamljuje. U prošlosti je to imalo komičnih posljedica. Prespavao bih ponekad dolazak na odredište i probudio se tek na zvuk usisivača u garaži autobusnog poduzeća. Čistačicu bi skoro strefio infarkt kad bih prepadnut skočio sa stražnjeg sica.

Koncem osamdesetih jednom sam se u noćnom vlaku između Beograda i Splita premjestio u jedan skoro sasvim prazan vagon. Legao sam preko četiri sica i momentalno se onesvijestio. Nekoliko sati kasnije kroz prozor sam zbunjeno gledao predgrađa svoga grada, ništa ne prepoznajući.

Razumljivo, jer to nije bio moj grad. Vagon u kojem sam blaženo spavao odvojio se u željezničkom čvorištu u Perkoviću i nastavio put Šibenika.

U trajektu od Rijeke do Splita drugi put sam spokojno hrkao u svojoj kabini, ne obazirući se na štopot automobila koji su se u zoru po rampi iskrcavali u splitskoj luci. Probudio sam se kad

se sunce visoko podiglo, dva sata kasnije, u trajektnom pristaništu Starog Grada na Hvaru.

Treći put, prije dvadesetak godina, uputio sam se rano ujutro Lastinim autobusom iz Beograda u Kragujevac da napravim reportažu o Crvenoj zastavi. Ne smijem zaspat, ne smijem zaspat, ponavljao sam u sebi prijekorno. I, naravno, trebam li ti to uopće naglašavati, Dražo – zaspao sam. Trgnuo sam se nakon nekog vremena izbezumljeno i shvatio da autobus stoji u stanici. Kroz prozor sam vidio natpis „Kragujevac“.

Zgrabio sam jaknu i smjesta istrčao, a autobus je nastavio svoje putovanje. Međutim, ono „Kragujevac“ što sam ja vidio nije bilo ime mjesta, već reklama nekog kragujevačkog poduzeća na autobusnoj stanici u Batočini.

Ne zamjeri, ovdje ću se sad zaustaviti da kratko ubijem oko.

Osamdeset kilometara dalje evo me natrag. Žena mi je dodala maramicu da obrišem slinu koja mi se u snu s ruba usta ocijedila niz bradu. Vozimo se kroz Liku. U zagrebačkim i splitskim drvoredima već su izbili pupovi na granama, ponegdje se nazire i sitno lišće, no ličke su šume još gole i crne. Proljeće ovdje kasni, kao što je i inače, sve drugo nekako u zaostatku.

Lijep je ovaj kraj, priroda je u svibnju čarobna. Plavi planinski vrhovi s bijelim kopicama snijega, ispod kojih ide sloj tamnozelenih smreka, pa još niže

sloj svjetlije zelenih bukava, pa još niže sloj travnatih obronaka s maslačcima, u dnu kojim su se skupila sela s kućama i štalama. Izdaleka se sve čini idilično kao reklama za Milka čokoladu. Ali, teško se živi, a prošlost je surova i bolna i stalno nas drži za grlo, ne da nam disati.

Prije četrdesetak godina moj tata je sagradio jednu malu kuću sa strmim krovom, u šumi na rubu jednog sela kod Gračaca. Selo se zvalo Štikada. Ustvari se još uvijek tako zove, ali više baš i nije selo. Tata je radio na hidrocentrali što se nedaleko gradila. Bila je tehnološki izuzetno napredna za ono vrijeme, a i danas tako nešto nije lako napraviti. Voda je iz akumulacijskog jezera tekla tunelom kroz Velebit i na drugoj strani padala sve dolje do turbine u selu Muškovci kod Obrovca. Visinska razlika bila je veća od pet stotina metara.

Tata se zaljubio u ovaj kraj, upoznao je neke ljude u općini koji su mu zemlju skoro džabalesku dali i početkom osamdesetih godina prošlog vijeka krenuo graditi malu, skromnu vikendicu bez vode, struje i pristupne ceste. Za vodu se snašao s jednog izvora pod vapnenačkom liticom stotinjak metara poviše u šumi. Ukopao je cijev u plitki kanal i voda je uskoro zažuborila, svježja, studena, najukusnija koju sam ikad pio, nad našim sudoperom.

Za pristupnu cestu tata je sam malo mahao krampom i lopatom, ali većinu je posla, vjerujem, ipak napravio bagerist s gradilišta hidrocentrale kojemu je nami-

gujući gurnuo u džep novac da se počasti gulašom.

Struju nikad nismo imali. U zimskim večerima, dok je snijeg napolju bešumno padao, čitali smo avanturističke romane, rješavali križaljke i kartali remi pod svjetlom plinskih lampi. Muziku i vijesti donosio nam je smeđi Grundigov radio na baterije, prije nego bismo se zavukli pod teške vunene biljce i utonuli u san slušajući pucketanje suhog drva i jarkocrveni sjaj iz smederevca.

Ne zamjeri, od ovog opisa ponovno sam počeo zijevati.

Ferije u Lici bile su nam nezaboravne. Zimi smo sanjkali niz padine, a u proljeće brali šumske jagode. Skupljali smo lisičarke i vrganje. Lovili rakove u potocima. S lukovima i strijelama sa slabim do nikakvim učinkom vrebali smo veprove i medvjede. Družili smo se s jednim dječakom iz sela, bio je izvanredno vješt na skijama, zaboravio sam mu ime. Morao bih brata upitati.

Nedavno smo baš razgovarali o seljacima što su nekad živjeli do naše vikendice. Bili su Srbi, kao što je cijeli ovaj kraj jednom bio većinski srpski. „Pamtiš li kako se nekad pričalo da su Srbi privilegirani?“, upitao me je brat. Ne trebam ti, Dražo, opisivati kakve su to priče. U svim našim nacionalističkim fantazijama oni drugi nezasluženo imaju bolje poslove, veće plaće, ljepše kuće i jače automobile od nas. Mi smo se još kao djeca u Štikadi kod Gračaca mogli osvjedočiti kako je to gola budalaština.

Nedavno smo baš razgovarali o seljacima što su nekad živjeli do naše vikendice. Bili su Srbi, kao što je cijeli ovaj kraj jednom bio većinski srpski. „Pamtiš li kako se nekad pričalo da su Srbi privilegirani?“, upitao me je brat. Ne trebam ti, Dražo, opisivati kakve su to priče

Premda ni sami nismo mnogo imali, i svaki smo dinar triput okrenuli prije nego bismo ga potrošili, svejedno nas je zgranulo siromaštvo koje smo vidjeli u Lici. Nezaposlenost, bolest, invalidnost, alkoholizam, obiteljsko nasilje, svaka je nesreća stanovala u desetak srpskih kuća zaseoka nedaleko naše vikendice. Jedan je socijalni radnik samo na njima mogao zaraditi svoju plaću.

Sa susjedima smo imali lijep odnos. Nikad im ne bismo došli bez štrudle od jabuka, dvadeset deka kave u zrnu, pa i boce vinjaka, ako domaćin nije imao problem s pićem, a oni su nas na rastanku darivali bijelim kolotovima mladog kravljeg sira, teglama pekmeza od šljiva i bocama soka od drenjina, trpkog i kiselkastog od kojeg su se usta skupljala. S veseljem se sjećam jedne pijane i šeptrljave svinjokolje. Mrtvu je životinju, blatnjavu i krvavu, trebalo ošuriti vreloom vodom da joj skinemo oštru dlaku.

„Čika Mićo, gdje ćemo s njom?“, upitao je moj tata.

„Nosi je u kupatilo!“, rekao je čika Mićo pokazujući štakom na ulazna vrata.

„Nemoj, Mićo, bog te pomogo, svinju u kupatilo, ko će pločice oprat“, zavapila je tetka Dušanka.

„Nosi je u kupatilo“, ponovio je on odlučno, ljut da njemu žena, pred tuđim svijetom,

kontrira.

„Neka, Mićo, dobro je. Možemo i ovde“, rekao je moj tata pomirljivo.

Onda je došla devedeseta, devedeset prva, i te ljude više nikad nismo vidjeli. Kad je tata nakon Oluje prvi put došao, sve pomalo, oprezno, strahujući da negdje ne ugazi na nekakvu odskočnu rasprskavajuću, srpske su kuće već bile opljačkane i zapaljene. Kao i naša vikendica na kraju šumskog puta.

Tata je uskoro raščistio čađavu šutu, obnovio krov, objelio zidove i dovukao novi polovni polovni namještaj. No, u godinama nakon rata pljačkanje se nastavilo. Kad god bi tata došao, nalazio je razvaljena vrata i ispreturanu kuću. Naposljetku je iznerviran uzeo kanticu crvene boje i svojim lijepim, geometarskim rukopisom na zidu pored vrata napisao: „Ovo je kuća Hrvata Mate Tomića.“

Moj tata ponekad je znao biti nenadmašno duhovit. Ludo smo se cerekali svaki put kad bismo došli u Liku i vidjeli njegovo beskorisno upozorenje na fasadi. Kuća je i dalje bila uredno pljačkana jer razbojnik, naravno, boli kurac jesi li ti Hrvat ili Srbin.

Poratnih godina rijetko smo dolazili u vikendicu u Štikadi. Odrasli smo i zaposlili se, nismo više imali vremena ubijati divljač lukom i strijelom. Kad su tata i mama umrli, vikendica je pripala sestri. „Prodala sam Liku“, obavijestila nas je ona uskoro. Iako godinama nismo biti tamo, svejedno nas je obuzela tuga.

Sjetim se povremeno sretnih dana u toj kući. Zadnji put, prije mjesec ili dva, u Jutarnjem listu je izašla reportaža o pustoši u Gračacu. Nigdje nikoga nema, ni Srba ni Hrvata. Svijetli tek poneki prozor. Jedva u svakoj desetoj kući neka baka peče kruh u smederevcu, čekajući da dođe netko da joj okrene antenu na krovu, da može gledati „Tvoje lice zvuči poznato“. U Lici je sve nekako u zaostatku, ali ima opet nekih stvari u kojima su nevjerovatno napredni. Tamo je, na primjer, smak svijeta već stigao. **N**

CRNA GORA PAD MLADEG BRATA

Aco je samo zaboravio da očisti tavan

Očekivanja javnosti da će rezultati pretresa biti spektakularni, koliko i policijska akcija, opala su nakon saopštenja u kome se pojašnjava da je Đukanović uhapšen zbog sumnje da je izvršio krivično djelo nedozvoljeno držanje oružja i eksplozivnih materija

Piše Petar Komnenić (Podgorica)

Hapšenje Aca Đukanovića, brata bivšeg crnogorskog predsjednika i premijera Mila Đukanovića, otvorilo je krupnu dilemu – da li je država zaista nadomak koncepta neselektivne pravde ili je na djelu još jedna predstava za javnost i pokušaj skretanja pažnje sa skandala u bezbjednosnom sektoru koji kontrolišu Demokrate, potpredsjednika Vlade Alekse Bečića?

Dok se osoba sa likom Miloša Medenice, odbjeglog sina bivše predsjednice Vrhovnog suda osuđenog na deset godina zatvora, šegači i poigrava sa policijom i nadležnima preko video-objava koje mnogi, uprkos tvrdnjama policije da se radi o proizvodu vještačke inteligencije, smatraju autentičnim, maskirani pripadnici specijalnih jedinica su u pompeznoj akciji krenuli u pretres nekretnina u vlasništvu Aca Đukanovića – u Podgorici i Nikšiću.

Očekivanja javnosti da će rezultati pretresa biti spektakularni, koliko i policijska akcija, opala su nakon saopštenja u kome se pojašnjava da je Đukanović uhapšen zbog sumnje da je izvršio krivično djelo nedozvoljeno držanje oružja i eksplozivnih materija.

Prezimirano je da je u njegovoj porodičnoj kući pronađeno više pušaka, lovačkih karabina, pištolj, nešto municije i starih policijskih pancira, a da je u stanu u Podgorici izuzeta dokumentacija o kojoj se i dalje vrlo šturo govori.

„U pretresu su nađene neke stare lovačke puške, neke puške sa posvetom njegovom bratu Milu Đukanoviću, oružje koje je pripadalo njegovom pokojnom ocu, sve je to bilo na tavanu. DNK vještačenje će pokazati da Aco Đukanović nema nikakve veze sa tim oružjem“, kazao je njegov advokat Nikola Martinović.

Uprkos tim tvrdnjama Đukanoviću je određen pritvor do 30 dana zbog opasnosti od bjekstva i procjene suda da bi sa mili-

SUMNJU U STVARNE NAMJERE VLASTI OTVORILA JE I OSTAVKA POSLANIKA VLADAJUĆEG PES-A I ŠEFA SKUPŠTINSKOG ODBORA ZA BEZBJEDNOST I ODBRANU MIODRAGA LAKOVIĆA, KOJI JE NAKON USVAJANJA IZMJENA ZAKONA KAZAO DA NAPUŠTA SVE STRANAČKE FUNKCIJE U VLADAJUĆEM PES-U

onima kojima raspolaže lako mogao organizovati život u inostranstvu, gdje je često i boravio posljednjih godina.

Predstavnici civilnog sektora sa pozamašnim stažem u istraživanju sumnjivih poslova porodice Đukanović nijesu baš egzaltirani zbog posljednje akcije. Oni podsjećaju da je Aco Đukanović u prošlosti dovođen u vezu sa mnogo težim krivičnim djelima, koja su do danas ostala neistražena.

Zasada nema naznaka da se u dokumentaciji koju je policija izuzela nalaze tragovi koji bi poduprijeti sumnje u koruptivne poslove, problematičnu državnu podršku Prvoj banci Aca Đukanovića koju je sa 44 miliona eura ispomagala vlada njegovog brata i koja se u istraživanjima civilnog sektora opisivala kao perionica prljavog novca narko-bosova poput Šarića.

Ne pominju se ni „Pandora papiri“, a ni afera „Limenka“ o kojoj se mnogo pričalo nakon što je država, dok je na vlasti bio njegov brat, Acu Đukanoviću isplatila deset miliona eura odštete na ime propuštene dobiti jer se policija nije na vrijeme iselila iz zgrade koju je trgovala njegova firma.

Javnost još ne dobija odgovor ni šta se tačno nalazi u misterioznoj dokumentaciji koju je policija zatekla u Đukanovićevom stanu.

Milo Đukanović se ovoga puta nije oglašavao ali su zato na hapšenje njegovog brata oštro reagovali iz Demokratske partije socijalista u kojoj bivši premijer danas uživa status počasnog predsjednika.

U toj stranci smatraju da postupanje policije u slučaju Aca Đukanovića predstavlja kulminaciju političke zloupotrebe ove institucije i njeno potčinjavanje interesima jedne partije, kao i pokušaj da se odvuče pažnja sa skandala koji opterećuju bezbjednosni sektor.

„Ovo je početak izborne kampanje vladajuće većine ili stranke u nestajanju koja je otela bezbjednosni sektor i zloupotrebljava ga u godini koja pretihodi izborima.“

Akcija protiv Đukanovića tekla je paralelno sa usvajanjem Zakona o unutrašnjim poslovima i Agenciji za nacionalnu bezbjednost koji je danima na meti kritike opozicije i nevladinog sektora. Oni ukazuju da je cilj zakona pravljenje policijske države te da su ova rješenja protivna standardima ljudskih prava. Iz vlasti to kategorično demantuju i tvrde da im predložena zakonska rješenja omogućavaju konačnu demontažu starog režima.

Sumnju u stvarne namjere vlasti otvorila je i ostavka poslanika vladajućeg PES-a i šefa skupštinskog Odbora za bezbjednost i odbranu Miodraga Lakovića, koji je nakon usvajanja izmjena zakona kazao da napušta sve stranačke funkcije u vladajućem PES-u Milojka Spajića jer nijedan od njegovih amandmana na rješenja nije prihvaćen. **N**

Da li je došao trenutak za „srednje sile“?

Piše Ljan Bremer

Vašington više ni sopstveni saveznici ne vide kao barjaktara kolektivne bezbednosti, slobodne trgovine i pravne države. Istovremeno, kineska ekonomska moć i politički uticaj nezaustavljivo rastu, što samo pothranjuje podozrenje mnogih država koje su, htele ne htele, sve zavisnije od dobrih odnosa sa Pekingom. U svetu kojim dominiraju Amerika i Kina, i u kojem Rusija daje sve od sebe da sruši postojeći poredak, „srednje sile moraju da deluju zajedno“, upozorio je u januaru kanadski premijer Mark Karni, „jer ako nismo za stolom, bićemo na meniju“.

Mogu li te „srednje sile“ da udahnu život posrnulim institucijama poput Ujedinjenih nacija? Mogu li da se udruže makar tamo gde im se interesi poklapaju kako bi sačuvala ono što im je važno? Mnogo je razloga za sumnjičavost. Ali, ako ne dignu glas tamo gde i dalje mogu, Vašington i Peking će ih naterati da pate.

Što se diplomatije tiče, koalicije „voljnih“ – poput EU, Indije, Japana, Brazila, Kanade i ostalih – mogle bi zajedničkim snagama da pojačaju finansijsku i političku podršku u UN, Svetskoj banci, MMF-u i STO. Mogli bi da se dogovore oko zajedničkog nastupa kako američko napuštanje ne bi potopilo te organizacije, a Kina ih ne bi potpuno preuzela.

Zasada je mnogo lakše krpiti postojeće institucije nego zidati nove, naročito jer Vašington i Peking mogu da miniraju svaki pokušaj nečeg novog. Ipak, Britanija i Francuska jedine su srednje sile sa stolicom u Savetu bezbednosti, a Amerika, Kina i Rusija imaju i previše moći da blokiraju svaku reformu.

Na polju bezbednosti, čista vojna sila kojom raspolažu Amerika i Kina primorava većinu srednjih sila da se i dalje drže Vašingtona kada je reč o razmeštaju trupa, razvoju oružja i obaveštajnim podacima. Ali počinju da se javljaju pukotine. Sve jača odbrambena saradnja unutar Evrope direktna je reakcija na ruski rat u Ukrajini, mada će za taj proces trebati brdo vremena, para i političke volje.

Rivalstvo sa Kinom, očajan kvalitet ruske vojne opreme i sumnja u to koliko je Amerika dugoročno pouzdan partner, naterali su Indiju – koja je opasno odrešila kesu za vojsku poslednjih godina – da se više okrene trgovini na polju bezbednosti sa Evropom. Tešnja saradnja Evrope i Kanade samo ogoljava zajednički strah od toga kuda Amerika zapravo ide. Japan, Južna Koreja, Saudijska Arabija i Turska mogli bi čak da krenu u razvoj sopstvenog nuklearnog oružja.

Što se ekonomije tiče, srednjim silama lakše je da ojačaju polja trgovine, investicija i standarda nego bezbednosti, jer tu SAD i Kina ipak ne drže sve konce u rukama. Tu je napredak već opipljiv.

Nedavni trgovinski dilovi EU sa Indijom i južnoameričkim Merkosurom istorijski su uspeh. Kanadski pokušaj da posreduje u dogovoru koji bi povezao azijski CPTPP (koji je Amerika napustila) sa Evropskom unijom bio bi vraški komplikovan, ali bi doneo ogromnu korist obema stranama. Brazil, koji leži na retkim mineralima – a Kina malo-malo pa preti da ih iskoristi kao ekonomsko oružje – razvio je lance snabdevanja sa gomilom zemalja, nedavno i sa Indijom, umesto da igra samo na kartu SAD. Ostale srednje sile koje su blagoslovene retkim mineralima mogu da urade istu stvar.

Naposletku, srednje sile koje su ostale na vetrometini jer su SAD i Kina spremne da ekonomiju koriste kao topuz, mogu da sklapaju dogovore o kolektivnoj ekonomskoj bezbednosti. To su sporazumi kojima se članice obavezuju na zajednički odgovor na jednostrano udaranje carina ili kršenje pravila STO – slično onom Članu pet NATO-a, samo u ekonomiji. Da bi se to desilo, svaka od ovih vlada mora da slomi ozbiljan otpor kod kuće kako bi pristala na ustupke bez kojih nema novih trgovinskih saveza.

Situacija je još zamršenija kada se dohvatimo tehnologije. Rivalstvo SAD i Kine ne dozvoljava srednjim silama da sede na dve stolice. Ali ne postoje svetska pravila koja bi unela red u inovacije, a pošto američke i kineske firme apsolutno do-

miniraju u najnovijim tehnologijama, srednje sile nemaju mnogo aduta u rukama niti zajedničku strategiju za veštačku inteligenciju. One nemaju svoje kompanije ni pojedince koji bi pomogli vladama da postave pravila igre, standarde privatnosti ili otvorenog upravljanja. Kompanije iz Evrope, Kanade ili Indije mogle bi da se udruže i naprave svog igrača, otvoren i moćan AI sistem koji bi svi koristili besplatno. Ali to je poduhvat koji traži ogromne pare i vreme, a njih je sve manje u svetu punom ekonomskih i geopolitičkih tenzija.

Najveći problem za srednje sile je to što jedna tako šarena grupa teško može da ima iste interese o bilo čemu. Da budeмо skroz direktni: dok se zapadni lideri (mimo SAD) uglavnom slažu da svetski poredak treba čuvati i u njega ulagati, lideri Globalnog juga podsećaju da zapadne vrednosti nisu univerzalne. Svaka strategija srednjih sila koja na „nezapadne“ države gleda kao na nekoga ko samo treba da sluša naređenja, a ne da učestvuje u pisanju pravila, osuđena je na propast – biće to samo senka saveza i institucija koju niko ne uzima za ozbiljno.

To znači da se moraju rešavati problemi koji peku vlade Globalnog juga: investicije u razvoj, dugovi, finansiranje ekologije i pristup tehnologiji.

I pored svih ovih prepreka, srednje sile znaju da im prozor za odbranu sopstvenih interesa pred naletom SAD i Kine neće dugo biti otvoren. Ako ne urade ništa, Vašington i Peking će „zaključiti“ svet u razvoju kroz svoje bilateralne dilove – od infrastrukture i digitalnih sistema do bezbednosti. Kad se ti poslovi jednom završe, a veze uspostave, biće mnogo teže bilo kome drugom da im stane na put.

Prepreke za zajedničku strategiju srednjih sila su i dalje ogromne, ali sve više vlada shvata da moraju same da se izbore za sebe. Da li će i koliko to biti uspešno, i dalje je pod velikim znakom pitanja. **N**

Ljan Bremer je predsednik Eurasia Group i GZERO Media. Njegova poslednja knjiga je „The Power of Crisis“

KO JE SRPSKI PANORAMIKS?

Pre neki dan tokom obraćanja okupljenim simpatizerima u Sivcu, predsednik je napravio gaf i pomešao stripove o Asteriksu i Taličnom Tomu. Ko prati, zna da je Vučić Asteriksa koristio u izbornoj kampanji i za izbore 2022. Ali on nikada ne pominje osnovnu stvar: takva suverenistička pozicija nepokornih Gala bila bi nemoguća da nemaju čarobni napitak

Kad danas kažemo „tražili ste – gledajte“, možda se slabo ko seća odakle potiče ta uzrečica. Potiče iz istoimenog TV šoua američke produkcije koji je TV Beograd emitovala osamdesetih godina prošlog veka. Princip ove kolažne emisije bio je prost: na primer, gledalac iz Ohaja poželi da vidi kako se dreser mazi sa pitonom, ekipa u nekoj nedodiji ili cirkusu nađe baš takvog, snimi prilog, on se emituje, i na kraju voditelj slavodobitno kaže da je dreser pomazio pitona „jer je gledalac iz Ohaja to tražio“.

Zbog te emisije krenuli su i hladnoratovski vicevi, pa kad je umro Andropov (vladao posle Brežnjeva, a pre Černjenka u SSSR-u), na pitanje zašto je umro, u Americi su se čuli crnohumorni vicevi: „Pa zato što je gledalac sa Floride to tražio.“ SSSR je tada već gubio istorijsku bitku. Kad se Rusija oporavila od raspada SSSR-a, na Zapadu nije bilo smešno da je Putin Krim vratio Rusiji zato što je gledalac iz Rostova baš to tražio.

Sa Trampom su se ponovo aktuelizovale asocijacije i vicevi i na TV šou „Tražili ste – gledajte“. Prijatelj koji živi dugo u SAD mi je rekao da je glasao za Trampa jer je on „prvi antiratni predsednik“, da bi mi početkom ove godine (samo)ironično rekao da je Maduro kidnapovan „zato što je gledalac iz Čikaga to tražio“. Čujemo se pre neki dan, a on mi kaže da se kod njega na poslu razvio crni humor na istu temu pa sad Ameri s kojima radi kažu da je Iran napadnut zato što je to tražio Bibi iz Izraela.

Tokom izbornog okršaja Tramp – Bajden govorilo se o gerontokratiji koja vla-

Izgleda da je Vučić čitao Asteriksa kao što je slušao bend „Sajmon i Garfunkel“ čiju je muziku koristio u kampanji za gradonačelnika Beograda protiv Nenada Bogdanovića

da Amerikom, pa su se razvile paralele sa terminalnom fazom Sovjetskog Saveza. Ali, kad pogledamo sadašnje vodeće svetske lidere, priča o sovjetskoj gerontokratiji se donekle relativizuje. Leonid Brežnjev umro je 1982. godine u 75. godini. Njegov naslednik Jurij Andropov, dugogodišnji šef KGB-a i lider SSSR-a,

Piše Zoran Panović
programski
direktor
Demostata

umro je 1984. godine u 69. godini. Dok je njegov naslednik Konstantin Černjenko umro 1985. u 74. godini.

Tramp ih je sve nadživio – ima 79 godina. Putin ima 73, Si Đinping 72, i nameravaju da još mnogo vladaju, čak međusobno časkaju koliko će medicina uspjeti da produži ljudski vek. Premi-

jer Indije Modi ima 75 godina, a premijer Izraela Netanjahu 76. I šta znače godine ako ajatolaha i vrhovnog vođu Irana pretvorenog u šehida zameni njegov sin? Pa i Tramp oko sebe ima i mlade jastrebe. I kako sad zvuče Bajagini stihovi: „Koja sila vlada svetom, hipici u pedesetoj, svoju decu plaše bombama, bombama u kaktakombama“? Ipak je svet bio sigurniji sa ocalvim šezdesetosmašima.

Kao novinar pratio sam posetu Zorana Đinđića, premijera Srbije, Banjaluci 2003. To je bio onaj dan kad je pre podne Bagzi probao atentat na auto-putu kod „Arene“ dok se premijer vozio prema aerodromu. To je vreme uoči potonjeg atentata koji je uspeo, vreme kad su se SAD spremale za napad na Irak – drugu „Pustinjsku oluju“.

Ministar odbrane SAD Donald Rumsfeld tražio je od država da se pojedinačno izjašnjavaju da li podržavaju napad na Irak. Američki novinar pitao je na konferenciji za štampu u Banjaluci Đinđića kakav je stav Srbije o tom pitanju, da bi mu srpski premijer odgovorio da Srbija izlazi iz traumatičnog perioda i da nema kapacitet da se izjašnjava o tako velikim pitanjima.

Kakav je danas kapacitet Srbije da se izjašnjava o takvim pitanjima? Srbija je uradila ono što je najpametnije – pozvala na deeskalaciju. Nije se baš sad izjašnjavala o nekom „pravednijem“ svetu što je ranije bio manir i njenog predsednika.

Ujedinjeni Arapski Emirati objavili su spisak najviših svetskih zvaničnika koji su zvali predsednika te zemlje šeiha Muhameda bin Zajeda el Nahjana od početka rata na Bliskom istoku, a među njima je i predsednik Srbije Aleksandar Vučić. Provladini mediji su s ponosom istakli da se srpski predsednik nalazi na spisku zajedno sa Makronom, Mercom, Starmerom, Erdoganom, Orbanom, Đorđom Meloni, Micotakisom...

Uostalom, srpski režim je godinama predstavljao Emirate kao jednu od najbližih zemalja Srbiji. Dobro, možda je preterano reći da su odnosi Muhameda bin Zajeda i Vučića gotovo „kao braća rođena“, kako je Dragan Marković Palma govorio o svom odnosu sa Vučićem, ali je srpski predsednik uvek naglašavao da mu je šaik izuzetno dobar prijatelj.

Povodom agresije na Iran, Vučić je samo indirektno osudio taj akt izjavom da se sve sprovodi kao što je bilo i u Sri-

ji 1999. Ministar spoljnih poslova Marko Đurić podržao je hitnu deeskalaciju tenzija na Bliskom istoku, ali akcenat je bio na tome da Srbija, „takođe, oštro osuđuje iranske napade na suverenitet i teritorijalni integritet država Persijskog zaliva – Ujedinjenih Arapskih Emirata, Katara, Bahreina, Kuvajta i Saudijske Arabije“. Dovoljno jasno.

Emirati su bitni za Vučića i Srbiju, ali uvidi u raspoloženje javnog mnjenja u Srbiji povodom rata u Zalivu, sem zabrinutosti pokazuju da je ono većinski na strani Irana (iako nema negativan stav prema Emiratima, na primer). I tu jesu bitne asocijacije na NATO agresiju (uznemiruje pojava osedelog Veslija Klarka na CNN-u da komentariše napad na Iran).

Emirati su bitni za Vučića i Srbiju, ali uvidi u raspoloženje javnog mnjenja u Srbiji povodom rata u Zalivu, sem zabrinutosti pokazuju da je ono većinski na strani Irana (iako nema negativan stav prema Emiratima, na primer)

Srpsko javno mnjenje većinski najpre gleda u Ruse. I Vučićevi mediji su naglasili da je Putin potvrdio podršku Moskve Teheranu. Ispade na kraju da srpska država u svetu ne reflektuje dovoljno raspoloženje domaćeg javnog mnjenja. Što je naravno samo prividno. Jedno je izgradnja „strateškog partnerstva“ sa SAD, i „ubrzani put u EU“, a sasvim drugo narodne emocije. I to vlast sa jakim nagonom samoodržanja zna odlično i taktizira šta je za spoljnu, a šta za unutrašnju upotrebu.

Kao što je u jednom provučičevskom mediju Ukrajina bila napala Rusiju, tako sad neko kad čita saopštenje srpskog ministarstva može da pomisli da je prvo Iran napao Emirate i ostale zalivske zemlje. Prosečnog birača vlasti ne interesuju razjašnjenja prividnih kontradiktornosti (uzajamno funkcionalnih paradoksa). Instinktivno se povlače paralele sa unutrašnjom destabilizacijom Irana i Srbije u sprezi sa stranim faktorom. To je srž. Tu je Vučić apsolutno na strani Irana.

Eh, kad se setimo kako su režimski mediji euforično izveštavali da su još četiri zemlje – Egipat, Etiopija, Iran, Uje-

dinjeni Arapski Emirati – od 1. januara 2024. godine, postale članice grupe država poznate kao BRIKS. Režimski mediji u Srbiji tokom aktuelnog rata sa Iranom ne bave se temom – šta radi BRIKS, čak kao da ne vide budućnost Srbije u toj karijati multipolarnosti. Ako NATO i EU i dalje uspevaju da spreče oružani sukob između svojih članica i kad postoje tenzije, može li to BRIKS? I koga BRIKS sad da brani – Emirate ili Iran? Kao što Makron tvrdi da će EU braniti svoju članicu Kipar.

Iranska revolucionarna garda upozorila je američke snage koje planiraju pratnju brodova kroz Ormuski moreuz, poručivši da ih „čekaju“. To osvežava mit da bi NATO stradao da je kopneno udario 1999. na Srbiju.

Čak izaziva i neku vrstu žaljenja što do toga nije došlo, pa eto sad se mnogi u „srpskom svetu“ nadaju da će Iranci imati tu privilegiju – da unište Amerikance na kopnu. To iransko „čekamo vas“ podsetilo je na sad već popkulturnu repliku „Dodite (sidite), nećete se vratiti“ Miodraga Mikija Vujovića sa stare TV „Palme“ iz vremena NATO agresije. Vujović se medijski reaktivirao ali ne više sa tako ekskluzivnim statusom kao nekada.

U uvidima u javno mnjenje primećena je i želja da Iran raketama dobaci do Bondstila, ali sa upozorenjem da bi bio proklet onaj koji bi naredio Vojsci Srbije da obori tu raketu ako bi ona bila u mogućnosti za tako nešto i ako bi to od nje tražila zemlja sa kojom gradimo „strateško prijateljstvo“ ili zemlje koje čine uniju u koju predsednik Srbije želi da je uvede.

U pratnji visokih stranačkih funkcionera, predsednik radikala Vojislav Šešelj se upisao u knjigu žalosti u ambasadi Irana. U razgovoru s ambasadorom Šešelj je pružio podršku i izrazio nadu da će pravdoljubivi iranski narod pobediti u ovom odbrambenom ratu. Srpski radikali (SRS) i Stranka demokratske stranke Sandžaka Sulejmana Ugljanina, jedine su dve stranke u Srbiji koje su javno i zvanično uputile izraze saučešća narodu Irana povodom ubistva verskog vođe ajatolaha Alija Hamneja, što istovremeno ne znači i politički savez, odnosno koaliciju za buduće izbore. Tek ne znači radikalni savez sa islamskim krugovima iz Sarajeva koji su uz Iran.

Prošlo je 35 godina i koji mesec od

uvođenja višepartizma u Srbiji, a upravo su Šešelj i Ugljanin politički veterani koji su bili i predsednički kandidati na izborima decembra 1990.

Šešeljev nastup u predizbornom terminu na državnoj televiziji je školski primer kako talentovan političar jednim veštim nastupom može pridobiti veliki broj pristalica. Za razliku od Vučića koji ne propušta nijednu šansu za TV nastup, Slobodan Milošević kao predsednički kandidat te 1990. nije iskoristio svoj termin na TV za predstavljanje već je populistički rekao da ga prepušta TV adaptaciji drame Antonija Đurića „Solunci govore“.

Kako sad zvuče Bajagini stihovi: „Koja sila vlada svetom, hipici u pedesetoj, svoju decu plaše bombama, bombama u katakombama“?

U septembru 2023. Vučić je iz Njujorka, gde je prisustvovao zasedanju Generalne skupštine Ujedinjenih nacija, podsetio na hronično tešku poziciju Srbije, ali i preneo utisak da „ipak, po prvi put, i ovde u UN sve snažnije duvaju vetrovi slobode“. I onda poentirao: „Mi, Srbi i građani Srbije, vazduh slobode udišemo punim plućima i čuvaćemo svoju zemlju. Nema predaje!“ Ima li neke druge predaje nego predaje pred „kollektivnim Zapadom“ i ima li „vazduha slobode“ bez slobodne Venecuele i slobodnog Irana kako to zamišlja većina ideologa srpskog režima?

Održao je Vučić više „istorijskih govora“ na Ist Riveru. Za neke su njegovi mediji govorili da mu to svetski moćnici neće oprostiti. Jer je sasuo istinu u lice. Gradeći takozvanu suverenističku poziciju srpski predsednik je stigao i do propagandnog korišćenja stripa o Asteriku.

Pre neki dan tokom obraćanja okupljenim simpatizerima u Sivcu, predsednik je objašnjavajući gotovo unikatnu geopolitičku poziciju Srbije napravio gaf i pomešao stripove o Asteriku i Taličnom Tomu, iako se radi o istoj, francusko-belgijskoj, strip školi. Izgleda da je Vučić čitao Asteriksa kao što je slušao bend „Sajmon i Garfankel“ čiju je muziku koristio u kampanji za gradonačelnika Beograda protiv Nenada Bogdanovića.

Ko prati, zna da je Vučić Asteriksa ko-

ristio u izbornoj kampanji i za izbore 2022, kao što to radi i za predstojeće lokalne izbore u deset opština. Vučić svojim pristalicama od kojih velika većina sigurno nije čitala Asteriksa pokušava da objasni kako Srbija liči na galsko selo koje je jedina slobodna teritorija pred moćnim Cezarovim legijama.

Ali Vučić nikada ne pominje osnovnu stvar: takva suverenistička pozicija nepokornih Gala okruženih Rimskim carstvom bila bi nemoguća da nemaju čarobni napitak, odnosno da nemaju seoskog druída Panoramiša (u originalu Getafix) koji spravlja taj čarobni napitak koji svakome ko ga popije daje natčovansku snagu.

Da li se sećate da je u kampanji 2022, Vučić pored Asteriksa u izbornoj kampanji koristio i replike Grunfa iz kultnog „Alana Forda“ (od naprednjaka najveći fan tog stripa je Goran Vesić): na predizbornom skupu u Paraćinu kritikovao je Vučić opoziciju zbog stavova u predizbornoj kampanji, te ih uporedio sa grunfovskim zaključkom – „Bolje biti bogat i zdrav nego bolestan i siromašan“.

Mada, i sam Vučić se u izbornim procesima stalno ponašao po Grunfovom principu – „Ako kaniš pobijediti, ne smiješ izgubiti“. Što verovatno misli i Tramp. Kultni je hrvatski prevod „Alana Forda“ iz pera Nenada Briksija. I Tramp je alanfordovski lik, ali da se izgovara baš onako kako se piše: Trump!

Ministarstvo spoljnih poslova Srbije objavilo je „semafor“ s oznakama (preporukama za građane Srbije) u različitim bojama za putovanje. Države su rangirane (u kategorijama) po riziku za putovanje. Hrvatska je jedina članica EU i NATO-a koja se našla u „semaforu“. I to kao „naranđasta“ (putovanje u slučaju krajnje potrebe). Hrvatsko ministarstvo spoljnih poslova iskoristilo je „volej“ i cinično reagovalo podsećajući koliko turista iz Srbije „u najvećoj napetosti biraju između jadranske obale i hrvatskih kontinentalnih vinskih ruta“, uz napomenu da se nakon upozorenja o putovanjima često javlja i efekat „zabranjenog voća“, pa turisti dolaze u još većem broju. Ima kod srpskih vlasti opsesivnosti pa i frustriranosti Hrvatskom, manipulativnog korišćenja „ustaša“ (i domaćih!?) ali kako kaže profesor Žarko Puhovski povodom „semafora“, situacija u Srbiji nije se popravila, ali se u Hrvatskoj svakako pogoršala.

Iako se zvanična Hrvatska prema „semaforu“ ponašala zvanično cinično a ne reciprocitetno, pevač Toni Cetinski se gotovo kolateralno našao u „narandžastom“ neformalnom reciprocitetu, pa je odlučio da mu zakazani koncert u Novom Sadu za Dan žena, za razliku od ranijih nastupa u tom gradu, na istom mestu – dvorani SPENS-a, i nije „preka potreba“.

Aleksandra Prijović, Mile Kitić, Miroslav Ilić, Ana Bekuta i drugi održali su koncerte pre Đurićevog „semafora“, a videćemo kome će to biti „preka potreba“ u budućnosti, i koliko će se „slučaj Cetinski“ odraziti na već zakazane nastupe hrvatskih estradnih radnika u Srbiji. Toni Cetinski je otkazao koncert u Novom Sadu zbog navodnih tvrdnji branitelja da je SPENS bio neka vrsta logora. Kad je ranije nastupao na istom mestu, nije imao takve informacije.

Šta možda još Toni nije znao? Zove me drug povodom slučaja sa hrvatskim pevačem i kaže mi da je vojni rok služio 1988. u Novom Sadu. Bio je neki topao dan i on se nešto vrzmao po SPENS-u, odškrine neka vrata i u praznoj sali vidi samo Dražena Petrovića kako šutira na koš. Kaže mi da je prizor bio hipnotišući. Ostao je tu jedno sat vremena i gledao kao omadrijan krišom kako Dražen šutira sa raznih pozicija i retko kad ne pogodi. Imao je strah da ga Dražen ne primeti, kao nekog voajera u sivomaslinastoj uniformi, da ga ne dekoncentriše. Možda i uvredi svojim prisustvom. Kad je otišao, Dražen je ostao da šutira. Šutirao je satima. Sam.

Pričali su po SPENS-u. Dražen jeste bio redak talenat, ali iza uspeha je stajao i ogroman trud. Dogodine na Evropskom prvenstvu u košarci u Zagrebu, kada je Jugoslavija u demonstraciji sile osvojila zlato, a Dražen bio najkorisni-

Aleksandra Prijović, Mile Kitić, Miroslav Ilić, Ana Bekuta i drugi održali su koncerte pre Đurićevog „semafora“, a videćemo kome će to biti „preka potreba“ u budućnosti, i koliko će se „slučaj Cetinski“ odraziti na već zakazane nastupe hrvatskih estradnih radnika u Srbiji

ji igrač turnira (najbolji strelac bio je Nikos Galis, reprezentativac Grčke koja je osvojila srebro), moj drug je u toj igri video onaj šuterski trans sa valjda nekih priprema iz SPENS-a. Dvorane u kojoj je igrao i Dragutin Šurbek, jugoslovenski i hrvatski stonoteniser svetskog ranga, koji je po zanimanju bio PTT tehničar.

SPENS je i bio napravljen za Svetsko prvenstvo u stonom tenisu 1981. To je izazvalo maniju igranja ovog sporta po Jugoslaviji. Klinci su sa gradilišta krali „blažujke“ – vodootporne šperploče i pravili improvizovane stolove. Jednu takvu smo i mi ukrali u Titovom Užicu sa gradilišta „Lepe Brene“ (solitera), a naš dečji stoni tenis je ovekovećio jedan od najvećih YU foto-reportera Miloš Cvetković, poznatiji kao Cvekla, pa smo se našli na naslovnoj strani „Večernjih novosti“ koje su se tada štampale u tiražu od preko 300.000 primeraka za celu Jugoslaviju. Ta manija stonog tenisa zbog prvenstva u SPENS-u na kome su dominirali Kinezi tek se mogla uporediti sa manijom igranja bilijara u vreme Ante Markovića.

SPENS su projektovali Živorad Janković i Branko Bulić iz Instituta za urbanizam Arhitektonskog fakulteta iz Sarajeva, a inicijativa za izgradnju je potekla i od novosadskog Saveza socijalističke omladine. I sve je izgrađeno sredstvima „samodoprinosna“, građana Novog Sada, i

samoupravnih sporazuma SIZ-ova i bankarskih OOUR-a. Za mlađe koji ne razumeju terminologiju: bliski saradnik Ivana Stambolića prepričao mi je razgovor Draže Markovića s Edvardom Kardelj – ideologom samoupravljanja kao vladajuće doktrine Titolenda. Draži nije bilo jasno zašto je Kardelj postavio „trojstvo“ u kulturnoj politici: prvo imaš sekretarijate za kulturu, pa SIZ-ove (samoupravne interesne zajednice), pa KPZ (kulturno-prosvetne zajednice). Dakle, imaš kontrolu (sekretarijati), pare (SIZ-ovi), i tribinu (KPZ). Kardelj mu je odgovorio: ako Rusi dođu, neće moći sve da poklope, nešto će preostati od ovo troje. Kardelj je bio opsednut sovjetskom invazijom i okupacijom. Kao što je i Džoni Štulić kasnije mislio da ga Sovjeti motre. Ono OOUR je značilo Osnovna organizacija udruženog rada, a postojala je i složena – SOUR.

Tamo 2018. pitanje rada SPENS-a (Sportski i poslovni centar „Vojvodina“) podiglo je političke tenzije u gradu, i to ne zbog finansijskih problema u kojima se ovo javno preduzeće nalazilo već godinama, već zbog najave tadašnjeg gradonačelnika Novog Sada Miloša Vučevića, da bi objekat mogao biti srušen i da bi se na istom mestu izgradio novi manji objekat i da Novi Sad tako dobije „ekonomski najisplativiji sportski centar, bez diskoteka i butika“. Opozicija je bila protiv rušenja ovog objekta koji Novosađani smatraju ikoničnim za svoj grad. Krenule su standardne priče o „urbicidu“, a 2024. opozicija je optužila gradsku vlast u Novom Sadu da kroz plan navodne rekonstrukcije SPENS-a nastavlja sa „nasiljem protiv kulturnog nasleđa“.

Do „semafora“ Marka Đurića, prva asocijacija na semafor kao metaforu za politiku bila mi je situacija iz nemačke političke prakse – „semafor“ koalicija – crvenih (socijaldemokrata), žutih (liberala) i zelenih (zeleni).

Inače, novi strip-album Asteriksa, „Asteriks u Luzitaniji“, prodat je u 1,65 miliona primeraka u Francuskoj od izlaska 23. oktobra prošle godine, što ga čini najboljim lansiranjem slavnog stripa u poslednjih 20 godina. Ova epizoda je objavljena nedavno i u Srbiji. Dok Vučić ne napiše i objavi knjigu o „Obojenoj revoluciji“, evo preporuke i za lojaliste i ostale koji su uz vlast i koji bi mogli da dobace do trećine francuskog tiraža ako su istinite priče o broju članova vladajuće partije. **N**

Superlojalisti na svakom mestu

Vlast je već odlučila kako će izgledati izbori

Opozicija i dalje traži formulu, savez, model koji bi mogao da ugrozi postojeći poredak, dok vlast za to vreme ne miruje. Oni deluju kao da potpuno zatvaraju sve institucije koje će odlučivati o regularnosti, a time i o ishodu sledećih izbora

Istraživali Milana Milošević i Marko Tica, piše Dušan Telesković

Vrelo političko proleće, kako su nemaštoviti često znali da opišu mesec mart, ove godine izostaje iz Srbije. Iako deluje da je situacija mirna i da mart 2026. nije „vrelo proleće“, ono je sasvim sigurno „proleće temeljnog utvrđivanja pozicija“, pre nego što uopšte padne prva ozbiljna kiša nezadovoljstva.

Dok se na površini čini da se politika uspavala – nema masovnih protesta, nema velikih opozicionih okupljanja, nema ni onih uobičajenih martovskih baklji – ispod te prividne tišine teče ubrzana priprema terena za naredni izborni ciklus.

Opozicija i dalje traži formulu, savez, model koji bi mogao da ugrozi postojeći poredak, dok vlast za to vreme ne miruje. Oni deluju kao da potpuno zatvaraju sve institucije koje će odlučivati o regularnosti, a time i o ishodu sledećih izbora, tako što na ključna mesta postavljaju „superlojaliste“.

POLICIJA I SUDSTVO

Prvo je došao red na MUP, ključnu instituciju za vođenje biračkih spiskova

i za upravljanje eventualnim građanskim nezadovoljstvom na ulici. Zatim je usledilo pravosuđe, tačnije oni delovi sudskog sistema koji bi trebalo da presuđuju o izbornim prigovorima i poništavanjima spornih glasova.

A prošle nedelje počela je najozbiljnija čistka u tužilaštvima, posebno u Tužilaštvu za organizovani kriminal (TOK), koje je po zakonu nadležno da goni najviše državne funkcionere ukoliko se pojave ozbiljne indicije o krivičnim delima.

Sve to se radi po već donetim „Mrđićevim zakonima“, istim onim koji su izazvali žestoke kritike stručne i međunarodne javnosti, ali su ipak usvojeni i primenjuju se punom parom.

Prošle nedelje počela je najozbiljnija čistka u tužilaštvima, posebno u Tužilaštvu za organizovani kriminal (TOK), koje je po zakonu nadležno da goni najviše državne funkcionere ukoliko se pojave ozbiljne indicije o krivičnim delima. Sve to se radi po već donetim „Mrđićevim zakonima“

Tako je četvoro tužilaca koji su vodili istrage u kojima se nalaze istaknuti predstavnici vlasti Aleksandra Vučića i Srpske napredne stranke (SNS) sklonjeno iz predmeta i u petak su praktično uklonjeni iz TOK-a.

Reč je o tužiocima Ireni Bjeloš, Aleksandru Isailoviću, Aleksandru Barcu i Dragoljubu Miladinoviću.

Irena Bjeloš je vodila predmet nedavne zaplene pet tona marihuane kod Kruševca u kojoj je osumnjičen visokopozicionirani član SNS-a u tom mestu Rade Spasojević, blizak ministru odbrane Bratislavu Gašića.

Takođe je vodila predmet o „balkanskom kartelu“ u kojem se nalaze i Skaj poruke koje navodno pokazuju veze naprednjačke vlasti sa organizovanim kriminalom.

Smenjeni Isailović saopštio je da će se „vrlo brzo saznati“ zašto su on i Irena Bjeloš sklonjeni iz TOK-a.

Iz TOK-a su uklonjeni i tužioc i Aleksandar Barac i Dragoljub Miladinović koji su radili na predmetu koji se naziva u javnosti – „Nadstrešnica“.

Taj predmet se zapravo odnosi na sumnju da je oštećen državni budžet za više od 115 miliona dolara u projektu moder-

nizacije železničke pruge od Novog Sada do državne granice sa Mađarskom.

U okviru ovog projekta, rekonstruisana je i zgrada Železničke stanice u Novom Sadu čija nadstrešnica je 1. novembra prošle godine pala i ubila 16 osoba, a u istrazi su osumnjičeni bivši ministri građevinarstva – Goran Vesić i Tomislav Momirović.

Advokat Božo Prelević kaže za Nedeljnik da su predstojeći izbori prelomni trenutak u kojem vlast, kroz institucionalne mahinacije i kadrovske promene u policiji i tužilaštvu, pokušava da osigura pobeđu uprkos realnom padu podrške.

Prelević, koji je često i sam meta napada aktuelne vlasti, naglašava da su promene u policiji i pravosuđu zapravo „sastavljanje ekipa“ koje treba da pruže podršku Vučićevim trupama na terenu.

„On pravi tim čiji je zadatak da legitimše neregularne izbore. Tu već postoji scenario koji se ponavlja: ubačeni glasači, duple lične karte, pritisci na birače i ono što je najbizarnije, kompromitovanje lista koje nisu njegove. Sasvim sigurno će biti lažnih studentskih lista i onih koji su u međuvremenu svedeni na rezervnu klupu, a sada treba da odigraju uloge 'zanoktica' i raznih 'Nestorovića'.

To su rezervni igrači, dobro plaćeni da zakomplikuju stvari“, ukazuje Prelević.

Politički analitičar Dragomir Anđelković kaže za Nedeljnik da je Vučić svestan da u društvu nema većinu i da se u takvim okolnostima oslanja na mehanizme sile – „na vojsku, policiju i na svoje spin-majstore, one koji mogu da intenzivno lažu, na one koji mogu da intenzivno nameštaju izbore, i konačno, one koji mogu da izborne prevare brane, a to su vojno-policijske strukture“.

„Zato je i sproveo brojne smene i dovođenja kadrova na koje misli da može da se osloni ako dođe do eskalacije građanskih sukoba“, kaže Anđelković.

PARLAMENT

S druge strane, manipulacija zakona i propisa od strane vlasti, vidljiva je ovih dana i po tome što još nije zakazana prva sednica prolećnog zasedanja parlamenta. Naime, Ustav Srbije propisuje u svom članu 106 da prvo redovno zasedanje počinje prvog radnog dana u martu i traje najduže 90 dana.

U trenutku kada je pisan ovaj tekst, 10. marta, ta sednica još nije zakazana od predsednice Skupštine Srbije Ane Brna-

Već postoji scenario koji se ponavlja: ubačeni glasači, duple lične karte, pritisci na birače i ono što je najbizarnije, kompromitovanje lista koje nisu njegove

BOŽO PRELEVIĆ, ADVOKAT

bić i za to nije dato nikako obrazloženje.

Potpredsednik stranke Srbija centar (SRCE) Slobodan Cvejić misli da razlog za takvo ponašanje vlasti zapravo leži u lokalnim izborima 29. marta u 10 opština.

„Sednice parlamenta dale bi mogućnost opozicionim poslanicima da nešto kažu na temu trenutne situacije, pa zato režimu ne odgovara da drži sednicu u tom periodu“, izjavio je Cvejić.

Redovni lokalni izbori biće održani u gradu Boru, opštinama Arandelovac, Bajina Bašta, Kladovo, Knjaževac, Kula, Lučani, Majdanpek i Smederevska Palanka. Izbori će biti održani i u Sevojnu.

Programski direktor Crte Raša Nedeljkov, govoreći o kampanji za lokalne izbore, ukazuje da je obrisana granica između partije (SNS) i države.

Jedan od načina na koje Srpska napred-

na stranka, ukazuje Nedeljkov, nastoji da manipuliše izbornim procesom jesu i „lažne liste“, kojih je Crta dosad identifikovala 12, a da se sumnja na još četiri.

„Jedna od taktika je da se na prevaru kandiduju liste koje osvoje manje glasova nego broj potpisa koji je uopšte potreban da učestvuju na izborima. Dosad smo identifikovali 12 od ukupno 43 liste koje učestvuju na izborima u ovim mestima. Dvanaest je praktično lažno, sumnjamo na još četiri, izvesno je da su ljudi koji se nalaze na toj listi deo vladajuće stranke, ali su se kandidovali na posebnim listama koje bi trebalo da odražavaju ideju studentskih ili opozicionih lista. Tu se ne doprinosi samo zbuñivanju građana, već je to izborni inženjering gde se utiče na broj glasova u biračkim odborima, opštinskim izbornim komisijama“, ukazao je Nedeljkov.

Andelković kaže da sistem u Srbiji svakako onemogućava normalne izbore.

„Svi izbori kod nas se svode na nameštanje od strane režima. Pošto se radi o izborima u više opština, režimu nije lako da u okolnostima, kad se veliki deo naroda podigao, da sve te izbore simultano, jednako uspešno namesti. Tako da, za očekivanje je da ne uspeju baš svugde da nameste izbore ili čak, i ako budu to radili na krajnje brutalan način, da je svima jasno da je u pitanju izborna prevара i da će da dođe do protesta“, kaže on.

Ovog puta, kao i u ranijim promenama vlasti u Srbiji, presudnu ulogu bi mogli da odigraju predsednički izbori koji će se, sva je prilika, održati istovremeno sa parlamentarnim

Lokalni izbori su u razvijenim demokratijama često pokazatelj raspoloženja glasača i mogu da nagoveste političku promenu. Međutim, to pravilo ne važi za Srbiju, posebno u ovim okolnostima.

Zato će, bez obzira na rezultat, pravi pokazatelj biti parlamentarni izbori.

U tom kontekstu, vlast deluje kao da stalno traži način (a negde i uspeva u tome) kako da sa studentske liste ukloni one koji im najviše smetaju. Poslednji takav primer odnosi se na advokata Zdenka Tomanovića.

Iako se još ne zna kako izgleda studentska lista, čak ni da li je konačna ili promenljiva, vlast je, kao i u ranijim slučajevima, počela žestoko da napada Tomanovića. Onda se, kako pišu režimski mediji, javio jedan plenum koji je navodno tražio da se čuveni advokat skine sa liste jer opet navodno, „deli studentsku listu“.

Ako je ovo tačno, onda je vlast uspeła u nameri da ukloni one koji joj najviše smetaju po istom receptu – napad, pokušaj diskreditacije i onda sklanjanje

jer kandidat „deli pokret“.

Upitan o načinu na koji se vlast obračunava sa ljudima koji se pominju kao deo studentske liste, Božo Prelević, koji se i sam našao na meti iste kampanje kao sad Tomanović, kaže da su optužbe o navodnom „deljenju pokreta“ samo deo dobro uigrane režimske mašinerije.

„Vlast, čim nasluti da je neko na toj listi, istog sekunda kreće u besprizorne napade i izmišlja neviđene gluposti. Meni su, na primer, spočitavali da sam rekao kako su Srbi krivi za Jasenovac, a to mi kaže baš unuk Evgenija Bakareca, iako je deo moje porodice stradao u jama od ustaške ruke. U tim napadima više nije važno šta je istina, već kako vas diskreditovati“, navodi Prelević.

On ocenjuje da su provladini mediji postali obični pamfleti koji služe isključivo za obezvređivanje, pljuvanje i neodgovorno iznošenje laži, što je nivo vulgarnosti koji ranije nije postojao.

„Ljudi iz ODIHR-a su mi rekli da ovakvi mediji nigde na svetu ne postoje. Taj sistem je do određene mere efikasan u sejanju pometnje, ali svako ko ima malo razuma može da prepozna te izmišljotine i da se zapita može li im uopšte verovati“, zaključuje Prelević.

Ovog puta, kao i u ranijim promenama vlasti u Srbiji, presudnu ulogu bi mogli da odigraju predsednički izbori koji će se, sva je prilika, održati istovremeno sa parlamentarnim.

Kada je pao režim Slobodana Miloševića, njegovi socijalisti su imali parlamentarnu većinu, ali se vlast ipak promenila. Isto se desilo i 2012, kada su demokrate imale poziciju za formiranje vlade u parlamentu, ali je poraz Borisa Tadića u predsedničkoj trci sa Tomislavom Nikolićem odredio dalji tok političkog života u Srbiji.

U ovoj situaciji, gotovo je izvesno da SNS nema kandidata koji bi mogao da pobedi na tim izborima. Pitanje je da li bi u Vučić uspeo u tome, imajući u vidu raspoloženje građana.

„Mislim da on u ovom momentu sprovodi intenzivna istraživanja, kako anketna, tako i fokus grupe. Ne verujem da već ima spremnog. Drugo, dinamika je velika na društveno-političkoj sceni i on se zasada ne opredeljuje čvrsto. On će to uraditi u poslednjem momentu, a permanentno će sprovoditi izbore da vidi, među onima za koje misli

da bi mogli da budu njegovi kandidati, kako u tom momentu stoje“, kaže Anđelković za Nedeljnik.

AI ISTRAŽIVANJE JAVNOG MNJENJA

Istraživanja javnog mnjenja su različita. Agencije koje sprovode istraživanja javnog mnjenja prikazuju dijametralno suprotne stavove građana, u zavisnosti od toga da li su priklonjenije vlasti ili opoziciji. Tako su istraživanja koja sprovode Faktor plus ili Ipsos potpuno drugačija od onih koje sprovode Crta ili Nova srpska politička misao.

Kako su ova istraživanja različita, a veštačka inteligencija sve više ulazi u sve bitne sfere života, Nedeljnik je za potrebe ovog teksta koristio neke od javno dostupnih alata za ispitivanje stavova građana.

Uzeli smo podatke Gugla i njegove veštačke inteligencije Džemini pre svega zbog podataka koje ova kompanija ima o svakom korisniku interneta na svetu, ne samo u Srbiji.

Tražili smo da na osnovu podataka koje je Gugl prikupio u našoj zemlji od građana sa pravom glasa, da analizuju zainteresovanosti za vlast i opoziciju, a odgovori koje smo dobili signaliziraju da je izborna trka u ovom trenutku neizvesna.

Podaci Gugla, iako su anonimni, jasno pokazuju polarizaciju glasačkog tela. Veštačka inteligencija je sama primetila da se „korisnici najčešće kreću unutar zatvorenih krugova (echo chambers) i konzumiraju vesti koje potvrđuju postojeće stavove“.

Ova AI piše da je godina 2025. označila ključni digitalni prelom u Srbiji i da je „pasivno čitanje vesti zamenjeno aktivnim traženjem istine“.

„Sve veći broj korisnika pretražuje termine poput 'ekološki standardi', 'ustavna prava' ili 'izborni zakoni' – teme koje su ranije bile rezervisane za uski krug aktivista. Ovaj trend ide direktno u korist opozicione liste sa studentima, jer metapodaci ukazuju da je 'tiha većina' postala digitalno pismena i da sve više aktivno traži alternativne narative, što može značajno promeniti dinamiku podrške u predstojećim izbornim ciklusima“, navodi Gugl Džemini.

S druge strane, ova AI dodaje, kada se gleda masovna, pasivna konzuma-

Jedna od taktika je da se na prevaru kandiduju liste koje osvoje manje glasova nego broj potpisa koji je uopšte potreban da učestvuju na izborima. Dosad smo identifikovali 12 od ukupno 43 liste koje učestvuju na izborima u ovim mestima

RAŠA NEDELJKOV, CRTA

cija sadržaja, vlast i dalje drži značajnu prednost zahvaljujući „informativnoj mašineriji“.

„Najčitaniji tabloidni portali bliski vlasti generišu hiljade vesti dnevno, što ih algoritmi Google News-a i Discover-a guraju na prva mesta, stvarajući utisak sveprisutnosti. U manjim mestima van Beograda i Novog Sada pretragama i dalje dominiraju teme državnih pomoći, penzija i otvaranja fabrika – to su 'sigurni glasovi' koji se ne oglašavaju glasno na mrežama, ali se ogledaju u statistikama poseta državnim sajtovima i lokalnim vestima“, navodi ova AI podatke koje je Gugl preuzeo od građana Srbije.

Takozvani „metapodaci“ Gugla o drugim navikama birača pokazuju da su oni koji se izjašnjavaju kao pristalice vlasti „digitalno povezani kroz Viber grupe i mreže koje osiguravaju visoku izlaznost“. Sa druge strane, isti „metapodaci“ ukazuju na to da se najveći skok interakcije na društvenim mrežama dešava upravo kada su studenti u prvom planu.

Guglov AI takođe kaže da ogroman skok u pretragama imaju termini poput „studentska lista program“ ili „kako postati kontrolor“, što „ukazuje na visok stepen motivisanosti“.

S druge strane, vlast dominira u pretragama koje se tiču „usluga“ – npr. „isplata pomoći 2026“, „povećanje plata mart“, „prijava za subvencije“.

„Ovo pokazuje da njihova baza koristi Gugl kao servis za informacije o egzistenciji“, navodi DAI.

Guglov AI beleži ogroman skok u pretragama za termine poput „studentska lista program“ ili „kako postati kontrolor“

Kod Jutjuba, Gugl je zabeležio da video-snimci u kojima učestvuju studenti ili nestranačke ličnosti beleže tri do pet puta više organskih pregleda (onih koji dolaze bez plaćenih reklama) u odnosu na zvanične spotove vlasti.

„Metapodaci o komentarima pokazuju da su objave opozicione liste 'življe' – ljudi se svađaju, podržavaju, dele. Kod objava vlasti često vidimo 'ravnu liniju' ili koordinisane, slične komentare koji ne ukazuju na stvarni entuzijazam, već na logistiku“, navodi AI.

Isti program je primetio i zanimljivu geografsku podelu. U urbanim četvrtima (Beograd, Novi Sad, Niš, Kragujevac), odnos pretraga za teme promene i sa druge strane stabilnosti je skoro 65:35 u korist studenata i opozicije.

U ostatku Srbije, vlast drži primat u pretragama o infrastrukturi i ekonomskim obećanjima.

„Međutim, prvi put se u manjim mestima vidi skok pretraga o 'ekološkim problemima' i 'rudarenju', što su teme koje opozicija/studenti eksploatišu“, navodi Gugl.

Na kraju, Gugl nije procenio ko može da pobeđi, a ko izgubi ako bi se izbori održali u nedelju, već kaže da u scenariju dve suprotstavljene liste, „pobednika ne odlučuje ko ima bolji program, već matematički parametar“.

„Ako bi se sutra održali izbori sa samo dve liste, pobednika bi odlučila izlaznost. Ako izađe manje od 3,5 miliona ljudi – pobeđuje vlast (zbog discipline). Ako izađe više od 3,9 miliona ljudi – pobeđuje opozicija (jer se aktivira 'tiha većina' koja je protiv vlasti, ali obično ne glasa)“, navodi veštačka inteligencija.

Džemini dodaje da vlast pobeđuje ako kandiduje nekoga ko obećava nastavak ekonomskog rasta i ako uspe da zadrži disciplinu glasača koji ne koriste internet aktivno. Jedna strana (studenti + opozicija) pobeđuje ako kandiduje nestranačku ličnost.

„Gugl podaci pokazuju da bi 'čovjek iz naroda' ili 'ugledni stručnjak' privukao onih 25% neodlučnih koji trenutno na Guglu traže 'za koga glasati, a da nisu ovi ili oni'“, navodi AI.

Zvuči nadrealno, ali makar veštačka inteligencija ne tvrdi da su „studenti na 7% podrške“, kao što to rade neki „ugledni“ istraživači javnog mnjenja. **N**

DŽABA VAM NOVCI, MOJI SINOVCI

Predstavljen plan ekonomskog razvoja Srbije koji će koštati pedesetak milijardi evra. Jedini igrač je država – ona će sve da radi: gradi, investira, uvodi veštačku inteligenciju, raspodeljuje... Nova petoletka cementira sistem u kome je ekonomsko bogaćenje manjine glavni cilj, a ekonomski prosperitet društva sekundarni

Piše Miša Brkić

Cilj je ostvariti tehnološku nadmoć u ključnim područjima poput veštačke inteligencije i kvantnog računarstva... Državne banke dobiće 44 milijarde dolara za jačanje finansiranja tehnoloških kompanija... Oporavak privrede moguć je uz državne podsticaje... Biće poboljšana borbena

spremnost i ubrzaće se razvoj naprednih borbenih sposobnosti... Ublažiće se zabrinutost u vezi sa zapošljavanjem, obrazovanjem i zdravstvenom

Da li je dobro za ekonomski rast to što se Srbija približava oligarhijskom kapitalizmu?

zaštitom... Ovo su samo neki od detalja iz sveobuhvatne strategije za privrednu i političku budućnost zemlje usred sve oštrije tehnološke trke s SAD i rastućih geopolitičkih napetosti koju je pre neki dan predstavio kineski parlament (Nacionalni narodni kongres), kao petogodišnji plan privrednog rasta, budžeta, industrijske politike i odbrane osmišljen

„u kuhinji“ kineske političke elite.

Samo dva dana kasnije, ali bez proceduralnih parlamentarnih formalnosti, i predsednik Srbije (kao najviši predstavnik srpske političke elite) u neposrednom televizijskom opštenju s narodom predstavio je svoj petogodišnji plan „Srbija 2030“, s naprednom verzijom „Srbija 2035“. Predsednikova vizija odnosi se na dalji privredni rast usred rastućih geopolitičkih napetosti, s naglaskom na državne podsticaje za jačanje privrede, državna ulaganja u veštačku inteligenciju, državne investicije u infrastrukturu i energetiku, sve oštriju tehnološku trku sa državama u regionu i Evropi, jačanje vojske i policije, brigu države o natalitetu, zdravlju i obrazovanju, i sve to uz više rada i učenja.

Posle „Nju dila“, „Maršalovog plana“, dva „investiciona ciklusa“, projekta „Srbija 2025“ i „Skoka u budućnost 2027“ stigla je nova petoletka – „Srbija 2030“. „Bez planova i programa ništa ne možete da uradite, to je osnova na čemu zasnivate uspeh zemlje“, objasnio je predsednik Srbije. Osim kontinuiteta dosadašnje ekonomske politike (koja je u poslednje dve godine doživela neuspeh, meren poređenjem sa sličnim državama), servirana je vizija Srbije kao robotizovane države i veštačkom inteligencijom vođene privrede. Teško je oteći se utisku da je predsednik „bacio“ na papir svoje nadahnuće pokupljeno na nedavnom sajmu veštačke inteligencije u Nju Delhiju. „Veštačka inteligencija postaje faktor proizvodnje, ekonomski učinak jedne zemlje sve više zavisi od nje, posledice su obilne, temeljne i suštinske. Proizvodnja više neće zavisiti od rada, već će ekonomije moći da raste iako će ukupan obim rada da opada. Očekuje se povećanje produktivnosti od čak 700 odsto, zahvaljujući AI. Data centri će trošiti dosta vode za hlađenje. Očekuje se da će veštačka inteligencija pokrenuti jednu od najvećih preraspodela kapitala u ljudskoj istoriji... Amerikanci su najbolji u softveru u svetu, Kinezi su za njima. Ali Kinezi imaju najbolji hardver, a Amerikanci su za njima. Mi ćemo pokušati da povežemo to, najbolji softver sa najboljim hardverom... Bićemo ispred zemalja u regionu, naročito po veštačkoj inteligenciji“, objasnio je predsednik Srbije na jednostavan način kako izgleda tehnološki sudar

AUTOR PETOLETKE NEMA FILING ZA POSLOVNI AMBIJENT I PREDUZETNIKE I NE OBRAČA PAŽNJU NA UPOZORENJA DA KOLIKO GOD DA DRŽAVA POTROŠI, TO SE NEĆE MNOGO OSETITI NA EKONOMSKOM PROSPERITETU I POVEĆANJU DOHOTKA DOMAĆINSTAVA

dve najveće svetske ekonomske sile. A zatim se pohvalio da država gradi dva nova centra podataka u Nišu i Kragujevcu i proširuje postojeće u Beogradu i Kragujevcu, proširuje superkomputere dostupne nauci, privredi i državnim institucijama a u Kragujevcu gradi najsavremeniji centar za sajber bezbednost. Kineska kompanija Mint proizvođače u Srbiji robote-vojnike i robote-policijske pse, a jedna druga (neimenovana) fabrika uskoro će proizvoditi dronove „najozbiljnije svetske klase“. Ulaganje u militarizaciju preći će šest odsto BDP-a pa će Srbija, po najavi predsednika države, na vojsku potrošiti ne manje od 15 milijardi evra: „Ovo radimo da bismo sačuvali mir, jer je jedina garancija da ćemo mir sačuvati inače bismo sa velikom laćoom postali plen.“

Od 2028. do 2035. Srbija će, prema predsednikovom planu, uložiti 2,5 milijardi evra u infrastrukturne projekte. Do 2035. izgradiće se 578,22 kilometra auto-puteva i brzih saobraćajnica, 1.219 kilometara železničkih pruga, a ogromna ulaganja očekuju se u aerodrome.

Što se tiče industrije, država će izgraditi dva industrijska parka – „Mihajlo Pupin“ u Beogradu i u Indiji – i četiri industrijske zone.

U energetiku će biti uloženo 14,4 milijarde evra, što je 30 odsto ukupnih ulaganja, ali „to neće biti dovoljno, možda će nam trebati i više“, kako je rekao predsednik. Samo nova nuklearna elektrana koštaće tri milijarde evra a njena izgradnja mora početi pre 2035. godine.

Predsednika je zabrinulo što nema jasne strategije i vizije za upotrebu veštačke inteligencije u poljoprivredi „pošto mi sada trošimo više novca nego ranije a i dalje imamo iste probleme... Srbija mora da razvija hranu i industriju, da obezbedimo dovoljno hrane i vode... Čak 85 odsto gradova i opština ima problema sa vodom“.

Stotine miliona evra država će potrošiti na zdravstveni i obrazovni sistem.

Ukupna vrednost državnog ulaganja u prvu petoletku (do 2030) iznosi 17 milijardi evra, a u drugu petoletku (do 2035) 48 milijardi evra. U tim sumama nije uračunato ulaganje u militarizaciju. „Najvažnija vest svega ovoga, mi svim ovim što radimo, svim ovim projektima, želimo da podignemo stopu rasta... Srbija će da ide napred i neće je niko zaustaviti“, rekao je predsednik Srbije.

Sve tačke predsednikovog plana podožne su polemici i preispitivanju. Na primer, „problemi sa pijaćom vodom“. Politička opozicija koja traži „dlaku u jajetu“ mogla bi da podseti predsednika na njegovu izjavu od 1. avgusta 2019. (kad je predstavljao tadašnji novi investicioni ciklus):

„Plan je da se u celoj zemlji uradi kanalizaciona mreža sa prečistaćima za otpadne vode, plus vodovod, kako bi se omogućilo da za nekoliko godina svaki grad i selo imaju pijaću vodu. Na to mislimo da potrošimo, bez Beograda, tri milijarde evra. To znači da svako selo i svaki grad u Srbiji ima čistu pijaću vodu za četiri ili pet godina. Pripremljen je plan za 43 opštine, a država će u to uložiti ogroman novac jer lokalne vlasti nikada neće imati dovoljno novca da to sprovedu.“

Bilo bi, dakle, korektno da autor nove petoletke kaže kako je prošla prethodna s pijaćom vodom i šta su razlozi neispunjenih obećanja. Na primer, nedostatak kapitala ili nesposobnost resornih državnih institucija i činovnika.

Sličnih obećanja ima sijaset i za svako od njih moglo bi da se traži polaganje računa za prethodni investicioni ciklus pre nego što vlast krene u novi. Nisu, međutim, najveći problem podsećanje na obećano a neizvršeno ili polemika o ispravnosti i učinkovitosti predloženih modela realizacije. Pravi problem je slepilo za strukturne naprsline sistema.

Upadljivo je da na prezentaciji nove petoletke niko, ama baš niko – ni predsednik države, ni premijer (njegovo odsustvo bilo je simptomatično), ni ministarka privrede, ni ministar finansija – nijednom reću nije spomenuo obavezu države (vlade) da popravi uslove poslovanja potrebne za ubrzanje ekonomskog rasta. A za reformama sistema postoji velika potreba jer se dosadašnji

model razvoja, zasnovan na državnim ulaganjima i stranim investicijama, pokazao neučinkovit i istrošen. Vlast je „slupala“ stotine milijardi evra a Srbija nikako da svojim privrednim rastom dostigne zemlje centralne i istočne Evrope, odnosno najbliže susede (recimo Bugarsku i Rumuniju).

Najveći propust predsednika države (ali i njegovih najbližih ekonomskih saradnika) jeste to što nije pročitao rad akademika prof. Pavla Petrovića pripremljen za ovogodišnji Kopaonik biznis forum. Da je pročitao i u svoju petoletku ugradio neke od Petrovićevih zaključaka, Srbija bi imala mnogo veće šanse za ekonomski rast do 2035. godine. Mogući razlog odbojnosti krije se u naslovu rada (što je i suština problema koji guši Srbiju) – „Velika koncentracija političke moći sprečava ekonomski prosperitet Srbije“. Petrovićev rad pokazao je da je velika koncentracija političke moći uslovlila iskrivljivanje ekonomskih pravila igre (ekonomskih institucija) u korist uske elite, a to je dovelo do sputavanja domaćeg privatnog preduzetništva pa time i do slabijeg privrednog rasta.

Srbija je u poslednjih desetak godina nazadovala od izborne demokratije ka izornoj autokratiji, što je imalo za posledicu snažno urušavanje vladavine prava i fer tržišne utakmice i rast korupcije. To, potvrdila je Petrovićeva analiza, guši domaći privatni sektor i objašnjava njegovo nedovoljno investiranje. Time se tumači i nizak nivo tehničkog progressa, bez koga nema dugoročnog rasta i ekonomskog prosperiteta. Pojednostavljeno rečeno, akademik Petrović (nenamerno citirajući Đorđa Balaševića „džaba vam novci, moji sinovci“) želi da kaže da vlast uludo troši (i tek će trošiti) milijarde evra u sistem koji je „bure bez dna“ i koji ne može da generiše ekonomski rast već samo jača autoritarnu vladavinu.

Autor analize polazi od, u teoriji i praksi, dokazane činjenice da privredni razvoj baziran na novim znanjima, tehnologiji i inovacijama dovodi do trajnog rasta produktivnosti i posledično do povećanja dohotka po stanovniku, odnosno do ekonomskog prosperiteta zemlje. Za Srbiju je posebno značajno, a analiza je to pokazala, da je tempo tehničkog progressa nizak i ne omogućava dugoročan privredni rast. Na osnovu

podataka Eurostata, profesor Petrović izračunao je da doprinos kapitala i rada (kvantitet) privrednom rastu Srbije iznosi 78,4 odsto, a doprinos tehničkog progressa (kvalitet) privrednom rastu je 21,6 odsto. U 11 država centralne i istočne Evrope kapital i rad doprinose privrednom rastu sa 53,6 odsto, a tehnički progres sa 46,4 odsto. Dakle, više nego duplo u odnosu na Srbiju.

Za model razvoja zasnovan na tehnološkom napretku neophodno je nespustano privatno preduzetništvo koje donosi nove ideje, proizvode i poslovne modele i rušeci stare, manje efikasne privredne strukture, kroz kreativnu destrukciju, obezbeđuje dugoročan rast. Dakle, za procvat privatnog preduzetništva neophodna su dobra ekonomska pravila igre (ekonomske institucije) koja se još i poštuju. U Srbiji je,

ZAKLJUČAK STUDIJE AKADEMIKA PAVLA PETROVIĆA JE NEDVOSMISLEN: FUNDAMENTALNA PROMENA INSTITUCIJA (PRAVILA IGRE) NEOPHODNA JE DA BI SE SRBIJA DUGOROČNO RAZVIJALA I PRIDRUŽILA ZEMLJAMA SA VISOKIM DOHOTKOM. PROMENA TREBA DA POČNE OD POLITIČKIH PRAVILA IGRE (POLITIČKIH INSTITUCIJA), GDE SRBIJA MORA DA NAPRAVI ZAKRET OD IZBORNE AUTOKRATIJE KA IZBORNOJ DEMOKRATIJI

međutim, domaći privatni sektor sputan – malo investira i posluje u tradicionalnim granama niske produktivnosti. Zbog toga privredni rast, guran prvenstveno kvantitetom – velikim investicijama (što se nudi i u petoletki do 2030) a ne tehničkim progresom, nije dugoročno održiv.

Na pitanje zašto nema dinamizma domaćeg privatnog sektora, odnosno zašto je neodrživ sadašnji model rasta, Petrovićeva analiza odgovara upirući prstom u kvalitet političkih i ekonomskih pravila igre (institucija).

U proteklih deset i više godina došlo je do ekstremne koncentracije političke moći u rukama uskog kruga elite koja dovodi do iskrivljivanja ekonomskih pravila igre (institucija) u korist tog uskog kruga moćnih, a na štetu ostatka društva, što ima za posledicu manji do-

hodak po stanovniku od stvarnog potencijala Srbije. Iskrivljena ekonomska pravila igre (neefikasne institucije) uzrok su niskog investiranja privatnog sektora i uopšte sputanosti preduzetništva.

Primeru radi, zbog pravne nesigurnosti domaći preduzetnici nisu sigurni da će prisvojiti ukupne rezultate svojih ulaganja, što ih onda odvraća od ulaska u veće i rizičnije poduhvate. S druge strane, to nije slučaj sa stranim investitorima, čija su vlasnička prava zaštićena, što (dobrim delom) objašnjava veći obim stranih od domaćih privatnih investicija u Srbiji.

I odsustvo fer konkurencije, odnosno postojanje privilegovanih firmi i monopola, guši domaće preduzetništvo kome je neophodna slobodna tržišna utakmica da bi se razmahalo i tako obezbedilo održiv privredni rast oslonjen na kreativnu destrukciju (tehnički napredak). Pravna nesigurnost i odsustvo fer konkurencije su objašnjenje za nizak nivo tehničkog napretka srpske privrede.

„Uska politička i njoj pridružena ekonomska elita žestoko se protivi uspostavljanju fer pravila ekonomske igre, jer bi promene vodile gubitku njene političke moći a time i ekonomske. To je odgovor na pitanje zašto je Srbija izborna autokratija, koja uz to progresira ka oligarhijskom kapitalizmu. Radi se o sistemu u kome je ekonomsko bogaćenje manji glavni cilj, a ekonomski prosperitet društva sekundarni... U središtu problema je koncentrisana politička moć, koja potom dovodi do loših ekonomskih pravila igre, a ona do inferiornog ekonomskog rezultata – manjeg ukupnog dohotka i njegovog manjeg rasta... Ispitivanje privrednog sistema Srbije kao okvira za privredni razvoj sugerise da kombinacija državnog i oligarhijskog kapitalizma dominira i da Srbija klizi ka potonjem“, konstatuje akademik Petrović.

Iako od 2018. ubrzava rast, Srbija je zbog kombinacije državnog i oligarhijskog kapitalizma na putanji neodrživog, državom vođenog privrednog rasta. U periodu 2019–2024. u potpunosti je došlo do rasta samo tri sektora: građevinarstva, rudarstva i IT sektora, koji čine svega 16 odsto privrede, dok je ostatak privrede veoma sporo rastao. „Očigledno je da se ovakav obrazac rasta ne može održati na srednji rok“, zaključuje Petrović.

Jedini način da Srbija obezbedi dugoročno visoku i stabilnu stopu rasta je-

ste da se doprinos tehničkog progressa sa sadašnjeg veoma niskog nivoa približi doprinosu zemalja centralne i istočne Evrope. Ali taj skok zahteva veliko (i gotovo neostvarivo) odricanje vlasti od državnog modela rasta.

Zašto je važno da ekonomska pravila (institucije) budu efikasnija? Analiza profesora Petrovića pokazala je da se bolje ekonomske institucije, a time i veći dohodak, javljaju u sistemima gde je politička moć šire raspoređena, jer tada važe pravila igre koja odgovaraju najvećem delu društva, što podstiče široko rasprostranjenu ekonomsku aktivnost. Velika koncentracija političke moći daje suprotan rezultat. Koncentrisana politička moć dovodi do neefikasnih ekonomskih institucija (iskrivljenih pravila igre) direktno – tako što se ne primenjuju zakoni ili se reinterpretiraju, i indirektno – tako što se zakon menja u korist političke elite. Tada se javlja fenomen vladavine pravom (rule by law) umesto vladavine prava (rule of law), a najupečatljiviji primer je slučaj „Generalštab“ u kome je demonstrirano nepoštovanje zakona, donošenje novog zakona i reinterpretacija zakona. „Sa velikom izvesnošću ovaj slučaj može se ekstrapolirati na celu privredu Srbije i u dužem vremenskom periodu“, ocena je profesora Petrovića. On zatim navodi tri izvora neefikasnosti iskrivljenih ekonomskih pravila koja dovode do kočenja privrednog rasta i tehničkog napretka.

Prvi je eksproprijacija, odnosno „pljačka“, kad moćna političko-ekonomska elita ne može kredibilno da se obaveže da će poštovati postojeće zakone (pravila igre) i da neće (delimično) prisvojiti tuđe plodove investiranja, bilo da se radi o dohotku ili imovini. Preduzetnici koji se posle investiranja suoče s tom praksom vlasti, smanjuju obim proizvodnje i investiranja, a u ekstremnom slučaju prestaju da rade. A oni koji tek razmišljaju da investiraju odustaju ili će smanjiti i ograničiti investicije na one gde mogu da zaštite svoja svojinska prava.

ZA SVAKO OD OBEĆANJA MOGLO BI DA SE TRAŽI POLAGANJE RAČUNA ZA PRETHODNI INVESTICIONI CIKLUS PRE NEGO ŠTO VLAST KRENE U NOVI. NISU, MEĐUTIM, NAJVEĆI PROBLEM PODSEĆANJE NA OBEĆANO A NEIZVRŠENO ILI POLEMKA O ISPRAVNOSTI I UČINKOVITOSTI PREDLOŽENIH MODELA REALIZACIJE. PRAVI PROBLEM JE SLEPILO ZA STRUKTURNE NAPRSLINE SISTEMA

Primer za mehanizam promene pravila igre „u toku tržišne utakmice“ (a posle investiranja) jeste uvođenje kontrole marži i cena u maloprodajnim lancima u Srbiji septembra 2025. Od eksproprijacije nema odbrane, a „ne postoji ni politička snaga koja može zaštititi domaće preduzetnike od moćne političke elite“, upozorava Petrović.

Drugi izvor neefikasnosti privrednog sistema Srbije su potencijalni ekonomski gubitnici – privilegovane firme povezane sa moćnom političkom elitom,

kao i veliki broj manjih preduzeća koja funkcionišu u okviru klijentelističke partijske mreže. Kreativna destrukcija sistema ugrozila bi te privilegovane firme, što će moćna političko-ekonomska elita sprečavati a time zaustavljati ekonomski prosperitet Srbije. U tom modelu elita, preko privilegovanih firmi, prisvaja rentu od državnih projekata. Primer tog modela je građevinski sektor u kome se izdvojilo desetak privilegovanih firmi koje pripadaju vladajućoj eliti i koje praktično dobijaju sve poslove vezane (direktno ili indirektno) za državu neposrednim dogovorom ili na netransparentnim tenderima.

Najvažniji izvor neefikasnosti sistema je opasnost da elita izgubi vlast što bi nastalo uvođenjem efikasnih ekonomskih institucija, odnosno fer pravila igre. Zato je vladajuća elita protiv promene sistema. Fer pravila omogućila bi razmah privatnog preduzetništva što bi dovelo do snažnog rasta dohotka zemlje ali i do velikog porasta ekonomske snage preduzetnika van uske elite.

Zaključak studije akademika Pavla Petrovića je nedvosmislen: fundamentalna promena institucija (pravila igre) neophodna je da bi se Srbija dugoročno razvijala i pridružila zemljama sa visokim dohotkom. Promena treba da počne od političkih pravila igre (političkih institucija), gde Srbija mora da napravi zaokret od izborne autokratije ka izbornoj demokratiji.

Predsednikova petoletka i akademičeva studija dva su dijametralno suprotna modela ekonomskog rasta i razvoja Srbije. U pitanju je ozbiljna, gotovo ontološka, razlika u shvatanju modela države i ekonomije. Predsednik države kao najveću prepreku vidi to što građani Srbije nisu spremni da se menjaju i predlaže više rada i učenja. Akademik Petrović kao najveću prepreku vidi sistem koji predsednik neće da menja, a bez transformacije sistema Srbija nema šanse da napreduje. **N**

KAKO JE SPENS POSTAO LOGOR

(30 godina nakon rata)

Jednim delom Spens je zastakljen, pa iz njega može da se posmatra grad, ali se može i zaviriti u njega. To je samo jedan od razloga zašto su se Novosađani počeli po glavi na tvrđnje o koncentracionom logoru, jer je Spens tih godina radio i njime je prolazio veliki broj ljudi. Svako je mogao da zastane i pogleda u dvoranu...

Piše Zoran Strika

Da je sportska hala Spens, jedan od simbola Novog Sada, nakon razaranja Vukovara 1991. godine služila kao koncentracioni logor za zarobljene civile i vojnike, Novosađani su saznali više od trideset godina nakon što je krvavi rat na području nekadašnje Jugoslavije okončan.

U blaženom neznanju nastavili bi živeti verovatno i narednih trideset godina sve da pevač Toni Cetinski nije odlučio da svoj koncert, zakazan za 8. mart, baš u dvorani Spens, otkáže svega nekoliko sati pred početak. Nakon dugog razmatranja, pa i demokratskog poziva publici da mu kaže šta mu je činiti, Cetinski je na Dan žena presekao i odlučio da otkáže koncert, jer je „upoznat sa brojnim svedočanstvima ljudi za koje ta dvorana nosi teške uspomene iz ratnih devedesetih“.

Ovaj razlog za otkazivanje nastupa podigao je obrve mnogih u Srbiji, pogotovo među Novosađanima koji su proživeli taj period, a koji u svojoj memoriji nemaju nikakvu karticu sa zapisom o mučenjima ljudi u arhitektonskom biseru građenom kroz samodoprinos pre četrdeset i pet godina.

Bilo im je, između ostalog, čudno što se čitava frka digla baš sada, iako je u prethodnim godinama sam Cetinski nastupao na Spensu, hrvatska rukometna reprezentacija je igrala u toj dvorani, a na spisak izvođača upisali su se i Džiboni, Parni valjak, Prljavo kaza-lište, Severina...

Na internetu se i dalje može pronaći snimak sa Jugovizije iz marta 1991. godine, kada je sa pesmom „Marina“, kao predstavnik Televizije Novi Sad, učestvovao upravo Toni Cetinski. Nasuprot tome, video-zapisa ili novinskih tekstova u digitalnom formatu o dovoženju i mučenju zarobljenika na Spensu – nema.

I nije bilo potrebno mnogo da se od braniteljskog gneva, kroz samo nekoliko dana, stigne ravno u novembar 1991. godine, u vukovarsko blato, u šut razorenog grada, i da se otkopaju humke i raskrvave ožiljci koji nas, po ko zna koji put, vode do „a-šta-su-oni-nama-radi-li“ polemike, u nepriznavanje nijedne žrtve – osim sopstvene.

Od poruke „Samo ljubav“, kojom se najavljiavao koncert Cetinskog u Novom

Sadu, ostalo je malo šta. Sada je teret prebačen na Jakova Jozinovića, pevača koji je rođen deset godina nakon što su ratna stradanja prestala.

KAKO JE NASTALA PRIČA O LOGORU

O Spensu kao logoru učestalije je počelo da se piše na društvenim mrežama početkom ovog marta. Osoba koja se predstavlja kao „domoljubni pisac“ objavila je da je Cetinski odgovorio na apel da ne nastupa na Spensu. Pevač u svom odgovoru poručuje da nije znao za događaje, uz poruku da se „ne ponovilo više nikom nikad“, kao i da će razmisliti o otkazivanju koncerta zbog velikih troškova i penala.

Koji sat kasnije ista osoba je napisala da su „hrvatski branitelji, iscrpljeni mjesecima opsade, u SPENS dovoženi kao u prvu postaju pakla“, te se iznose tvrdnje o „špalirima užasa“, pendrecima, kundacima, o kricima koji su odjekiva-

Novinari koji su tih godina radili, a koji su bili svesni užasa koji se odvijao u Vukovaru, kao i zloglasne uloge Novosadskog korpusa u rušenju jednog grada, ne mogu da se prisete masovnog dovođenja zarobljenika, a pogotovo ne masovnog i sistemskog mučenja civila

li hodnicima, zlostavljanju i prebijanju žena, od kojih su neke bile i trudnice.

Ubrzo su apeli udruženja branitelja počeli da se umnožavaju na društvenim mrežama, a pridružilo im se i Hrvatsko društvo logoraša srpskih koncentracijskih logora (HDLSKL). U svom zahtevu da se odustane od nastupa na Spensu, ovo udruženje tvrdi da su u ovom logoru „zidovi i podovi natopljeni krvlju i mukom“, kao i da se „mnogima gubi svaki trag te da im je sudbina i danas nepoznata“. Ubrzo su ove apele objavili pojedini hrvatski portali i stvar je tako „institucionalizovana“.

Podaci ovog društva korišćeni su u prošlosti i za izradu publikacije o logorima za Hrvate na teritoriji Srbije. Na njihovom sajtu može se pronaći i jedno svedočenje osobe koja je potpisana inicijalima V. M. HDLSKL tvrdi da je kroz Spens prošlo čak 5.000 ljudi, koji su za-

državani više od nekoliko dana, kao i da nije poznato da li je neko ovde ubijen, ali da se nekim osobama gubi trag. Navode i da je policija opkoljavala zgradu spolja i iznutra.

Nije poznato odakle potiče ovo svedočenje, ali brojka od 5.000 pominje se i u objavama u kojima je podeljena slika knjige „Putevima pakla u 21. stoljeće“, čiji je autor Danijel Rehak, bivši predsednik HDLSKL-a, po kojem je nazvana sportska dvorana u Vukovaru.

Osim ovog, postoji još jedno, manje poznato svedočenje o Spensu kao mestu na koje su ljudi odvoženi, ali ono baca nešto drugačije svetlo na dešavanja. U Monitoringu suđenja za ratne zločine iz 2009. godine navodi se deo iz presude vukovarskog suda, prema kojoj je muškarac ranjen novembra 1991. morao da ostane u grupi pritvorenih, nakon čega je odveden u Kombinat „Borovo“, zatim u Dalj, te na kraju u halu Spens „odakle su ga odveli njegovi prijatelji koji su ga prepoznali“.

Pre martovskih apela upućenih Cetinskom i Jozinoviću, na Fejsbuku gotovo i da nema objava o Spensu kao logoru. Jedna osoba podelila je objavu 2024. i 2025. godine koja se, po svemu sudeći, oslanja na pomenutu knjigu HDLSKL-a, a sličan sadržaj je 2020. godine objavila i Hrvatska braniteljska pučka stranka. Najraniji zapis koji se može naći datira iz 2014. kada je podeljen link s naslovom „Kad Doris Dragović pjeva u dvorani koja je bila mučilište vukovarskih branitelja“.

Fond za humanitarno pravo objavio je 2020. godine publikaciju „Dosije: Logori za Hrvate na teritoriji Srbije“, a kao jedan od izvora navodi se HDLSKL. U publikaciji se navodi da je JNA, nakon zauzimanja Vukovara 18. novembra 1991, zarabila veliki broj pripadnika hrvatskih snaga i civila, koje je potom autobusima i kamionima prebacila na teritoriju Vojvodine, gde je već u septembru iste godine bilo formirano nekoliko logora za ratne zarobljenike.

Najveći logor bio je u Kazneno-popravnom domu Sremska Mitrovica, tu su još i banatska sela Begejci i Stajićevo, te kasarna JNA u Aleksincu i KPD u Nišu. Bilo je formirano i nekoliko manjih prolaznih logora i centara, među kojima se pominje i kasarna JNA u Paragovu kod Novog Sada. Fond za humanitarno pravo navodi da je kroz logore prošlo oko 7.000 ljudi, dok je 3.500 njih zadržano. U njima su provodili od

O Spensu kao logoru učestalije je počelo da se piše na društvenim mrežama početkom ovog marta

Ovaj slučaj je ujedno i udžbenički primer izazivanja moralne panike

par dana do devet meseci. Za formiranje ovih logora, poput Stajićevo ili Šikare kod Sombora, postoje pisane naredbe koje su bile vojna tajna.

Novi Sad se pominje u kontekstu mesta, uz Bogojevo, preko kojeg su se konvoji kretali ka drugim centrima. Spens se uopšte ne pominje.

PRIČA O SPENSU

Zvaničan naziv Spensa je Sportski i poslovni centar Vojvodina, dok je Spens u stvari akronim za Stonoteniško prvenstvo Evrope Novi Sad. Bio je to drugačiji period za Novi Sad, drugačiji period za sve. Novi Sad se menjao, postojao je polet. Odluka o izgradnji je doneta 1978. godine, jer je Novi Sad trebalo da organizuje Svetsko prvenstvo u stonom tenisu 1983. Međutim, kako je Kina oduzela od organizovanja prvenstva 1981, Novi Sad je uskočio i, pomalo riskantno, odlučio sebi da skрати rok za izgradnju objekta i ugosti stonotenisere već 1981. godine.

Tokom četiri i po decenije postojanja Spens je postao jedan od simbola grada, odnosno kako se navodi u knjizi o ovom objektu – „mera grada“. Novosađani su prilično osetljivi na ovu građevinu, uprkos tome što već godinama unazad postoje ozbiljni problemi sa funkcionisanjem i njegovim „oživljavanjem“. Osetio je ljutitu reakciju na svojoj koži i bivši gradonačelnik Miloš Vučević, kada je nespretno izjavio da bi možda bilo najbolje da se sruši i izgradi manji, funkcionalniji i ekonomičniji objekat. Vrlo brzo morao je da se „vadi“.

Jednim svojim delom Spens je zastakljen, pa iz njega može da se posmatra grad, ali se može i zaviriti u njega. To je jedan od razloga zbog kojih je Novosađanima teško da zamisle da je neko, na primer ispod čuvenog „Svemirca“, nekada najvećeg lusteru u Evropi, sistemski prebijan samo zato što je druge nacionalnosti.

U svedočenju objavljenom na sajtu HDLSKL-a navodi se kako su zarobljenici bili i na galeriji, odakle su mogli da posmatraju dvoranu punu prognanih. Tu se takođe krije jedan od razloga zašto su se Novosađani počeli po glavi na tvrdnje o koncentracionom logoru, jer je Spens tih godina radio i njime je prolazio veliki broj ljudi. Svako je mogao da zastane i pogleda u dvoranu.

Novinari koji su tih godina radili, a koji su bili svesni užasa koji se odvijao u Vukovaru, kao i zloglasne uloge Novosadskog korpusa u rušenju jednog grada, ne mogu da se prisete masovnog dovođenja zarobljenika, a pogotovo ne masovnog i sistemskog mučenja civila.

Marina Fratucan je u komentaru na jednu objavu na Fejsbuku napisala da je Spens korišćen za prihvatanje izbeglica, te da je kao novinarka pratila „sva protjerivanja i mučenja nesrpskog stanovništva u Vojvodini tih godina“, te da za ove tvrdnje nije čula.

Novinarka Branislava Opranović posvedočila je za N1 da je izveštavala u noći kada su na Spens, iz razorenog Vukovara, pristigle izbeglice. Kako se prisetila, nikome nije pisalo na čelu da li su Srbi i Hrvati, niti ih je to pitala. Objasnila je i da je nastala panika kada je sa razglasom rečeno da Hrvati izadu na jedan izlaz, a Srbi na drugi. Čekali su ih autobusi i oni su odvoženi dalje, gde – ne zna. Po njenim rečima, ovim stvarima se treba ozbiljno baviti, a ne na nivou trača jer neki pevač nije održao koncert, zaključujući sa „mož misliti“.

U izdanju „Borbe“ od 22. novembra 1991. objavljen je tekst o tome da „Odi-seja više hiljada izbeglica iz Vukovara i dalje traje“. Kako se navodi, za dva dana na Spens je stiglo više od 1.100 evakuisanih ljudi, koji se nakon evidentiranja i pružanja pomoći upućuju „dalje u mesta gde će izvesno vreme biti stacionirani“. Među onima koji su se tih dana našli na Spensu bilo je najviše Hrvata, više od 600 njih. Navodi se i da je sprovedena anketa i da je većina ljudi rekla da bi želela da bude vraćena u Hrvatsku.

Novosađani se sećaju i toga da je Spens bio i prihvatni centar za izbegle iz Krajine 1995. godine. Traktori, stari automobili i druga prevozna sredstva kojima su pristigli pred naletom hrvatskih snaga, bili su parkirani oko Spensa. O tome postoje i digitalne arhive, pa list „Svet“ donosi reportažu o izbeglicama

koje su došle na Spens, dok „Borba“ 17. avgusta 1995. piše da je kroz ovaj objekat prošlo više od 12.000 ljudi.

MORALNA PANIKA

U romanu „Toni“ Rumene Bužarovske glavni junak je jedan nesretni oportunist koji vam ne daje mnogo razloga da ga zavolite. Oportunistam je bio jedna od stavki prebačenih Toniju Cetinskom nakon što je otkazao koncert u Novom Sadu, uz prigovarjanje da mu je računica bila jasna, jer bi mu gubitak bio mnogo veći da branitelji počnu da pozivaju na bojkot njegovih događaja u Hrvatskoj, gde nastupa i češće i ima više publike.

Dodatni razlog ovom stavu je i to što su mediji javili da je za koncert prodato tek nešto više od polovine dostupnih karata.

Ovo se poklapalo sa idejom dela javnosti koji je pevaču dao benefit sumnje, jer su ga videli kao „savršenu žrtvu“ zato što je prethodnih godina imao stavove koji su privlačili pažnju, a koji su se ticali, na primer, vakcinacije, premda je ukazivao na to da svako ima pravo da radi šta mu je volja.

Međutim, ne radi se o tome da li je Cetinski bio proračunat, naivan ili, jednostavno, iskreno zabrinut da bi nekog mogao da uvredi svojim nastupom na Spensu. Popularni pevač rizikovao je da vrlo lako bude proglašen za neprijatelja naroda, te da na putanju njegove karijere utiču (za)branitelji koji bi da odlučuju ko, kada i gde sme da nastupa, što je namera koja se videla u više navrata poslednjih godina. Sada, eto, i sa ove strane Dunava.

Ovaj slučaj je ujedno i gotovo udžbenički primer izazivanja moralne panike. Trideset godina nakon rata, kao „početni problem“ uspostavlja se odluka pevača da nastupi na Spensu, prostoru koji je predstavljen kao mesto stradanja hrvatskih zarobljenika. Istovremeno, nudi se i ono što je početno, a u ovom slučaju i jedino rešenje – otkazivanje koncerta.

Potom sledi društvena reakcija, odnosno multiplikacija zahteva da se na Spensu ne peva, nakon čega dolaze mediji, te se jedan koncert pretvara u dokaz devijantnosti, jer svirka na mestu stradanja zavređuje isključivo gađenje.

Međutim, krajnji rezultat nije samo otkazivanje koncerta, već potvrđivanje stereotipa. Reakcijom javnosti u Srbiji, čuđenjem tome da se na Spensu išta moglo desiti, te otvorenim negiranjem

bilo čega, iz perspektive branitelja, domoljuba ili koga već, potvrđuje se samo polazna osnova, a to je da Srbi svoje zločine nikada neće priznati.

PROŠLOST UVEK PRISUTNA

U svojoj reakciji na tvrdnje o Spensu kao koncentracionom logoru gradonačelnik Novog Sada zatražio je da Cetinski uputi javno izvinjenje. Iz uprave SPC Vojvodina rečeno je da su Spens i Novi Sad „simboli otvorenosti, multikulturalnosti, gostoljubivosti i tolerancije“.

Onaj neprijatniji deo istine je, po običaju, ostao neizrečen. Nekada je u blizini Srpskog narodnog pozorišta postojao grafit „Novosadski korpuse, stidi se“ i bio je to podsetnik na sramnu ulogu u rušenju jednog grada.

Ne radi se o tome da li je Cetinski bio proračunat, naivan ili, jednostavno, iskreno zabrinut da bi nekog mogao da uvredi svojim nastupom na Spensu. Popularni pevač rizikovao je da vrlo lako bude proglašen za neprijatelja naroda, te da na putanju njegove karijere utiču (za)branitelji koji bi da odlučuju ko, kada i gde sme da nastupa, što je namera koja se videla u više navrata poslednjih godina. Sada, eto, i sa ove strane Dunava

Tvrdnje u vezi sa Spensom postale su ozbiljne ne zato što su utemeljene na velikom broju svedočenja, pisanih dokumenata ili svedoka koji su učestvovali u suđenjima ratnim zločincima. Postale su ozbiljne zato što je, nažalost, takav scenario bio moguć.

O tome svedoči knjiga „Iza sedam logora. Od zločina kulture do kulture zločina“, u kojoj su zabeleženi objekti na prostoru nekadašnje Jugoslavije u kojima su ubijani ljudi – različitih nacija. Nekadašnja mesta kulture, izgrađena mahom za vreme SFRJ, postala su stećišta bestijalnosti, ali ujedno i prostor iz kog se šalje poruka nacionalima koji nisu „odgovarajuće“ nacionalnosti šta bi im se moglo dogoditi – ukoliko ostanu tu gde jesu.

Ovo ni u kom slučaju nije argument za to da su svi činili zločine u istoj meri i da je sve to isto, jer nije. Međutim, njihova dalja sudbina ukazuje na to na koji način su se narodi ophodili prema zločinu u sopstvenom kraju. Zaborav je bio programiran. To je slučaj i sa logorom Lora u Splitu, gradu koji s Novim Sadom povezuje pozivni broj, ali i Živorad Janković, arhitekta Spensa, odnosno Športskog centra Gripe. Ispred Lore, u kojoj su mučeni i ubijeni Srbi, otkriven je spomenik pripadnicima jedinice čiji su članovi učestvovali u tom zločinu. Do kraja neistraženi zločini ostaju bolni ožiljci koji izazivaju gnev, jer za njih niko nije odgovarao.

U tom smislu, iako je oružani sukob završen pre trideset godina, kultura je i dalje oružje koje se zloupotrebljava za nastavak obračuna i za produžavanje rata u mirnodopskim uslovima. Zanimljivo je da nacionalistički krugovi koriste Olivera Dragojevića kao paradigmu koja bi trebalo da bude uzor svim drugim muzičarima iz Hrvatske. Iako u svojim objavama ne govore direktno protiv nastupanja pevača u Srbiji, korišćenje Dragojevića zapravo pokazuje da bi njegova odluka da nakon rata više ne nastupa u Beogradu, Novom Sadu ili nekom trećem gradu, trebalo da bude svetionik svima drugima u Hrvatskoj. Baš kao što srpski političari govore da građani Srbije ne bi trebalo da letuju u Hrvatskoj.

I tu dolazimo do Jakova Jozinovića, mladića koji je rođen 2005. godine, u periodu kada su muzičari iz Hrvatske već nastupali u Srbiji i obrnuto. Dva-desetogodišnjak iz Vinkovaca, gradića u Vukovarsko-sremskoj županiji, vrtoglavu popularnost stekao je pevajući Olivera, a deo popularnosti duguje i Tiktok „viralnosti“ izvođenja Balaševićeve „Olivera“.

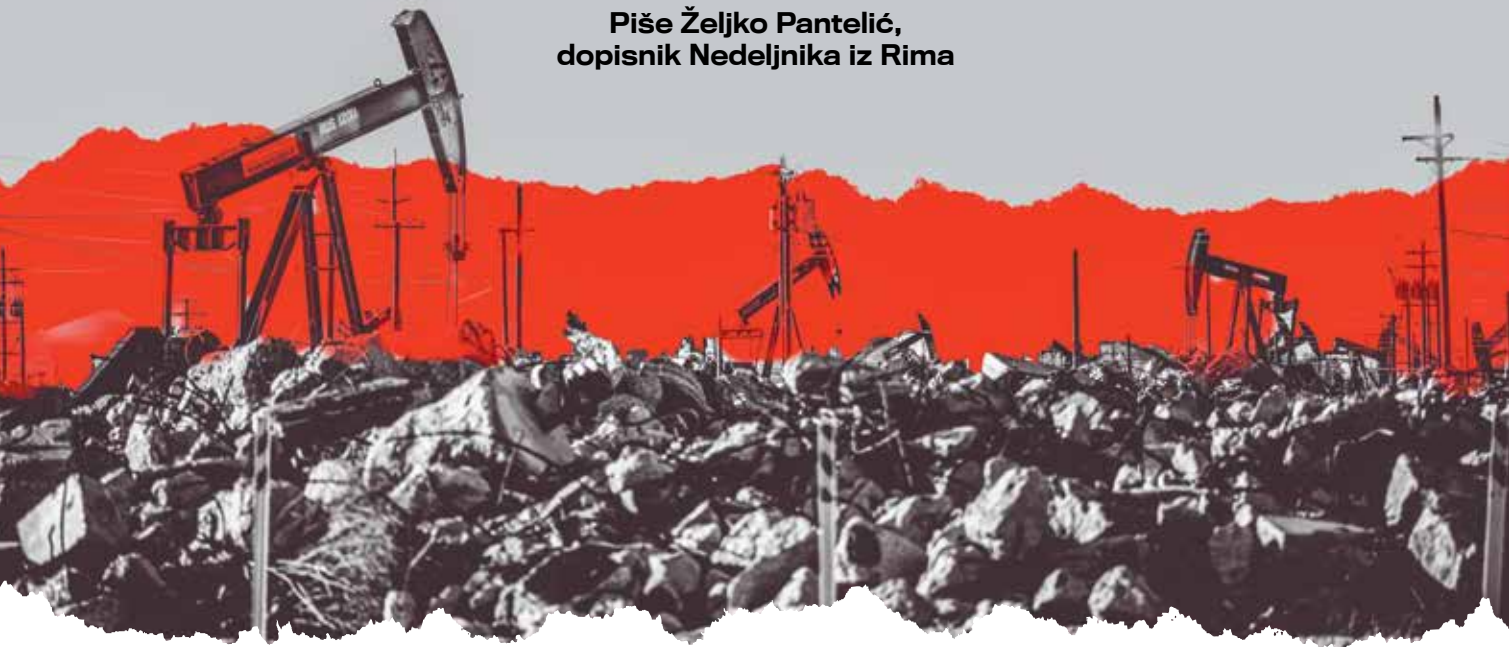
Braniteljska udruženja su i na njega stavila teret nastupa u Novom Sadu, odnosno na Spensu. Sudeći po prvim reakcijama, svoj koncert, za razliku od Cetinskog, neće otkazati. Njegova publika je rođena nakon užasa kojima su svedočili njihovi roditelji.

Prošlost ovde nikad ne prolazi, uvek je tu, iza ugla, uvek dolazi i, čini nam se, uvek je tu da ostane. Uvek spremna da prečutno bude zloupotrebljena. Jakov je možda preleti. Jer, na kraju krajeva, turneja mu i nosi naziv „Ja za čuda letim“. **N**

DOKTRINA HAOSA ISLAMSKRE REPUBLIKE

U Iranu su nakon američke invazije na Irak 2003. godine, usvojili pravilo da se u slučaju rata sledi doktrina, a ne lider, budući da je to najsigurniji način da se obezbedi preživljavanje Islamske Republike. Na taj način, likvidacija bilo kog vođe, vrhovnog ili lokalnog, ne slabi odbrambeni kapacitet teokratskog režima

Piše **Željko Pantelić**,
dopisnik **Nedeljnika** iz Rima

Islamska Republika vodi dva paralelna rata. Jedan, spoljni, protiv SAD i Izraela, a drugi, unutrašnji, daleko važniji u očima teokratskog režima, za opstanak na vlasti. Prioritet novog rahbara, ili vrhovnog vođe, ajatolaha Modžtabe Hamneja jeste zadržavanje apsolutne kontrole nad građanima Irana, kreiranje haosa u regionu i proizvodnja energetske i ekonomske krize kao poluga za primoravanje Vašingtona da sedne za pregovarački sto.

Rat sa Amerikom i Izraelom, u očima islamista, ne dobija se na bojnopolju, već na narativu i propagandi. Kakav je režim mula i ajatolaha pokazuje činjenica da isti ljudi koji su pobili nekoliko desetina hiljada ljudi pre nekoliko nedelja, tražili po par hiljada dolara od roditelja ubijenih demonstiranata za preuzimanje njihovih beživotnih tela, sada manipuliraju žrtvama bombardovanja u kojima su stradala deca.

Karakter religioznih vlasti ogleda se i

Bliskoistočni rat nije samo dokrajčio međunarodno pravo, relativizujući tako napad Rusije na Ukrajinu, već je omogućio Moskvi da u narednim nedeljama poprilično popuni svoje prazne kase zahvaljujući vrtoglavom rastu cene barela nafte

kroz upotrebu dece i bolesnika kao živog štita. Oni nisu izgradili skloništa za civilno stanovništvo, ali su ispod škola, bolnica i drugih senzibilnih civilnih infrastrukture izgradili mrežu tunela gde su smešteni čelnici režima, paravojne i parapolicijske komande koje upravljaju zemljom. Gotovo identično kao što je Hamas premrežio Gazu tunelima.

Pasdarani su preko basidža (parapolicijske snage) pojačali represiju u gradskim sredinama. Postavili su kapilarne kontrolne punktove, organizuju kolo-

ne automobila i motora kojima uteruju strah u kosti iranskim građanima s ciljem da obeshabre bilo kakav pokušaj antirežimskih manifestacija.

Vlasti u Teheranu ne obavestavaju građane o vazдушnim napadima, ni uz pomoć sirena, ni preko interneta ili telefona, ali noću, preko razglasa postavljenih u svim gradskim kvartovima, emituju religiozne stihove i ratničke pesme s ciljem podizanja morala građana lojalnih teokratskom režimu. Paralelno, državna televizija prenosi pretnju pasdarana da imaju naredbu da pucaju na svakog ko ne sledi instrukcije vlasti i ko pokaže bilo kakvu simpatiju prema SAD i Izraelu.

Valja napomenuti da su u Iranu, nakon američke invazije na Irak 2003. godine, usvojili pravilo da se u slučaju rata sledi doktrina, a ne lider, budući da je to najsigurniji način da se obezbedi preživljavanje Islamske Republike. Na taj način, likvidacija bilo kog vođe, vrhovnog ili lokalnog, ne slabi odbrambeni kapacitet

teokratskog režima. U tom kontekstu je formirano tridesetak vojnih decentralizovanih okruga koji deluju autonomno i nemaju potrebu za autorizacijom za vojne operacije.

SAMO REGIONALNI I SVETSKI NERED SPASAVA TEOKRATIJU

Kreirati haos na Bliskom i Srednjem istoku, proizvesti energetska i ekonomsku krizu na planetarnom nivou i tako prisiliti Vašington i Jerusolim da zaustave vazdušne napade i odustanu od upotrebe paravojnih formacija etničkih manjina u Iranu, pre svega Kurda, za unutrašnji pritisak na režim. To je, u jednoj rečenici, asimetrična doktrina Islamske Republike koja bi trebalo da joj omogućiti da preživi, što je njen jedini prioritet u datim uslovima.

U centru Teherana, na Trgu Palestina, postavljen je sat pre skoro deset godina koji meri vreme do uništenja Izraela po proročanstvu pokojnog ajatolaha Alija Hamneja. Međutim, u vrhu Islamske Republike u ovom momentu nije uništenje Izraela, već spasavanje režima. To objašnjava napade na sve okolne zemlje, od zalivskih petromonarhija do Azerbejdžana i Turske.

Drugim rečima, pošto ne može da pobedi Izrael i SAD, Islamska Republika igra na kartu destabilizacije svih američkih i izraelskih saveznika u regionu kako bi oni izvršili pritisak na Jerusolim i Vašington da zaustave ratna dejstva. Drugi adut teokratskog režima je vreme. Pasdarani i novi rahbar Modžtaba Hamnej ne moraju da polažu nikome račune, a ko se usudi da dovede u pitanje njihovu vlast u Iranu završi u zatvoru, na vešalima ili jednostavno nestane.

Na drugoj strani, američki predsednik Donald Tramp mora da se suoči sa midterm izborima u novembru koji mogu da označe početak njegovog političkog kraja ako republikanci izgube većinu u Predstavničkom domu i/ili Senatu Američkog kongresa. Generalna je ocena da je u interesu Trampa da završi što pre sukob jer iskustvo uči da se u SAD gube izbori na ratnoj tematici.

U Teheranu vrlo dobro znaju da u Izra-

elu imaju veoma visok prag trpljenja, pogotovo po zapadnim parametrima, za gubitke i nanetu štetu, istovremeno vrlo dobro znaju da nema osvetoljubivije nacije na svetu od američke i posledično ne treba stavljati na probu tu njihovu karakteristiku.

Dakle, slabe karike u lancu su petromonarhije, od Saudijske Arabije, preko Ujedinjenih Arapskih Emirata, Kuvajta i Bahreina, do Katara. U svim pomenutim monarhijama imamo diktatorske režime koji se baziraju na društvenom kompromisu kojim se podanicima garantuju sigurnost i blagostanje za dobrovoljno odricanje od prava i sloboda. Sa zatvaranjem ili ugrožavanjem Ormuskog more-

Iransko bombardovanje petromonarhija dovodi u pitanje kredibilitet SAD, ali i Turske, koje su garanti bezbednosti zalivskih država i zato dobijaju veliki novac i vrlo bogate narudžbine naoružanja

uza i bombardovanjima arapskih komšija Islamska Republika podriva dva noseća temelja njihovog ekonomskog blagostanja: naftu i gas na jednoj strani, a imidž sigurnih zemalja i turističkih oaza na drugoj.

Iz prethodno rečenog da se zaključiti da taktika Teherana nije samoubilačka, kako bi to moglo izgledati na prvi pogled, već proračunata koliko god bila i očajnička. Neko tu taktiku naziva iranskom verzijom „Samsonove opcije“, reč je o biblijskoj priči o sudiji Samsonu koji je, nakon

što su ga zarobili i oslepili, srušio stubove hrama ubivši sebe, ali i Filistejce koji su bili tu, rekavši: „Neka poginem s Filistejcima.“

U krajnjoj liniji, imajući u vidu šiitsku tradiciju baziranu na mučeništvu i religiozno radikalizovano društvo, ideja da Islamska Republika treba da povuče sa sobom ceo region, i što veći deo sveta, ako počne da tone, ima prilično veliku podršku među pasdaranima, basidžima i islamskim sveštenstvom.

IZDAJA HOMEINIJA, OD REPUBLIKE DO MONARHIJE

Jedna od glavnih teza osnivača Islamske

Republike, ajatolaha Homeinija, definisala je kreiranje dinastija na čelu jedne zemlje kao antiislamski čin. U prethodnih 37 godina, od smrti Homeinija i dolaska na vlast Alija Hamneja, Islamska Republika se preobrazila iz teokratske države u paravojnu diktaturu. Pasdarani ne kontrolišu samo sve aparate sile i obaveštajne službe, već je u njihovim rukama više od polovine ukupne iranske ekonomije, plus kontrola i uzimanje profita od trgovine drogom i drugih kriminalnih radnji.

Dakle, novog ajatolaha su odredili pasdarani vršeći pritisak na 88 članova tela koje je izabralo novog rahbara. Izbor Modžtabe je pokazatelj kontinuiteta i izraz namere pasdarana da idu do kraja. Sa novim Hamnejom na čelu Irana dobili smo islamsku verziju komunističke dinastije Kim u Severnoj Koreji.

Od Modžtabe i pasdarana zavisi da li će slediti imperijalno-panislamsku ideju ili nacionalističku. Panislamsko opredeljenje vodiće Teheran u duboku izolaciju s obzirom na to da će proizvodnja atomske bombe, kao u slučaju Severne Koreje, biti apsolutni prioritet kao garancija ostanka na vlasti teokratskog režima. Nacionalistički zaokret bi značio odustajanje od nuklearnog programa uz međunarodno priznanje, povratak u međunarodnu zajednicu i ukidanje svih sankcija. Primer bivšeg teroriste i današnjeg predsednika Sirije El Šare više je nego indikativan.

Iranska revolucionarna garda nije monolitna. Među pasdaranima postoji nekoliko struja i zato je izbor pao na Modžtabu jer je jedina figura koja može da drži zajedno sve različite frakcije. A to jedinstvo je, u ovom momentu, preduslov da režim u Teheranu preživi.

RAZLIČITI CILJEVI IZRAELA I SAD U RATU SA IRANOM

Trampov rat protiv Irana nema mnogo dodirnih tačaka sa ratovima Džordža Buša Mlađeg. Aktuelnu administraciju ne interesuje da izvozi demokratiju, a kamoli ljudska prava i slobode. Tako da su „plemenite“ opservacije kako se demokratija ne rađa kao posledica bombardovanja, rušenja i uništavanja potpuno promašene. Nikoga u Vašingtonu i Jerusalimu ne interesuje demokratija u Iranu, pogotovo ne Netanjahua i njegove partnere u koalicionoj vladi s kojima deli san o padu Islamske Republike i rađanju novog Irana.

Vašington i Jerusalem nemaju iste ciljeve u ovom ratu. Prioritet Izraela je uništenje Islamske Republike. Izraelce ne interesuje mnogo da li će Iran potonuti u anarhiju, građanski rat ili vrtlog secesija. SAD gledaju širu sliku i žele da pacifikuju region kako bi mogli da povuku svoje vojnike iz regiona i da preusmere novac za Srednji istok na Pacifik, gde će se voditi odsudna bitka zajedno sa onom u Severnom ledenom okeanu.

Amerikanci i Izraelci se bore protiv istog neprijatelja, ali ne vode isti rat. Vašington želi da kreira novu ravnotežu u regionu, ili još bolje rečeno da vrati, više-manje, odnose na period pre Islamske revolucije kada su Teheran, Rijad i Tel Aviv bili stubovi američke politike u regionu. Jerusalem želi da zbací režim koji predstavlja egzistencijalnu pretnju Izraelu, to jest želi da pošalje u prošlost Islamsku Republiku.

Kao što je rat, to jest zajednički neprijatelj, ujedinio Trampa i Netanjahua, tako će mir, odnosno sporazum koji će Vašington i Teheran postići pre ili kasnije, razdvojiti američkog predsednika i izraelskog premijera.

Trump i njegovo okruženje često pominju primer Venecuele i pored toga što su Madurov i islamski teokratski režim neuporedivi. Međutim, to otkriva razmimoilaženja između saveznika za postratni period. Amerikanci veruju da u vrhu

Islamske Republike postoje pragmatični lideri spremni da prihvate američke uslove da bi spasli zemlju, dok su u Jerusalimu ubeđeni da je to čista iluzija.

RATOVATI JAVNO, PREGOVARATI TAJNO

Na Bliskom i Srednjem istoku se godina ma utvrđivalo pravilo da režimi, ili paravojne ili terorističke grupe, mogu da izaberu autonomno svoje lidere, ali da Izrael uvek može da ih eliminiše. Sa Trampom u Beloj kući i iskustvima sa uhapšenim venezuelanskim predsednikom Maduroom i ubijenim ajatolahom Hamnejom, Vašington je preuzeo ulogu glavnog egzekutora.

Modžtaba je okrutniji i bezobzirniji od svog oca, ali nije isključeno da iz pragmatičnih (spasavanje režima) i egoističnih razloga (da bi sačuvali život) otvori tajne pregovaračke kanale sa Amerikancima. U tom scenariju ključno je pitanje: da li je Vašington spreman da prihvati dogovor koji bi podrazumevao da režim preživi, čak i u slučaju da je sporazum samo drugo ime za безусловnu kapitulaciju?

Netanjahu to neće prihvatiti, ali kao što smo videli u slučaju Gaze, ako Tramp prelomi preko kolena i postigne sporazum sa Teheranom, izraelski premijer će, voljno ili nevoljno, morati da veže konja gde mu gazda kaže. Jedna od razlika između Vašingtona i Jerusalima jeste u tome što bi Amerikanci, za razliku od Izraelaca, mogli da prihvate prilagođavanje cilja „regime change“ u „leadership change“ sa koordiniranom i kontrolisanom tranzicijom vlasti u kojoj bi presudnu ulogu igrali pasdarani, jedini koji mogu da obezbede tu vrstu promene vlasti.

IRANSKA OPOZICIJA I MANJINE

Antirežimske političke formacije u Islamskoj Republici nemaju snagu i strukturu da transformišu spoljni pritisak i seriju kriza u artikulisano preuzimanje vlasti. Iranska opozicija nije samo ideološki podeljena na monarhiste, republikance, prozapadne i suvereniste, već i po etničkom ključu. Sve tri etničke manjine (Kurdi, Beludži i Arapi) izrazito su antirežimski, ali i antimonarhistički raspoložene. Režim šaha Pahlavija nije bio ništa manje okrutan u diskriminaciji manjina od teokratskog.

Sa novim Hamnejom na čelu Irana dobili smo islamsku verziju komunističke dinastije Kim u Severnoj Koreji

Iranski Kurdi igraju inteligentniju igru u poređenju sa sunarodnicima u Turskoj, Siriji i Iraku. Nisu potrčali grlom u jagode i nisu izašli sa maksimalističkim zahtevima. Lideri Kurda u Iranu ponavljaju da je njihov cilj slobodan, pluralistički, federalni, sekularni Iran u kome bi kurdski narod kroz autonomiju mogao da ostvari svoja kolektivna prava. Veliki uspeh za iranske Kurde je kreiranje koalicije pet kurdskih partija koje su u prošlosti često bile u beskrupuloznim duelima.

Pored prozapadno raspoloženih Persijanaca, Kurdi su najdiskriminisanija grupacija u Iranu. Maša Amini, devojka koju su basidži ubili jer nije nosila propisno veo, bila je Kurdkinja i iza protesta „Žena, Život, Sloboda“ u dobroj meri stoje Kurdi.

Beludžistan zauzima jugoistočni deo zemlje između Avganistana, Pakistana i centralnog Irana. Reč je o planinskoj i polupustinjskoj zoni u kojoj živi malo manje od tri miliona Beludža, inače sunita, što znači da su dupla manjina, i etnička i verska. Beludži vekovima žive pod represijom bez obzira na to ko je na vlasti i u potpunosti su marginalizovani.

Taj odnos Teherana prema njima doпрineo je da se formira paravojna i islamističko-džihadistička formacija „Jaish el-Adl“ koja deluje i u Iranu i u Pakistanu i koristi terorističke metode u borbi protiv Islamske Republike. U međuvremenu, poput Kurda, i političke frakcije Beludža su tokom protesta u decembru i januaru uspele da pronađu zajednički jezik i da se ujedine protiv režima.

Arapi su koncentrisani u jugozapadnom delu zemlje na obalama Persijskog zaliva i, za razliku od Kurda i Beludža,

većinom sunita, iranski Arapi su uglavnom šiiti. Ima ih između dva i tri miliona i Teheran ih je uvek video kao „petu kolonu“ Rijada. Kao Beludži i Kurdi, i Arapi imaju paravojne i političke formacije koje su se približile međusobno u poslednje vreme, pogotovo nakon poslednjih protesta.

PETROMONARHIJE U POTRAZI ZA ZAŠTITNIKOM

Za arapske monarhije u Persijskom zalivu implozija Islamske Republike gora je i opasnija solucija od agresivnog Irana. Međutim, ako Islamska Republika nastavi sa tzv. taktikom haosa, sve države Saveta za saradnju u Zalivu, uključujući i Oman – dosad pošteden iranskih napada – naći će se u velikim problemima.

Napadi na aerodrome, hotele i druge civilne strukture koje nemaju nikakve veze sa američkim vojnim bazama podrivaju iz temelja narativ na kome su petromonarhije gradile sliku sigurnih i bezbednih država.

Na udaru Irana posebno su se našli Ujedinjeni Arapski Emirati, ne samo zato što su potpisnici Avramovih sporazuma o uspostavi diplomatskih veza i normalizaciji odnosa sa Izraelom, već i zbog izgrađenog imidža, uslovno rečeno, najliberalnije zemlje u Persijskom zalivu. Jedan od ciljeva Teherana je da uništi simbole, po njihovom viđenju, bogohulnog spajanja i integracije arapskog sveta sa globalnim zapadnjačkim stilom života.

Takođe, iransko bombardovanje petromonarhija dovodi u pitanje kredibilitet SAD, ali i Turske, koje su garanti bezbednosti zalivskih država i zato dobijaju veliki novac i vrlo bogate narudžbine naoružanja.

Katar je dao Trampu avion vredan 400 miliona dolara. Saudijska Arabija je uplatila fondu Džareda Kušnera dve milijarde dolara, prinčevi kraljevskih familija iz Dubaija i Abu Dabija su takođe bili vrlo izdašni u donacijama za fondacije Trampovog zeta, iznosile su po nekoliko stotina miliona dolara. Vlada UAE investirala je pola milijarde dolara u kriptovalutu koju je lansirao Tramp.

Saudijski princ prestolonaslednik Muhamed ibn Salman je u milijarderskim poslovima sa Trampom u porodicom. Rijad je među najboljim kupcima američkog naoružanja i dobar deo Salmanovog projekta „Vision 2030“, odnosno mo-

dernizacije Saudijske Arabije, vezan je za stabilnost regiona čiji je garant trebalo da bude Amerika.

Nije slučajno da u petromonarhijama postavljaju logično pitanje: ako plaćamo i kupujemo oružje od SAD da bismo imali bezbednosne garancije, a onda zahvaljujući potezima Vašingtona postajemo kolateralna šteta Irana, možda je vreme da se obratimo nekom drugom za zaštitu od Teherana. Recimo, Kini i Si Đinpingu.

Podsetimo, zalivske petromonarhije, sa izuzetkom Saudijske Arabije, imaju vrlo nepovoljnu strukturu stanovništva, budući da 90 odsto stanovništva u tim državama čine stranci i posledično mogu lakše da postanu sredstvo u rukama neprijatelja.

RUSKA IGRA

Na ruskoj vagi koristi i štete regionalnog rata na Bliskom istoku tas sa benefitima ubedljivo preteže. Kad je u Kremlju prošao prvi šok od spoznaje i napad paranoje da bi Vladimir Putin mogao da završi kao ajatolah Ali Hamnej, u Putinovom okruženju počeli su da vide brojne prednosti nove ratne američke avanture.

Rusija se prema Iranu ponaša, više-manje, kao u slučaju Sirije i Venecuele. Retorički i propagandno stoji uz režim u Teheranu, ali iza kulisa pokušava da „unovči“ što bolje svoje nečinjenje i da osigura vojne i ekonomske interese. Naravno, odustajući od konkretne pomoći saveznicima, ali dobijajući zauzvrat seriju protivusluga od Amerikanaca.

Bliskoistočni rat nije samo dokrajčio međunarodno pravo, relativizujući tako napad Rusije na Ukrajinu, već je omogućio Moskvi da u narednim nedeljama poprilično popuni svoje prazne kase zahvaljujući vrtoglavom rastu cene barela nafte. I ne samo to, Amerikanci su sa zatvaranjem ili otežanim prometom kroz Ormuski moreuz bili primorani da Indiji daju specijalnu dozvolu za uvoz ruske nafte u slede-

Modžtaba je okrutniji i bezobzirniji od svog oca, ali nije isključeno da iz pragmatičnih (spasavanje režima) i egoističnih razloga (da bi sačuvao život) otvori tajne pregovaračke kanale sa Amerikancima

ćih mesec dana, bez opasnosti da budu sankcionisani od Vašingtona.

Deo pomenutog novca omogućiće Kremlju da nastavi, bez dodatnih problema, da finansira rat u Ukrajini, a ne treba isključiti apriori mogućnost da Moskva u relacijama vis-à-vis sa Vašingtonom upotrebi Iran za dobijanje koncesija u Ukrajini, budući da je bivša sovjetska republika apsolutni prioritet Kremlja.

Rusija igra i uobičajeno dvostruku igru: s jedne strane podržava režim u Teheranu, ali umesto oružja za suprotstavljanje američko-izraelskoj invaziji dostavila je Islamskoj Republici oklopna vozila „spartak“, već upotrebljena za gušenje protesta u Iranu, i softver za prepoznavanje lica, takođe za unutrašnju, a ne za spoljnu upotrebu.

TURSKA POLITIKA HIJENE

Turski predsednik Redžep Tajip Erdogan primenjuje svoju omiljenu „taktiku hijene“. Koristi svoju idealnu geostratešku poziciju i čeka da se njegovi rivali međusobno obračunaju, iscrpe, iskrvare u međusobnim sukobima, a onda na kraju, kada su na kolenima, „preko noći“ dolaze Turci da im zadaju završni udarac, dodajući još jedan pazl u obnavljanju i jačanju imperijalne sfere uticaja Ankare.

Nema sumnje da će jedan od najvećih profitera u ratu između Amerike i Izraela na jednoj strani i Irana na drugoj biti upravo Turska. Kako god da se završi rat, Iran i Izrael će izaći slabiji nego što su bili, a reč je o strateškim neprijateljima Turske koji s vremena na vreme, iz taktičkih razloga, od Ankare bivaju tretirani kao partneri.

Jedina nepoznanica koju mora striktno da kontroliše Ankara jesu Kurdi. Zato se Erdoganov režim eksplicitno protivi interetničkom ratu i raspadu Irana jer bi to neizbežno vodilo ka jačanju pozicije Kurda i kreiranju kurdske države ili autonomnog entiteta.

Ministar spoljnih poslova Hakan Fidan upozorio je eksplicitno lidere Kurda u Iraku i Iranu da im ne pada na pamet da se upuste u projekat cepanja Irana i kreiranja nezavisne države.

„To bi bila greška sa nepopravljivim posledicama i isprovocirali bi posledice koje bi teško mogle da budu kontrolisane“, zvučala je više kao pretnja nego kao upozorenje izjava Fidana upućena kurdskim liderima. **N**

AKO IRAN MORA DA PADNE...

Kada ostanu bez „skadova“ i ostalih raketa, i dalje su puške u rukama pasdarana i basidža i neko mora da pobedi pešadiju

Piše Aleksandar Radić

Režim mula uzda se u balističke rakete kao glavno sredstvo odmazde. Poleću sa vertikalnih lansera uz puno buke i idu ka nebu. U povratku u atmosferu u strmoj putanji obruše se na cilj. Protivraketna odbrana savezničkih sila čini se vrlo efikasnom, ali ne postoji šansa da se zaustavi svaki dolazeći projektil.

Iranci pokušavaju da zasite odbranu istovremenim gađanjem sa više raketa. Novina su kasetne bojeve glave koje se razdele pre ulaska u zonu dejstva protivraketnih sistema i pokriju veliku površinu. Efekti tih malih glava su naravno redukovani, ali Irancima su u prvom redu bitni psihološko-propagandni

efekti – zastrašiti, pokazati moć.

Domet balističkih raketa pokriva udaljenosti do 2.000 km. Teoretski Iranci su u prilici da gađaju i Srbiju. Zlobnici sa naše strane „preporučili“ su mulama Bondstil kod Uroševca. Naše domaće društvene mreže pisale su o tome kako su Amerikanci lansirali rakete na Iran sa Kosova. Klikabilne poruke bile su čista laž jer ne postoji sredstvo koje to može da učini, ali šta zna o tome čovek čija se pažnja svodi na do 10-15 reči.

Crnohumorna šala ili namerna provokacija amerikanomrzaca prelila se u medijski prostor i prištinska „Koha“ pitala je KFOR o čemu se radi. Očekivano, iz KFOR-a su demantovali navode da su

iz Bondstila lansirane rakete i da rade na svom poslu – primeni Rezolucije Saveta bezbednosti UN broj 1244.

Posada Bondstila i bilo šta na Balkanu nije na listi meta iranske Islamske revolucionarne garde. Čini se da su oni preplavljeni puno prečim poslovima, ali za svaki slučaj NATO se oko nas pripremio za odbranu i povećane su mere bezbednosti i gotovost jedinica na terenu. Tako radi svaka armija u svakoj situaciji. U doba JNA prelazilo se na mere povišene borbene gotovosti svaki put kada se dešavalo nešto na Bliskom istoku jer nikada se ne zna kuda kriza može da odvede.

Britanci u bazi Akrotiri mislili su da su bezbedni, ali 2. marta doleteli su neki iranski dronovi i naredene su mere za

zaštitu vazdušnog prostora južnog kri-la NATO-a. Grci su obavestili javnost da su uključeni u zaštitu suseda uključuju-ći Bugarsku.

U južnom delu Rumunije nalazi se baza Deveselu u kojoj je američka je-dinica sa protivraketskim sistemom sa vertikalnim lanserima za rakete SM-3. U osnovnoj varijanti to je mornarički si-tem namenjen za dejstva protiv ciljeva u vazdušnom prostoru, može da uništi balističke rakete i satelite u niskoj orbiti.

U susedstvu su razmeštene rakete podvarijanti čija je zona uništenja po dal-jini do 900-1.200 km. Zvanične infor-macije govore o tome da je planirano da se dostave nove rakete „blok IIB“, ali da je procenjeno da se Deveselu nalazi pre-više daleko od Irana pod pretpostavkom da je primarni zadatak zaštita od interkontinentalnih balističkih raketa.

Islamska revolucionarna garda ima rakete čiji domet pokriva Bliski istok i tamo se nalazi prva linija protivraketsne odbrane – od Turske i Iraka, preko ze-malja Zaliva i naravno Jordana gde su koncentrisani američki borbeni avioni i glavne mete Irana – Izraela.

U prvom talasu Iranci su lansirali ra-kete u salvama, po desetak komada istovremeno i to su snimili da bi plašili protivnika. Videli ste snimke poletanja, plameni trag iza raketa i uzvici „Alahu ekber“. Efektno, mora se priznati. Sa-veznici su osim odbrambenih sistema preduzeli žestoke korake u ofanzivnom pristupu – lovu i uništenju lansirnih oruđa, podzemnih galerija gde se ceni da su rezerve raketa, fabrika, raznih lo-kacija koje su možda povezane sa raket-nom artiljerijom.

Rezultati su postali vidljivi posle prva dva-tri dana jer je drastično pao broj ba-lističkih raketa lansiranih iz Irana. Pr-vog dana rata mule su naredile odma-zdu velikih razmera i lansirano je oko 350 raketa, već drugog dana rata taj broj se sveo na 175, trećeg dana na 120 ko-mada. Od tada broj lansiranja sve je niži i otkriveno je da su četvrtog dana ima-li 50 lansiranja, petog – 40, šestog – 32, sedmog – 28, osmog – 15... Trend pada broja lansiranih raketa je primetan i zato iranske vlasti pokušavaju da ohrabre pristalice pretnjama da će od sada slati na protivnika malo raketa, ali sa glavama koje će težiti najmanje tonu.

Iranci su narušili protivraketsni sistem

Trend pada broja lansiranih raketa je primetan i zato iranske vlasti pokušavaju da ohrabre pristalice pretnjama da će od sada slati na protivnika malo raketa, ali sa glavama koje će težiti najmanje tonu

jer su uništili radar velikog dometa AN/FPS-132 u Kataru, pogodili su dva, možda i tri radara AN/TPY-2 koji pripadaju vatrenim jedinicama protivraketsnog si-stema THAAD.

Amerikanci se trude da što pre reše problem tehničkih gubitaka. Mora da se računa i na utrošak (protiv)raketa jer zalihe nisu večne iako baš to tvrde američki zvaničnici. Broj visokotehno-loških raketa je skroman, a proizvodnja prespora. Problem je nedostatak struč-nih radnika, prenos kritične proizvodnje u inostranstvo jer se vlasnicima to činilo profitabilnim, nedostatak nekih minerala, posebno onih koje treba na-baviti iz Kine.

Ministarstvo rata želi ratnu dinami-ku proizvodnje, ali ne postoje u Ame-rici potrebni resursi na kratkom roku. Zato nema dodatnih raketa i ratovaće se samo s postojećim rezervama.

Protivbalistički štiti se održao i sve lakše radio posao jer se suočava sa samo

ponekom raketom. Iranske perspektive su mršave i sada su ostali na rezervama raketa kraćeg dometa.

Na dometu do 300 km iranska artiljeri-ja gađa prvenstveno Kurde na severu Ira-ka raketama kakve su koristili pre četr-desetak godina u vreme „rata gradova“.

U vreme rata Sadama Huseina pro-tiv ajatolaha Homeinija rušeni su gra-dovi na obe strane. Prvo su irački avio-ni bombardovali 1984. godine iranske gradove, dobili su uzvratne udare i ušlo se u zatvoreni krug. Iračani su imali ra-kete sovjetskog porekla R-17 dometa do 300 km. Taj sistem poznat je po NATO-ovom kodnom imenu „skad B“ (SCUD B). U vreme Hladnog rata u NATO-u nisu znali tačne oznake sredstava naoružanja Istočnog bloka i zato su uveli svoj sistem imena. Amerikanci su imali svoj sistem i za njih je „skad B“ bio SS-1C.

Istorija te rakete nije neinteresant-na jer vodi direktne veze sa nemačkim projektima iz Drugog svetskog rata koji su prvi korišćeni za „rat gradova“. Naci-sti su u poslednjim mesecima rata lan-sirali i na Pariz i London i gradove po Holandiji i Belgiji balističke rakete V-2. Čak su pokušali da pogode i jedan cilj u Nemačkoj – marta 1945. godine Ame-rikanci su zauzeli strateški važan Lu-dendorfov most na Rajni kod mesta Re-magen.

Nemci su lansirali 11 raketa u očajnič-koj želji da nešto preduzmu i naravno

nisu pogodili most jer je V-2 bila pogodna samo za rat gradova, za gađanje stotina hektara površine, pa gde padne.

Posle rata Amerikanci su brzo izradili nove „amerikanizovane“ V-2. U SSSR-u postupili su isto i od nemačkih projekata razvili su nove rakete i jedna od njih bila je R-11 (SCUD A). Naredni korak predstavljala je R-17 koja je prvi put lansirana 12. decembra 1959. godine.

Za raketnu artiljeriju Varšavskog pakta izradivana je od 1967. godine u velikim količinama. Samohodno lansirno oruđe bilo je teško vozilo MAZ-543 formule pogona 8×8. U centralnom delu vozila ušuškana je u svom polukružnom kućištu raketa dužine preko 11 m i startne mase 5.862 kg i 6.950 kg zavisno od modela bojeve glave.

Pre lansiranja vozilo je stabilizovano na terenu posebnim papučicama, raketa se podizala vertikalno na lansirni lafet, pripremani su elementi gađanja i poslednji čin je pritisak na crveno dugme „pusk“ (na ruskom – lansiranje).

Iračani su takve rakete rado slali na iranske gradove. Teheran se obratio libijskom vođi Gadafiju koji nije bio sklon Sadamu i dobili su prve količine „skadova B“.

Prema taktičko-tehničkim podacima R-17 na dometu od 300 km pada na cilj

Ministarstvo rata želi ratnu dinamiku proizvodnje, ali ne postoje u Americi potrebni resursi na kratkom roku. Zato nema dodatnih raketa i ratovaće se samo s postojećim rezervama

sa procenjenom kružnom greškom od 610 m. Ako se koristi nuklearna bojeva glava kako je to predviđano u ratnim planovima SSSR-a – problema nema. Uništiće se cilj. Ako se koristi konvencionalna glava, štete su garantovane ako se gađa veliki grad. Iračani i Iranci su to i učinili.

Problem stalnog dotura dodatnih raketa Irancima su rešili severnokorejski prijatelji koji su projektovani na osnovu „skada B“ raketu „hvasong-5“. Natovci su uvideli da se radi o sovjetskoj raketi bez bitnih novina i zadržali su za taj sistem oznaku „skad B“. Prve izrađene rakete poslate su Iranu koji je u ratnim uslovima proverio to sredstvo 1988. godine pre primirja. Zatim su pokrenuli svoj proizvodni pogon pod kontrolom Islamske revolucionarne garde i raketu su preimenovali u „šahab-1“.

Severnokorejski projektanti produžili su domet tako što su redukovali bojevu

glavu sa jedne tone na procenjenih 700-770 kg. Takva raketa može da preleti 500-550 km i da padne na neki grad sa kružnom greškom od 700 do 1.000 m. Ne baš precizno, ali Iranci su bili srećni i sa tim i ponosno su na paradama pokazivali „šahab-2“.

Prijateljske veze dva totalitarna režima porodile su nove derivate „skada B“ – duže, veće i sa sve većim dometom. Raketa „šahab-3“ u raznim podvarijantama može da preleti 1.000 km, „šahab-3A“ 1.300 km i sa „šahabima“ sa sufiksima B, C i D navodno su prešli liniju dometa od 2.000 km. Iako se radi o zastareloj osnovi sa visokotoksičnim tekućim gorivom, to nisu rakete za potcenjivanje jer osim dometa brzine su velike i navodno glave u finalnom delu putanje dolaze brzinom od 7 maha. Uvedena su kasetna punjenja mase 280 kg, ali preciznost nije visoka – ceni se da se radi o čak 2.500 m kružne greške.

Najnovija varijanta koliko se zna jeste „gadr-110“ dometa 1.800-2.000 km. Nekoliko komada predato je na korišćenje Hutima koji su 2023. lansirali neke na Izrael. Jednu od njih pogodio je protivraketni sistem „erou-3“ (Arrow-3) izvan atmosfere, i to je prvi hitac u svemirskom ratu u svetskoj istoriji.

Naravno, juna prošle godine Iranci su gađali Izrael potomcima „skada B“. Učinili su to i sada, ali teško je ustanoviti gde je i koliko korišćen koji od modela. Nevažno, sve su to neki „skadovi“.

Nisu sve iranske rakete iz te porodice, ali one su najbrojnije i postižu najveći domet. Iranski pristup primeni je tradicionalan, uvežban u „ratu gradova“ od 1984. do 1988. godine, usavršavan s vremenom tokom dugog niza raznih kratkih konflikata sve do ovog odlučujućeg rata, sudeći prema stavovima Bele kuće da Iran sada mora pasti.

Ima šanse da se to desi jer je sve manji broj balističkih raketa u pasdaranskim jedinicama, ali odmazda predstavlja samo jedan od pristupa iranske odbrane.

Kada ostanu bez „skadova“ i ostalih raketa, i dalje su puške u rukama pasdarana i basidža i neko mora da pobedi pešadiju. Zato ako Iran mora pasti, videćemo kako i kada i neće se to ostvariti kao u onoj Titovoj poruci partizanima iz filma „Bitka na Neretvi“ – „Prozor mora noćas pasti“. **N**

KAD JE IRAN BIO SLOBODAN

U dvadesetom veku se pokušavalo sa evropeizacijom i demokratizacijom Irana, ali se svaki takav pokušaj ubrzo završio neuspehom. Razočarani katastrofalnim efektima vesternizacije i frustrirani uplivom stranih sila i kompanija u njihovoj zemlji, Iranci su se sve masovnije vraćali svom religioznom, šiitsko-islamskom, identitetu. Iako ni taj identitet nije bio izvoran, već naknadno usvojen

Piše Milan St. Protić

Zar je moguće, pitam se odveć dugo, da civilizacija koja je u jedanaestom veku rodila jednog Omara Hajama potone u ovoliko zatančanost? U ovakvo mračnjaštvo? Sa ovoliko lošom sudbinom?

Omar Hajam bio je iranski matematičar, astronom i pesnik iz vremena Selđučkog carstva. Sledbenik Ptolomejev i preteča Dekartov. Autor predivnog stiha u svojim rubajijama u slavu vina, ljubavi i života. Slobodan duh. Blag, otvoren, tolerantan. I pomalo sentimentaln.

Evo ti, poštovani čitače, samo dva-tri Hajamova retka:

*„Knjiga stihova pod granom drveta,
Krčag vina, hleb i ti kraj mene,
Dok pevaš u ovoj divljini,
a ta divljina bi bila raj, sasvim dovoljan.“*

Napisano dve stotine godina pre Dantea.

Kad ga je Evropa otkrila u drugoj polovini prethodnog stoleća, bila je opčinjena. U doba Bodlera i Remboa, podsećanja radi. I istorijske perspektive.

I Omar Hajam je bio musliman. Verujući musliman. Posve drugačijeg doživljaja islama od njegovih današnjih potomaka. Drevni letopisci beleže da je do petnaeste godine znao ceo Kuran napamet i mogao ga je kazivati naizust. Potom se posvetio algebri, trigonometriji, proučavanju svoda nebeskog. Vladari su ga postavljali uz svoje skute s počasnim mestom na prestolu. Za njega su pravljene biblioteke, građne laboratorije i opservatorije. Bio je osoba bez vlasti. Bez vlasti, ali sa autoritetom. I aumom. Neprikosnovenom. I slobodom u kojoj su uživali i drugi Hajamovi savremenici. U vreme islamskog procvata. Nekad davno. Pre bezmalo jednog milenijuma.

Omar Hajam stoji kao živ i neodoljiv dokaz da islam i slobodnost mogu zajedno. Islam i talenat. Islam i čulnost.

Čitaj Amina Malufa, poštovani čitače. Samarkand. Uistinu, vredi.

Vlast vrhovnog vođe ajatolaha Homeinija nije isprva pokazivala svoje pravo lice premda se ono moglo nazreti. Izbor ekonomskog stručnjaka i zapadnog vaspitanika Banisadra za prvog predsednika iranske Islamske Republike mnogima je delovalo umereno ohrabrujuće

Hrišćanstvo se stolećima mrcvarilo sopstvenom dogmom. I danas se to vreme sholasticizma naziva mračnim srednjim vekom. I borba hrišćana za oslobođenje od verskog diktata, klerikalne zapovesti i okrutnog disciplinovanja odnela je žrtve u stotinama hiljada. Bili su potrebni potoci prolivene krvi kako bi se hrišćanstvo povuklo sa bojnog polja autoritarnosti. I nije se sasvim predalo. Još se katkad pojavljuju ti kobni odjeci negdašnjeg ispiranja mozgov a oličeni u histerično religioznom kolektivizmu. Možda je histerično prejaka reč. Zato, recimo agresivnom.

Javlja mi se Lojolina rečenica, potpuno

u skladu sa ovim zaslepljenim verskim doktrinarstvom:

„Za ono što meni izgleda belo verujem da je crno, ako tako kaže vrh Katoličke crkve.“

Ovo kao usputna opaska.

A sad, nekoliko suvoparnih, ali neopodnih, podataka o Iranu.

U pogledu teritorije, Iran je ubedljivo najveća država na Bliskom istoku, dvaput veća od Turske i triput veća od Francuske. U pogledu stanovništva, Iran je najmnogoljudniji u regionu sa blizu 90 miliona. Od toga, Persijanci čine oko šezdeset odsto uz dve znatne manjine, Kurda i Azeri. Ogromna većina Iranaca pripada šiitskom islamu što ga takođe čini vodećom zemljom ovog oblika muhamedanstva.

Iran, u formalnom smislu, nikad nije bio ničija kolonija. Uspeo je da sačuva svoju samostalnost mada su velike sile tamo igrale veoma bitnu ulogu često određujući pravac unutrašnje politike. U devetnaestom veku, tadašnja Persija bila je poprište ljutog rivalstva dveju moćnih imperija: Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i carske Rusije. Nešto kanije, svoje intere-

se su, u manjoj ili većoj meri, ostvarivali i Belgijanci, Francuzi, Nemci i Amerikanci u mešavini politike i ekonomije.

U dvadesetom veku se pokušavalo sa evropeizacijom i demokratizacijom Irana, ali se svaki takav pokušaj ubrzo završio neuspehom. Period ustavne revolucije u prvoj deceniji dvadesetog stoleća bio je kratkog daha, kao i docniji eksperimenti na sličnu temu.

Od 1925. do 1979. Iranom je vladala domaća dinastija Pahlavi. Reza Kan, a zatim njegov sin Mohamed Reza. Obojica sa kraljevskim titulama šaha. Englezi su im omogućili dolazak na vlast u državnom udaru 1921. pretvarajući Rezu Kana od oficira u predsednika vlade, potom u krunisanu glavu. Englezi su ga primorali na abdikaciju 1941. smatrajući njegov odnos prema Hitleru subverzivnim i zato neprihvatljivim.

Mohamed Reza Pahlavi u početku svoje vladavine nije delovao kao snažan monarh. S godinama, međutim, njegova je vlast postajala sve dominantnija i sve autoritarnija. Posle novog državnog udara 1963, bio je to šahov lični režim. Glavnog spoljašnjeg zaštitnika ovakvog poretka, prozapadnog, ali nedemokratskog, kapitalističkog ali korumpiranog, sekularnog ali sa ogromnim socijalnim razlikama, predstavljale su Sjedinjene Američke Države. I u vojnoj, i u političkoj, i u diplomatskoj sferi.

Razočarani katastrofalnim efektima vesterinizacije i frustrirani uplivom stranih sila i kompanija u njihovoj zemlji, Iranci su se sve masovnije vraćali svom religioznom, šiitsko-islamskom, identitetu. Iako ni taj identitet nije bio izvoran, već naknadno usvojen (Persijanci su originalno bili zaratustrijanci), uticaj verskih klerika, veoma kritičnih prema šahovoj vladavini, naglo je rastao. Među njima je apsolutno najvažnije mesto zauzimao ajatolah Homeini, verski dostojanstvenik iz egzila (prvo u Iraku, potom u Francuskoj). U januaru 1979. šahov režim se srušio kao kula od karata. Iz ne sasvim poznatih motiva, Amerikanci su napustili svog dugogodišnjeg štićenika u Teheranu, dok su Francuzi omogućavali Homeinijevo delovanje sa razdaljine. Opozicija je, gotovo preko noći ojačala i omasovila se do takvih razmera da je Pahlavijev pad bio neminovan.

Nastupilo je razdoblje tzv. Islamske revolucije. Homeini se vratio iz emigracije i

odmah zauzeo mesto vrhovnog vođe novoformirane teokratske republike. Ubrzo je uveden sistem najstrožeg disciplinovanja građanstva, šiitskog fundamentalizma i drakonskih kazni za prekršioce proglašene dogme. Sve je postalo propisano i kontrolisano. Škole, novine, mediji, javni prostor. Muslimanski apsolutizam posebnog reda.

I taj revolucionarni islam je namah ušao u rat sa susednim Irakom. Iračko-iranski rat trajao je punih osam godina (1980–1988). Završio se tamo gde je i počeo. Uz više stotina hiljada stradalih.

Vlast vrhovnog vođe ajatolaha Homeinija nije isprva pokazivala svoje pravo lice premda se ono moglo nazreti. Izbor ekonomskog stručnjaka i zapadnog vaspitanika Banisadra za prvog predsednika iranske Islamske Republike mnogima je delovalo umereno ohrabrujuće. Godinu dana docnije, međutim, on je za dlaku uspeo da izbegne hapšenje i pogubljenje pošto je avionom u poslednji čas pobjegao iz Irana. Jedan drugi umerenjak, slične vrste Banisadru, Sadek Gotbzadeh, Homeinijev savetnik i ministar spoljnih poslova, nije bio Banisadrove fortune. Ekspresno je lišen slobode i streljan.

U islamu se išlo obratnim pravcem. Od slobodoumnosti iz vremena Omara Hajama i zapadnog kalifata u Al Andaluzu, paralelno sa evropskim mračnim srednjim vekom i njemu nasuprot, do beznadežnog poniranja u religiozni fundamentalizam. I militantizam. Za Hajama, njegov razum, matematiku i stih, ne bi bilo mesta u današnjem Iranu

Prelomni momenat bilo je studentsko zauzimanje ambasade SAD u Teheranu sa više desetina talaca kojima se pretilo smrću. U akciji flagrantnog kršenja Bečke konvencije, iranski ekstremisti iza kojih je stajala tamna Homeinijeva senka zahtevali su ekstradiciju svrgnutog šaha kako bi mu se sudilo u Iranu. On se tad nalazio u Njujorku lečeći se od neizlečive karcinomske bolesti.

Kriza se razvlačila 444 dana pre nego što su američki taoci najzad oslobođeni. Događalo se to tokom 1981/82. godine. Upravo tad su iskopane ratne sekire između Sjedinjenih Država i islamskog režima u Iranu koje do danas nisu zakopane. Kako vidimo, neće ni biti zakopane. Ni sad, ni u budućnosti. Za Amerikance, bio je to blamantan šamar pred celim svetom. Za Homeinija i njegove istomišljenike, bio je to znak moći i hrabrosti verskog revolucionarstva.

Zatim je Iran potonuo u unutrašnji mrak. Ajatolah Homeini umro je 1989. Nasledio ga je Ali Hamnej, klerik srednjeg reda, ali veoma uticajan nastavljajući istim putem.

Na površini izgleda kao da su doba šaha i doba islamizma uzajamni antipodi. No, u stvari, sve je ostalo u začaranom trouglu autokratski lider – vojska – represija. Samo se predznak promenio.

Biće, ipak, da je u Iranu taj vojni činilac presudan. Bio je jemac Pahlavijeve kraljevine. Kasnije je postao garant islamističkog režima.

Ko u današnjem Iranu koga kontroliše? Ko kome zapoveda? Ko je kome pretpostavljen? Verska vrhuška revolucionarnoj gardi, ili, možebiti, obratno?

A kako stvari deluju sa suprotne strane? Šta hoće Amerikanci, a šta Izrael?

Lakše je, naravno, na gornje pitanje od-

govoriti povodom Izraela nego povodom Vašingtona. Izraelci bi, očito, da se neutrališe, i to trajno neutrališe, najveća pretnja po politiku aktuelnog Jerusalima. Ne bi se smela isključiti mogućnost da je izraelski premijer na svoju stranu privoleo američkog predsednika. U svom pretencioznom kačiperstvu, Tramp je, samostalno ili na nagovor, uobrazio da će oružanom silom naprečac rešiti davnašnji konflikt i time sebe upisati u istorijske knjige. Liči na aktuelnog stanovnika Bele kuće, zar ne?

Ali, bez obzira na nameru izraelskog premijera o konačnoj pobedi i Trampovu žudnju za večnom slavom, bliskoistočni sukob se neće okončati ni brzo, ni lako. Da je moglo, odavno bi bio rešen. Jer, sledstveno Hantingtonu i njegovoj postavci, taj sukob je više od konkretnog. Civilizacijski je. I fenomenološki. I međusobno potirući. U samom korenu postojanja.

Postavlja se, dočim, povodom aktuelnog rata, to jest jednog njegovog inserta dublje pitanje. Pitanje bez pouzdanog odgovora. Pitanje koje bi, ako bi se pouzdan odgovor pronašao, možda pomoglo da se razume sama suština.

Hrišćanstvo je, rekoh, išlo smerom od dogmatizma prema slobodoumnosti. Ali je, postepeno i uz ogroman otpor, uzmičalo pred naletima racionalnosti. I kreativnosti. Čovekovo znanje utemeljeno na proverivim i dokazivim metodološkim pristupima uspevalo je, korak po korak, da osvaja prostor i svest poglavito evropskog čoveka. Crkvena dogma u oba svoja vida, i rimokatoličkom i reformističkom, sve manje je doživljavana kao ekskluzivna tumač istine. I evropska umetnost je, još neodoljivije od nauke, širila svoja krila slobode i originalnosti ne obazirući se,

Na površini izgleda kao da su doba šaha i doba islamizma uzajamni antipodi. No, u stvari, sve je ostalo u začaranom trouglu autokratski lider - vojska - represija. Samo se predznak promenio

i često kršeći, propisanu normu. Ovde je naročito bitno zapaziti smer. Tendenciju. Putokaz.

U islamu se išlo obratnim pravcem. Od slobodoumnosti iz vremena Omara Hajama i zapadnog kalifata u Al Andaluzu, paralelno sa evropskim mračnim srednjim vekom i njemu nasuprot, do beznađežnog poniranja u religiozni fundamentalizam. I militantizam. Za Hajama, njegov razum, matematiku i stih, ne bi bilo mesta u današnjem Iranu. Najverovatnije bi skončao na nekom od mnogobrojnih tamošnjih gubilišta. Ironija sudbine, šta li? Istorija je islam gurala u ekstremizam.

Biće da je neslavna i egoistična politika zapadnih sila doprinela ovom poniranju. No, to ne bi mogao biti potpun odgovor na postavljeno pitanje. Delimičan, svakako.

Pitanje je, očito, šire od situacije u Iranu. Fundamentalizam se zapatio širom muslimanskog sveta. Tamo gde nema fundamentalizma, ima represivne autoritarnosti oslonjene na versku dogmu i u sprezi s njom. Onaj Fukujamin optimalan politički model miljama je daleko ne samo od Bliskog istoka već i od čitave islamske civilizacije. Sunitske i šiitske podjednako.

Problem je tim kontroverzniji što, u očima muslimana, ono što hrišćani smatraju univerzalnim dostignućima, jeste njima strano i nametnuto. U krajnjoj konsekvenciji, ovo se ne odnosi samo na oblike dru-

štvenog života, javnih institucija, vladavinu prava i demokratiju. Odnosi se i na prirodne nauke i njihove zakonitosti. I Pitagora, i Njutn, i Ajnštajn njima su tuđi jednako koliko Džon Lok ili Džon Stjuart Mil. Ništa bolje ne prolazi ni Mendeljejev. Kad sam kod Rusa, ni Tolstoj, ni Dostojevski.

Muslimanstvo se razvilo u ideologiju neupitnog kolektivizma. Tačno je da Kur'an i Muhamedove reči u sebi sadrže naglašeno insistiranje na zajednici i zajedništvu i da je svaka individualnost ako ne zabranjena, a onda nedobrodošla. Ipak, ostaje pitanje kako je islam u jedanaestom veku, četiri veka posle Muhameda, bio tolerantniji prema individualizmu nego deset vekova kasnije.

Čoveku je rat imanentan. To je njegov instinkt, njegova priroda, njegov poriv? Možda i njegova potreba?

S mnogo istinitosti se kaže da nije bilo nijednog bogovetnog dana tokom ljudskog trajanja, za ovih tričavih stotinjak hiljada godina, a da jedni ljudi nisu ratovali s drugim ljudima, satirali se i ubijali.

I Amerikanci imaju svog Edgara Alana Poa. Ali su ga većinom zaboravili. Zaturili na nekoj prašnjavoj polici svojih velelepkih i raskošnih čitaonica. Istisnuli iz svešta. Nema više mesta za Poa. Nema, zato što su sva mesta zauzeli predsednik SAD i njegova klika. Sva, do poslednjeg. Osim onih među knjigama. I gle čuda! Jedino se tu može naći prosvetljenje. I prosvetljenje. I restart.

Amerikanci su postali opsednuti svojom opadajućom snagom. Svojom veličinom na nizbrdici. I mašu oko pogibeljnim sredstvima kako bi sebe ubedili u suprotno. Porekli očevitno.

„America great again“. Ne biva. Bar ne na ovakav način.

I čime da ovaj tekst završim i da za trun zvučim optimističnije? Postoji li čarobna reč kojom čovek savladuje sopstvenu klemtvu? A znam da je uteha uzaludna.

Ne nalazim ni bolje, ni lepše, ni osećajnije rešenje od još jednog četvorostihla Omara Hajama, onog Persijanca iz jedanaestog stoleća. Jamačno ga se sećaš, poštovani čitaocē, s početka ovog teksta:

„Juče je pripremlilo ludost današnjeg dana,

Sutra nosi tišinu, pobeđu ili očaj.

Pij! Jer ne znaš odakle si došao i zašto.

Pij! Jer ne znaš kud si pošao i gde.“

Lepota će spasti svet.

Kamo lepe sreće. **N**

SVET NAVIKNUT NA RAT

Ovo je već treći veliki rat u samo četiri godine, nakon Ukrajine i Gaze, a reakcija globalne ekonomije sve više liči na rutinu. Normalizovali smo konflikt, tim pre što ga je svetska ekonomija apsorbovala

Piše Iva Đurović

Rat između Irana i Zapada unosi novu dozu neizvesnosti u globalnu ekonomiju, ali finansijska tržišta zasada reaguju iznenađujuće mirno. Posle finansijske krize, pandemije i rata u Ukrajini, i globalna i srpska ekonomija očigledno su razvile veću otpornost na spoljne šokove. Investitori sve češće polaze od pretpostavke da će sukobi ostati regionalni i kratkotrajni. Energetska tržišta jesu pod pritiskom, ali su fleksibilnija nego ranije, dok su monetarne vlasti opreznije, a finansijski sistem stabilniji.

Prvi i najdirektniji efekat rata sa Iranom vidi se u cenama nafte. Iran se nalazi na ulazu u Ormuski moreuz, jednoj od najvažnijih tačaka globalne energetske infrastrukture. Kroz njega, jednog uobičajenog dana, prođe oko 100 tankera punih nafte, što je na godišnjem nivou približno petina svetske potrošnje. Momentalno stotine tankera stoji usidreno na ulazu u moreuz, pod pretnjom Irana da će biti pogodeni raketom ako se pomere.

To se jako brzo odrazilo na cenu nafte. Ova godina je počela sa cenom od oko 60 dolara po barelu za Brent crude, globalni referentni standard za cenu nafte. Treće nedelje sukoba, berza se otvorila sa cenom Brent crude iznad 100 dolara. Goldman Sachs upozorava da bi cena mogla da dostigne i 150 dolara ukoliko se blokada u Persijskom zalivu ne reši brzo.

Uprkos ovom naglom skoku cena, tržišta zasada ne računaju na dugotrajan poremećaj snabdevanja. Investitori očigledno polaze od pretpostavke da Iran nema kapacitet da blokira Ormuski moreuz na duže staze, jer bi takav potez brzo pogodio i sopstvenu ekonomiju koja zavisi od izvoza nafte. Zbog toga trenutni rast cena nafte više izgleda kao reakcija na neizvesnost i trenutnu paniku nego kao signal trajne energetske krize.

Rast cena energenata nije problem

samo za vozače. On je prvi korak u lancu koji može da pomeri mnogo važnije stvari u ekonomiji – inflaciju, kamatne stope i cenu novca. Kada energenti poskupe, rastu troškovi transporta i proizvodnje, a bar deo tog troška pre ili kasnije završava u potrošačkim cenama. Zbog toga investitori svaki geopolitički šok na Bliskom istoku posmatraju pre svega kroz prizmu inflacije.

Većina analitičara danas očekuje mnogo umereniji scenario nego nakon energetske krize 2022. godine. Kao okvirno pravilo, rast cena nafte od 10% na godišnjem nivou povećava inflaciju u velikim ekonomijama za oko 0,2 procentna poena. J.P. Morgan procenjuje da, ako bi se cena Brent nafte stabilizovala na sadašnjem nivou, globalna inflacija mogla bi da poraste za oko 0,2 procentna poena. Energenti bi u tom slučaju pre svega usporili tempo pada inflacije, ali verovatno ne bi pokrenuli novi inflacioni talas.

U Srbiji se rast cena Brent nafte jače preliva na domaće cene. Prema proceni Narodne banke, povećanje maloprodajnih cena naftnih derivata za 10% imalo bi direktan uticaj na inflaciju od oko 0,6 procentnih poena, budući da naftni derivati čine oko 6% potrošačke korpe. Koliki će taj efekat zaista biti, zavisi pre svega od trajanja energetske šoka. Ako bi sukob bio relativno kratak i tokovi snabdevanja se normalizovali u narednim nedeljama

Stabilnost dinara prema evru u Srbiji je pre svega politički prioritet. U ekonomiji u kojoj se vrednost plata, štednje i nekretnina već više od dvadeset godina neformalno vrednuje u evrima, svako vidljivo slabljenje dinara brzo bi stvorilo osećaj pada životnog standarda

ili mesecima, inflatorni efekat mogao bi ostati ograničen i prolazan.

Ipak, rast cena energenata sam po sebi ne znači automatski povratak visoke inflacije, jer trajna inflacija u velikoj meri zavisi od monetarne politike. Troškovni šok može privremeno smanjiti ponudu i podići pojedine cene, ali on ne mora nužno da preraste u dugotrajan inflacioni talas ako centralna banka ne reaguje preterano ekspanzivnom monetarnom politikom. U takvim situacijama deo udara može se amortizovati i drugim instrumentima ekonomske politike.

Tokom energetske krize nakon početka rata u Ukrajini, Srbija je kombinacijom fiskalnih mera, regulacije tržišta goriva i oprezne monetarne politike uspela delimično da ublaži prenos rasta svetskih cena na domaće cene.

Kretanje inflacije direktno određuje i kretanje kamatnih stopa. Jednostavno rečeno, kada centralne banke žele da obuzdaju inflaciju, podižu kamate kako bi usporile potrošnju i kreditiranje. Kada žele da podstaknu ekonomski rast, kamate se spuštaju kako bi novac postao jeftiniji. Ali čak i ako rast cena nafte ne pokrene novi inflacioni talas, to ne znači da centralne banke mogu da predahnu, jer je neizvesnost i dalje prisutna.

Donald Tramp od prošle godine javno pritiska Fed da snizi kamatne stope, tvrdeći da bi jeftiniji novac ubrzao rast američke ekonomije. U nekoliko navrata pokušao je čak da smeni predsednika Feda, Džeroma Pauela, smatrajući da nepotrebno drži kamate previsoko. Tržišta su zbog toga očekivala da će Fed tokom ove godine dodatno smanjivati referentnu kamatnu stopu sa trenutnih 3,5–3,75%, pogotovo kako je inflacija u SAD počela da popušta.

Međutim, u neizvesnim okolnostima centralne banke često biraju strategiju čekanja radije nego da rizikuju pogrešan potez. Sledeće zasedanje Federalnih re-

zervi zakazano je za 17–18. mart, kada će ponovo proceniti stanje inflacije i odlučiti da li je vreme za promenu kamatnih stopa. Trenutno je najverovatniji scenario produženog perioda relativno visokih ali nepromenjenih kamatnih stopa, koje u globalnom finansijskom sistemu i dalje funkcionišu kao svojevrsna referentna cena novca.

Slična neizvesnost postoji i u Evropi. Evropska centralna banka poslednjih meseci vodi politiku opreznog ublažavanja monetarnih uslova, ali u velikoj meri prati globalne finansijske tokove i odluke američkog Fed-a. Ako američke kamate ostanu visoke duže nego što se očekivalo, teško je zamisliti da će ECB brzo krenuti u agresivnije smanjenje stopa.

To ima direktne posledice za Srbiju. Kako ističe ekonomista Slaviša Tasić, zemlja sa stabilnim kursom prema evru u praksi u velikoj meri „uvozi“ monetarnu politiku evrozone. Taj kanal prenosa je vrlo konkretan. Oko 60% kredita privredi i stanovništvu indeksirano je u evrima, a kamatne stope na te kredite direktno ili indirektno zavise od EURIBOR-a. Zbog toga svaka promena monetarne politike u Frankfurtu relativno brzo utiče i na cenu kredita u Srbiji.

U ovom trenutku ostaje neizvesno u kom pravcu će se kretati evropske kamatne stope, jer će odluke ECB zavisiti i od razvoja inflacije i od šire globalne situacije u narednim mesecima. U svakom slučaju, nema naznaka da bi promene monetarne politike mogle biti nagle, što znači da se ni uslovi zaduživanja u Srbiji verovatno neće dramatično promeniti u kratkom roku.

Promene kamatnih stopa utiču na tokove globalnog kapitala. Kada kamate ostanu visoke, prinosi na sigurnu imovinu poput američkih ili nemačkih državnih obveznica postaju privlačniji investitorima. U takvim situacijama deo

Investitori očigledno polaze od pretpostavke da Iran nema kapacitet da blokira Ormuski moreuz na duže staze, jer bi takav potez brzo pogodio i sopstvenu ekonomiju koja zavisi od izvoza nafte

kapitala se povlači iz rizičnijih tržišta i premešta u stabilnije finansijske centre i valute poput dolara ili evra. Taj proces može stvoriti pritisak na valute manjih i otvorenih ekonomija, koje u periodima globalne neizvesnosti ponekad slabe kako bi zadržale kapital.

Stoga se u slučaju Srbije postavlja pitanje stabilnosti dinara koji se u praksi održava u vrlo uskom rasponu prema evru. Stabilnost kursa utiče ne samo na devizno tržište već i na inflaciona očekivanja, jer se veliki deo uvoznih cena i dugoročnih ugovora implicitno vezuje za evro.

Prema podacima Narodne banke, domaće devizno tržište je od 2017. godine uglavnom beležilo višak deviza, zahvaljujući prilivima iz stranih direktnih investicija, rasta izvoza, doznaka iz inostranstva i prihoda od turizma. Zbog toga je Narodna banka od tada većinski otkupljivala devize kako bi sprečila preterano jačanje dinara i time uspešno održavala kurs prema evru.

Od 2017. do kraja 2025. godine Narodna banka je neto kupila oko 11,3 milijarde evra na domaćem deviznom tržištu. U tom periodu prodavala je devize samo u trenucima povećane globalne neizvesnosti – tokom pandemije 2020. godine i u pojedinim epizodama finansijske napetosti 2025. godine. Ove intervencije omogućile su i značajan rast deviznih rezervi, koje su danas na rekordnom nivou od 29 milijardi evra i predstavljaju važan zaštitni sloj za stabilnost kursa.

Stabilnost dinara prema evru u Srbiji je pre svega politički prioritet. U eko-

nomiji u kojoj se vrednost plata, štednje i nekretnina već više od dvadeset godina neformalno vrednuje u evrima, svako vidljivo slabljenje dinara brzo bi stvorilo osećaj pada životnog standarda. Upravo zato je očuvanje stabilnog kursa jedan od centralnih ciljeva ekonomske politike. Iskustvo iz prethodnih kriza pokazuje da NBS u takvim situacijama bez oklevanja interveniše na deviznom tržištu kako bi sprečila veće oscilacije kursa, a sa deviznim rezervama od oko 29 milijardi evra, ima alat da takvu politiku nastavi.

Male i otvorene ekonomije poput Srbije po pravilu su osetljivije na promene globalnih finansijskih uslova koje ne kontrolišu. Koliki će taj pritisak zaista biti, zavisi pre svega od početnog stanja ekonomije.

Zasada, sukob u Iranu nije proizveo veliki globalni finansijski potres. Cene nafte jesu porasle, ali inflacija verovatno neće ponovo eksplodirati dok ključni finansijski indikatori ostaju relativno stabilni. Globalna ekonomija je očigledno postala otpornija na spoljne šokove i tržišta brže pronalaze novu ravnotežu.

Ta otpornost ima i svoju cenu. Svet se sve više navikava na konflikt. Ovo je već treći veliki rat u samo četiri godine, nakon Ukrajine i Gaze, a reakcija globalne ekonomije sve više liči na rutinu. Normalizovali smo konflikt, tim pre što ga je svetska ekonomija apsorbovala.

Dok su finansijska tržišta zasada stabilna, geopolitički poredak se veoma brzo menja. Rivalitet između Sjedinjenih Država, Rusije i Kine postaje sve otvoreniji, a u periodu ovakvih „tektonskih promena“ teško je predvideti kako će se menjati odnosi valuta, kapitala i međunarodne trgovine na duže staze. Veliko je pitanje kakve će posledice dugoročno ostaviti nova raspodela moći između velikih sila i šta će to značiti za svet u kojem dolar još uvek drži sistem na okupu. **N**

Kako bi SPC sudila Đordanu Brunu

Verni srpski narod na okupu ne drži strah božiji, nego strah od dežurnog đakona

Piše Svetislav Basara

Tebe, Miljenko, teologija zakućuje na jedan diskretan, apofatički način koji bi veoma dobro došao balkanskim teolozima „sva tri zakona“. Pre svega, ti Bibliju čitaš onako kako je i treba čitati – kao „imaginacijski svemir, a ne (kao) bunar dogmi“. Nema u Bibliji nijedne dogme. Dogme su ljudski konstrukti, biblijska alegorija o Bogu koji nagoni životinje da defiluju pred Adamom da bi im nadenuo imena u stvari govori o postanju jezika, o stvaranju reči; doista je objašnjenje koje si nekad davno pročitao (bilo) u svakom pogledu „krivo, glupo i podcjenjivačko“.

Reč jeste bila u početku – s napomenom da se „logos“ veoma nategnuto prevodi sa „reč“ – ali reči stvorenih jezika nisu reči početka, one su ljudska tvorevina, nezavršena kao i ljudi. Nema praktično pisca koji nema frustrirajući osećaj da je rečenicom koju je zapisao rekao manje nego što je zamislio da kaže, a što se izgubilo u prevodu na reči i – još više – u zapisivanju.

Biblija – naročito knjiga Postanja – govori o stvarima o kojima se ne može govoriti, koje se – sve i kad bi se o njima moglo govoriti – ne bi mogle razumeti, ali svako ponovno čitanje Postanja kaže ponešto o tom neizgovorivom i neshvatljivom.

Već je očigledno da se ceo svet nalazi u „negativnoj spirali“, fenomenu koji internetski sveznadari definišu kao „proces u kojem stres, umor i anksioznost uzrokuju daljnje pogoršanje mentalnog i fizičkog zdravlja, stvarajući začarani krug iz kojeg je teško izaći“. Postoje i ekonomske i društvene „negativne spirale“, postoje konačno, i lične „negativne spirale“ kroz koje povremeno manje-više svi prolazimo.

Naidu tako – sigurno i tebi nailaze – duži ili kraći periodi kad ti džepovi počnu zakačinjati za kvake, kad ti predmeti ispadaju iz ruku, čaše se lome u rukama, kad se spotičeš na ravnim površinama, kad ti se automobil pokvari nasred ulice u tzv. „špicu“, kad sve što može poći naopako pođe naopako, kad ništa od onog što bi pomoglo da se tok stvari preokrene u pozitivnom pravcu nije dostupno – ili se čak i to okreće protiv tebe – i kad imaš neprijatan osećaj da se ceo svet zaverio da te uništi.

Ako ponekad imaš taj utisak, znaj da te utisak ne vara. To mučno osećanje/stanje se u apofatičkoj teologiji zove bogostavljenost i smatra se velikom životnom školom, jer se Bog – shvati ovo „bog“ krajnje široko – spoznaje negativno, odsutnošću, tako što te Providenje

Bruno se nije hteo pokajati, što znači da je imao čvrstu veru, da je ostao u svom središtu, što znači da je spasen, ma šta to značilo, jer ne spasava ono u šta veruješ, nego vera

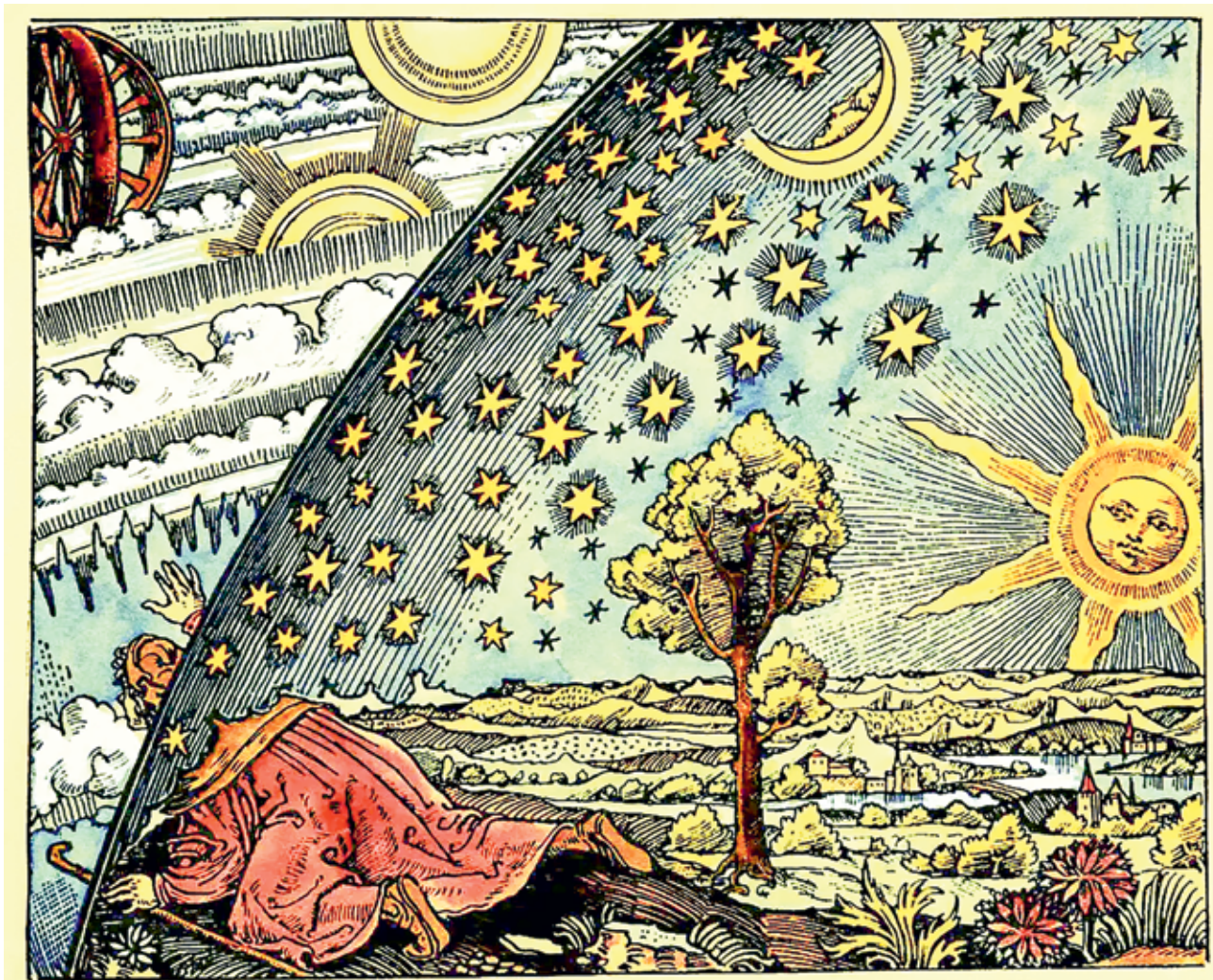
privremeno (i kontrolisano) prepusti na milost i nemilost sopstvenim stihijama.

Ta prepuštanja samom sebi ne zbivaju se u redovnim semestrima ili nasumično, nego onda kad na duže vreme napustiš – ne boga, kako ćeš čuti sa crkvenih amvona – nego samog sebe, sopstvenu nutrinu, kad se iz ovog ili onog razloga previše izmestiš iz centra svog bića, kad se previše raspeš u spoljašnjosti.

Ta rasipanja u spoljašnjost gotovo uvek izgledaju kao uzlet, kao što se pilotima podleglim somatografskim iluzijama sunovrat priviđa kao uspinjanje. Valja napomenuti da piloti operišu sa tri dimenzije, a da se psihičkim dimenzijama broja ne zna.

Biti religiozan, to znači prebivati u sebi, biti što bliže središtu sopstvenog bića, ne rasipati se, biti sabran. Zemaljske crkve, dok su imale smisla, bile su centri sabranosti (koncentracije), ne sabornosti. Molitve, postovi, askeza, sve su to bile tehnike koje su vodile trnovitim putevima prebivanja u sebi i sabiranja u centar bića. To je bio onaj uzani put koji vodi u život vječni, to su bila ona tesna vrata.

Ti bi u tom smislu i te kako smeo (a možda i morao) govoriti o veri, jer je pisanje religiozni čin, molitvena sabranost, i mada mislim da dobro činiš što izbegavaš govoriti o veri – koja je odavno banalizovana do besmisla – mislim da ne grešiš ni kad ti se „zaneda poštovati vlastitu zabranu“ pa progovoriš o stvarima vere, pogotovo u situacijama kad se institucionalizovana vera, uzurpirana od strane profesionalizovanih, dobro situiranih hrišćana koji su našli način da guzice udobno smeste na krst, upetlja u rube od kojih bi valjalo da se kloni kao davno krsta i kad se ogluš i ono malo zapovesti koje su više savetodavno nego naredbodavno date hrišćanima, od ko-

jih je jedna od najvažnijih: „ne sudi, jer kakovijem sudom budeš sudio, takvim će tebi biti suđeno“.

Pišeš: „valjda bi nepravednu presudu crkvenog suda trebao doživljavati kao udaljevanje te institucije od Boga, kao njezin problem s Bogom, a ne problem onog kojeg je osudila. Ako si istovremeno gnjevan i uplašen, onda pomalo kao da instituciju postavljaš iznad Boga. Ili kao da vjeruješ u to da je ono što odlučí crkveni sud istovjetno Univerzalnom Principu. Ni u vrijeme Giordana Bruna nije se u takvo što vjerovalo, premda su se ljudi obično ponašali kao da upravo u to vjeruju, jer su morali biti oprezni pred prijetnjom lomače, ali zar je moguće da danas netko u takvo što vjeruje? Pitanje hoće li se jednog, nadam se vrlo dalekog dana, kada se Vukašin i Blagoje upokoje, naći kršćana koji će se pomoliti za njihove duše i preporučiti ih Kra-

Brunovi presuditelji znaju - ili intuitivno slute - da drevni crkveni rituali i politike neće funkcionisati u ambijentu raščaranosti sveta, na síćušnoj planeti na periferiji jedne od mnoštva galaksija

ljevstvu nebeskom, mislim da ima predvidljiv odgovor: hoće! Pa zar onda nije veći problem i šteta po Crkvu“.

Odlično razmišljanje! Bilo bi dobro (koliko je nemoguće) kad bi slično razmišljali Vuletovi i Blagojevi tužioc i presuditelji. Neki od njih, doduše retki, bili bi u stanju tako da razmišljaju – najbolji u SPC, ilegalno, u potaji tako i razmišljaju – problem je u tome što SPC odavno ne „služi“ bogu, nego narodu, čitaj: narodnim elitama gorim od rulje, koje čine habitualni praktikanti svi-

ju sedam smrtnih grijehova, od kojih su većina, ako ne i svi, odlikovani najvišim crkvenim odlikovanjima.

Čist klerikalni konformizam. Vidi: mnogo je lakše i (unosnije) služiti narodu – čitaj: apstraktnom ideologemu i elitama gorim od rulje – nego „služiti“ bogu, jer „služiti bogu“ – kakav slugeranjski termin! – znači mreti sa Isusom, suočavati se sa sopstvenim zlom, sa mračnim bezdanima i užasima slobode, „hoditi u tami“, živeti u neprestanim stešnjenostima i krizama, a sve je to vraški teško.

U trenutnom redovnom sastavu SPC – čast pomenutim izuzecima – nema nikakvih kriza, mislim na teološko-egzistencijalne, ne eventualne apstincijalne.

Niko, Miljenko – zapamti ovo – nema problem s bogom, a tek bog ni s kim nema problema i niko se – pogotovo ne nekakva apstraktna institucija – ne

može ni udaljiti od boga (niti mu se približiti), ali svako – i pojedinac i institucija – i te kako može imati problema sa samim sobom, udaljiti se od ličnog principa, pokloniti se idolu nacije i krenuti širokim putem.

Kad su pastiri takvi, šta očekivati od pastve, verujućih muškaraca i žena, tendenciozno formatizovanih da budu gnevni i uplašeni. (Još ćemo pričati o gnevu i strahu.) Vule i Blagoje mogu mirno umreti – mada im želim da umru što kasnije – sigurno će se naći podosta onih koji će se pomoliti za njihove duše i preporučiti ih Kraljevstvu božijem. Što će biti lep, ali nepotreban gest.

Kraljevstvo, naime, Božije ne haje za preporuke i zaupokojne molebni – koje sinodalni ignoranti uporno prebacuju u muški rod: molebani – sve su te zaupokojne ceremonije nešto čisto (i dobrodošlo) ovostrano i služe da sahranama daju dostojanstvenu formu i pruže utehu srođnicima i prijateljima.

I to utehu za mlake i osrednje, a takvi smo svi mi današnji. Brojni su bili primeri drevnih monaha koji su izričito zahtevali da ih kad umru bace na dubrište.

U pravu si kad pišeš da je Blagojevo i Vuletovo „izlučenje“ veći problem i šteta za ovašnju crkvu nego za Vuleta i Blagoja. Crkveno, međutim, rukovodstvo, koje je odavno podleglo duhovnim somatografskim iluzijama problem vidi u dvojici teologa, slobodnih ličnosti, ne u činjenici da su gnevni i ustrašeni muškarci i žene okupljeni u crkvi, kao na zbornom mestu, zbog straha da neće biti opojani ili zbog još opipljivijeg straha da će im, ako li se ne pojave na nedeljnoj liturgiji, dežurni đakon upisati neopravdani izostanak ili da će, ako izostanu nekoliko puta zaredom, biti označeni otpadnici od srpstva.

Tako je to, Miljenko, verni srpski narod na okupu ne drži strah božiji, nego strah od dežurnog đakona, bojazan za posao, ugled i šta ti ja znam šta. I to je naročito primetno u Bosni jer Bosanci ozbiljnije shvataju neozbiljne stvari nego prekodrinska braća.

Slučaj Đordana Bruna – jedna od većih sramota Katoličke crkve – nije dobro poredenje. Iako bih ja radije dao spaliti presuditelja nego Bruna, moramo stvar posmatrati u onovremenom kontekstu. Kontekst je sledeći. Crkva se u XVI veku suočava sa najvećom traumom u svojoj istoriji, traumom od koje se nikad neće

U presudi Vuletu i Blagoju - u hrišćanskom poimanju stvari strožoj od one izrečene Brunu, koji nije ekskomuniciran - ima nečeg veoma, veoma postidnog, nečeg čega se, čini mi se, polako počinju stideti i tužilac i sudija

oporaviti, posle koje će ostatak vremena do kraja sveta provesti tavoreći kao okamenjene institucije koje postepeno gube značaj, mislim na religiozni, ne politički.

Kopernik, Bruno – i još neki koji su sačuvali glave – prekonoc su srušili geocentričnu sliku sveta. (Ima u Srbiji takvih koji je ponovo vraćaju i optičaj.) Brunovi presuditelji znaju – ili intuitivno slute – da drevni crkveni rituali i politike neće funkcionisati u ambijentu raščaranosti sveta, na sićušnoj planeti na periferiji jedne od mnoštva galaksija.

Presuditelji, dakle, brane svoju okamenjenu, anahronu, ali tada još uvek snažnu veru, i šalju Bruna na lomaču, za razliku od suda SPC koji izlučuje Blagoja i Vuleta zato što su se drznuli da stanu u odbranu vrhunske hrišćanske vrednosti – slobode ličnosti.

Još nešto: suđenje Brunu nije smanđljano u dva-tri meseca kao Vuletovo i Vukašinovo. Ne! Beše se taj proces otegao na cele tri godine. Sigurno je tu bilo i nagovaranja Bruna da se pokaje – Galilej se recimo, (prividno) pokajao, a apokrifski reka: „Ipak se okreće“ – sigurno je među sudijama bilo i onih koji su predlagali blažu (ili nikakvu kaznu).

Bruno se, međutim, nije hteo pokajati, što znači da je imao čvrstu veru, da je ostao u svom središtu, što znači da je spasen, ma šta to značilo, jer ne spasava ono u šta veruješ, nego vera.

Strogo uzev, svi (i sve) je spaseno kad je Isus objavio: „Evo, sve novo tvorim“.

Dosta je zasad teologije, pozabavimo se sociologijom „negativne spirale“, fenomenologijom kolektivne raspršenosti u spoljašnjosti i odsustva introspekcije koje pustoše srpsko društvo. Introspekcija, to nije opsesivna obuzetost sopstvenim mislima i brigama – toga ima napretak – to je ona Rakova „distanca od sebe“, kritičko – Hrvati bi rekli rasudbeno – posmatranje samog sebe, svojih misli, osećanja i postupaka.

Takva introspekcija je u Srbiji krajnja retkost, tolika retkost da bih – rizikujući da izostavim nekoliko ljudi koje ne poznajem ne pomenem – mogao poimence nabrajati sve muškarce i žene u Srbiji koji o sebi sude se distance od sebe. Na prvi pogled protivurečno je napisati – „prebivati u sebi, biti što bliže središtu svog bića, ne rasipati se, biti sabran“ – pa posle dva-tri pasusa napisati: „valja izaći iz sebe i napraviti distancu od sebe“. To jeste protivurečno, ali šta je u tome protivurečno?

Ako ne osmotrimo sebe sa distance, ne možemo uočiti da u središtima naših bića prebiva nešto čemu tu nije mesto, nešto što se uvuklo spolja, što nas je izvuklo napolje, u „najspoljašnjiju tamu“, koju ovašnji VKV teolozi uporno prevode kao „najkrajnju“, u tamu u kojoj je lako prevideti da se u središte naših bića uvukao, recimo, neki apstraktni Srbin koji se zove Jovan Jovanović, koji je neprimetno istisnuo Jovana Jovanovića koji je po nacionalnosti akcidentalno Srbin, kao što je akcidentalno i Jovan Jovanović.

I onda psihosomatografske iluzije stupaju na scenu, ništa im više ne stoji na putu. Srbin koji se zove Jovan Jovanović pada u zabludu da je nešto mnogo više (veće, bolje) od nekog ko je prvo Jovan Jovanović, pa tek potom Srbin. To je onda slično železničkostaničnoj iluziji da je krenuo voz u kome sedimo, a ne onaj pored njega, to je rdava beskonačnost putovanja u mestu.

U presudi Đordanu Brunu, ma koliko bila surova, nema ničeg sramotnog. Bruno je osuđen (i spaljen) prema slovu ondašnjeg zakona, koji ubija kao i svako slovo, ali koji nije bezakonje i samovolja.

U presudi Vuletu i Blagoju – u hrišćanskom poimanju stvari strožoj od one izrečene Brunu, koji nije ekskomuniciran – ima nečeg veoma, veoma postidnog, nečeg čega se, čini mi se, polako počinju stideti i tužilac i sudija koji su, u zabludi da imaju ista ovlašćenja kao Gospod Bog, osudili „slobodne ljude u vjeri kršćanskoj!, slobodi, čestitosti, istini uopšte“.

Tvoje None što se tiče, mirno spavaj: bog zasigurno nije iz nje iščeznuo, jeste ona prestala da veruje – imala je jak razlog da prestane – ali smeo bih garantovati da bog ne daje pet para da li ovaj ili onaj veruje ili ne veruje u njega.

Pozdrav,
B. N

SVAKA STVAR IMA PRIČU.

PITANJE JE IMA LI I CENU?

Keš
ili
Treš

PRIJAVITE SE NA [NOVA.RS/KESILITRES](https://nova.rs/kesilitres)

0698433766

Nešto mi zvuči poznato

Ako ste žena koja razgovara sa muškarcem, skoro da se podrazumeva da svako „ne znam“ nije tek signal vaše neukosti. To je i poziv muškarcu da vam nešto objasn

Piše Rumena Bužarovska

U Beogradu sam 2016. godine kupila zbirku Davida Albaharija (*Ljudi, gradovi i šta drugo*) u kojoj se nalazi i esej po imenu „Moj stil“. Taj esej je dugo, evo već deceniju otkako sam ga pročitala, ostao da živi u meni. Sećam se kako me je podstakao da prestanem da radim nešto čega sam se duboko stidela: da jednostavno kažem „ne znam“ umesto da se pretvaram da nešto znam. Taj sasvim kratak Albaharijev esej pokazao mi je da je reći „ne znam“ nešto što treba naučiti i savladati. Pa sam tada odlučila da ću i ja govoriti „ne znam“ i tu disciplinu sam vežbala deset godina, do pre nekoliko nedelja, kada sam doživela jedno malo otkrovenje.

Moja prva sećanja povezana sa stidom zbog neznanja nisu samo iz škole, već i od jedne moje drage rođake, dvadesetak godina starije od mene, koja je mnogo volela da ide u videoteku i uzima autorske filmove. Iz današnje perspektive, shvatam da joj se, pored autorskih filmova, sviđao i vlasnik u video-klubu, sredovečan čovek sa sivom, čupavom kosom i bradom. Nosio je naočare za blizinu i delovao je nekako važno, verovatno zato što je stalno bio namršten, skoro pa ljut. Takav imidž kod muškaraca je vekovima prolazio kao privlačan: zreo muškarac sa dugom kosom koji se ne smeje i razmišlja o nečemu dubokoumnom.

I jedan drugi imidž je dobro prolazio u patrijarhatu: muškarac koji nam govori šta je dobar ukus, a šta nije; muškarac koji podučava; muškarac koji oblikuje stavove, ili, ukratko, muškarac-otac. Kada sam prvi put videla tog videotekara, imala sam trinaest ili četrnaest godina. Često bi moja rođaka, nakon posećte njegovoj videoteci, počela da mi priča o autorskim filmovima i njihovim režiserima. Tada sam prvi put shvatila da se film ne ceni po glumcu ili glumici, već da postoji nešto što se zove režiser

i da, ako se razumeš u filmove, treba da znaš njegovo ime. Takvo saznanje mi je bilo veoma veliko i zanimljivo, pa zato i pamtim uzrast u kom sam bila. Moja rođaka je znala imena režisera. Na primer, rekla bi da je određenih tema bilo u filmovima Tarkovskog. „Znaš Tarkovskog?“, pitala bi me. „Ne znam ga“, odgovorila bih joj. „Ne znaš Tarkovskog?“, pitala bi me opet moja rođaka. „Pa kako možeš da ne znaš Tarkovskog?“, rekla bi sa izrazom neverice i razočaranja.

Pamtim taj izraz, jer nije bio samo Tarkovski u pitanju. Bio je i Forman, bio je i Kjubrik, režiseri do čijih filmova često nisam mogla da dođem, ili nisam znala da su ih oni režirali. Znala sam samo Vudija Alena, jer su ga puštali na televiziji i glu-

mio je u sopstvenim filmovima.

Osećaj sramote što ne znam nešto „elementarno“ nastavio je da mi se događa, ali se intenzivirao kada sam počela češće da putujem po bivšoj Jugoslaviji, sa izraženim identitetom mlade žene iz Makedonije. Iako sam tehnički rođena u Jugoslaviji, nisam znala skoro ništa o toj kulturi. Nisam uopšte gledala jugoslovenske filmove ili serije, i ne samo što nisam znala režisere, već nisam znala ni glumce; iskreno, i dalje ih ne znam. Povrh svega, kod kuće nismo slušali ni jugoslovensku muziku, pa nisam znala apsolutno ništa od zabavne ili narodne muzike; a iskreno, i dalje ne znam (dakle, ni pesme Bajage, ni Bijelog dugmeta, ni Lepe Brene). Očekivalo se od mene i da

dobro govorim srpskohrvatski, iako ga nikada nisam učila, niti sam taj jezik koristila. No ipak, pod snažnim utiskom Davida Albaharija, te 2016. sam odlučila da ću polako početi da radim na sebi i da govorim "ne znam". Posebno kada sam ga jednom, nakon što sam se umorila od govorenja srpskog s njim, pitala da li razume makedonski, a on mi je "na keca" rekao "ne". Svi ostali koje sam pitala lažno su me uveravali da razumeju makedonski i bodrili me da slobodno govorim svoj jezik. "Pa mi volimo makedonski... pa kako to vi slatko pričate" su rečenice egzotizacije koje sam često slušala. Samo mi je David priznao da ne razume, jer je bio zainteresovan za sagovornika, a ne za sebe.

Kako bilo da bilo, i dalje mi se redovno dešavalo ono "Auuu, kako to ne znaš?!". A potom i "Moraš da znaš" ili "Setićeš se". Zato sam više puta morala da ponavljam da nešto ne znam, što nije baš lako za ego i izuzetno je dosadno kada s nekim razgovarate. U tim sam se trenucima često prisećala Albaharija i toga da je potrebna disciplina za to "ne znam"; disciplina da budeš kontinuirano ponižavan zbog tvog navodno strašnog neznanja. Tešila sam se da ću se navići, ali nisam, i nikada neću, jer se uvek dogodi i nešto drugo što nisam predvidela.

Ako ste žena koja razgovara sa muškarcem, skoro da se podrazumeva da svako "ne znam" nije tek signal vaše neukošti. To je i poziv muškarcu da vam nešto objasni. "Ne znaš? Auuuu.... E pa..." i tu kreće jedna duga i užasno dosadna priča. Najstrašnije je ne znati nešto iz istorije. Tada će vam biti ispričan ceo dokumentarac. Takođe je jako strašno i što je tehnologija toliko dostupna, pa vam odmah nešto može biti pušteno na telefonu – video ili pesma. U svakom slučaju, nešto će vam biti naširoko i nadugačko objašnja-

vano, nešto što uopšte nije ni bilo tema razgovora, i nešto što će skrenuti pažnju na velikog poznavaoa. Razgovor tu zamire i nastupa dominacija autoriteta.

Očajnički sam pokušavala da nekim svojim prijateljima, koji umeju da te postide zato što si priznala da nešto ne znaš, objasnim da ne treba tako da reaguju. Avaj, to je toliko naučeno da moje reči ne dopiru do njih, a uostalom, i ne žele da se odreknu prividne privilegije znanja. Razmišljajući o ovome, shvatila sam i da mi je moja rođaka radila isto to jer je verovatno taj tretman dobijala od videotekara koji ju je podučavao. Kao najslabija karika u tom lancu, ja sam bila ta koja je trebalo da trpi to "kako to ne znaš" iako sam imala svega trinaestak godina.

Pre nekoliko nedelja bila sam u gostima kod jednog svog dragog prijatelja. Usred razgovora, pomenuo mi je izvesnog gruzijskog pesnika. "Znaš li Oskara tog-i-tog?", pitao me je prijatelj. Nikada u životu nisam čula za takvo ime, ali sam se istovremeno duboko uplašila da ću sada dobiti predavanje o nekom gruzijskom pesniku. Iz tog straha, uspaničila sam se u sebi i odlučila da prekršim Albaharijevo pravilo i kažem da sam čula za njega. Prijatelj mi se nasmešio i rekao mi da su tog gruzijskog pesnika izmislili on i njegov drug, kao deo neke nadrealističke igre. Osetila sam kako crvenim od stida i počela sam da pričam kako eto, možda mi je on pomenuo tog pesnika, pa mi je zato zvučalo poznato. Toliko sam bila crvena da sam slagala da mi je postalo vruće i otvorila sam prozor. Ali sam takođe doživela i jedno malo otkrovenje, a to je da je "ne znam" za mene kao ženu retka privilegija, a posebno kao ženu sa Balkana, a potom i samo ženu iz Makedonije. Možda je Albahari smeo da govori da nešto ne zna, jer se niko posle toga ne bi pet minuta čudio kako to on nešto ne zna, a zatim

mu pet sati objašnjavao šta je to što nije znao. U klasičnom patrijarhalnom svetu, ovakvo muškoobjašnjavanje (mansplaining, mažjasnuvanje) ne samo da se vidi kao dobronamerno, već i kao neka vrsta poklanjanja pažnje, čak i izvesna ljubaznost (trošim svoje dragoceno vreme da baš tebi nešto objasnim – dakle, posebna si). Pošto je ta situacija ponižavajuća i neprijatna, shvatila sam da Albahari nije bio u pravu i da ću od sada vežbati druge metode umesto "ne znam", a to će najverovatnije biti: "nešto mi zvuči poznato".

Nakon incidenta sa gruzijskim pesnikom, pronašla sam Albaharijevu zbirku eseja i vratila se na poslednji pasus, da proverim koliko je on bio rigidan u pogledu praktikovanja tog „ne znam“: "Naposletku, talmudska izreka 'Podučavaj svoj jezik da govori: Ne znam' pokazala se kao nezamenljiv savet u javnom životu, neprekidno me opominjući na umerenost i dobronamernost. U stvari, kada malo bolje razmislim, reći 'Ne znam' u pravom trenutku jeste moj stil". Ipak je Albahari bio u pravu: ključan detalj je "u pravom trenutku". A pravi trenutak je, nažalost, za veliki broj žena, jednostavno luksuz.

P. S. U jednom skeču u emisiji Saturday Night Live (31. januara 2026), u grad dolazi devojčica iz Ajove (glumi je Aleksandar Skarsgard i možete ga naći na YouTubeu kao „The New Girl in Town“) i druži se sa četiri lokalne devojčice. Počinju da pričaju o muzici i plesu, i nova devojčica ne zna popularne stvari koje znaju druge devojčice (na primer, ne zna ko je Hari Stajls). Skarsgard, ogroman i obučen u roze bluzu sa jednorogom i roze kratku suknjicu, sa perikom sa kikama, posle trećeg "Kako ne znaš ko je..." počinje da baca druge devojčice kroz prozor. Ja sam ta devojčica. **N**

NOVI SERIJAL NA VELIKIM PRIČAMA

Život žene na Balkanu

RUMENA BUŽAROVSKA

najpoznatija regionalna spisateljica

Šta je danas ljubav?

O ljubavi govorimo više nego ikada, a živimo je sve manje. Ljubav je postala ideja bez tela, obećanje bez trajanja i osećaj bez odgovornosti

Piše Milan Damjanac

U antičkom svetu ljubav nije bila privatna emocija. Ona nije pripadala unutrašnjosti pojedinca, niti je bila doživljaj koji treba „imati“. Ljubav nije bila psihološko stanje, već poredak odnosa. Pripadala je svetu, a ne subjektu. Bila je način na koji se živi sa drugima, sa zajednicom i sa onim što prevazilazi pojedinca. Ljubav je bila etička struktura sveta.

Danas je ljubav gotovo u potpunosti privatizovana. Svedena je na unutrašnje stanje, na iskustvo koje treba da ispuni pojedinca. Time je izmeštena iz etike i politike i pretvorena u lični projekat. Ljubav više ne uređuje svet. Od sveta se očekuje da ispuni ljubav.

Kada se ljubav premesti u unutrašnjost, ona prestaje da bude odnos i postaje zahtev. Ne pita se više kako živimo zajedno, već kako se ja osećam. Ljubav

se meri subjektivnim doživljajem, a ne strukturom odnosa.

Antički svet takvo pitanje nije postavljao. Ljubav nije bila tu da opravda identitet, već da ga ograniči. Savremeni čovek od ljubavi traži potvrdu sebe. Antički čovek je u ljubavi gubio sebe da bi mogao da pripada svetu.

Antički eros nije bio romantična harmonija, već nemir i nedostatak. Čovek voli ono što nema i zato se pokreće, misli i traži. Eros nije smirivao, već je uznemiravao. Bio je sila koja razara samodovoljnost. Ali eros je u sebi nosio i opasnost. Mogao je da se zaustavi

Ulazi se u odnose sa rezervom, ostaje se dok ima koristi, izlazi se bez odgovornosti

na telu, na slici, na posedovanju. To nije bila greška erosa, već njegova struktura.

Eros je uvek rizičan. Savremena kultura taj rizik ne podnosi. Ona traži regulaciju. Eros se svodi na želju koja treba brzo da se isprazni, da ne bi uznemiravala sistem. Želja više ne vodi ka Lepom ili Dobrom, već ka rasterećenju. Ljubav postaje još jedan mehanizam smanjenja nelagode.

Savremeni eros ne traži promenu. On traži olakšanje. Ne traži istinu, već regulaciju. Zato se danas ljubav često prepoznaje po intenzitetu, a ne po odgovornosti. Ako je jako, proglašava se dubokim. Ako boli, proglašava se sudbinskim. Ako prestane da stimuliše, proglašava se lažnim. Ljubav se meri nervnim sistemom, a ne odnosom. To je eros bez vertikale.

Philia, ljubav odnosa i uzajamnosti, bila je temelj zajednice. To nije

bila ljubav uzbuđenja, već ljubav trajanja. Ljubav koja se ne dokazuje stalno, već se živi. Philia je pretpostavljala vreme, strpljenje i kontinuitet. Savremeni svet funkcionise bez toga. Odnosi su ugovorni, privremeni i lako zamenljivi. Ljubav više ne gradi zajednički svet, već proizvodi niz pokušaja koji se stalno evaluiraju. Ulazi se u odnose sa rezervom, ostaje se dok ima koristi, izlazi se bez odgovornosti.

U savremenom jeziku to se često opisuje kao strah od vezivanja. Ali problem nije strah. Problem je što se ljubav više ne razume kao prostor zajedničkog života, već kao lični resurs. Kada ljubav postane resurs, ona mora da bude efikasna, isplativa i bezbolna. Philia tada postaje nemoguća, jer zahteva da se izdrži i ono što ne prija.

Storge, tih ljubav doma i brige, u antičkom svetu bila je nevidljiva jer se podrazumevala. Porodica i kontinuitet nisu bili projekti, već okvir. Danas su i oni postali predmet stalnog preispitivanja. Ljubav brige se doživljava kao teret, kao nešto što ugrožava autonomiju. Savremeni subjekt želi ljubav, ali bez obaveze. Bliskost, ali bez zavisnosti. Dom, ali bez vezivanja. Tako ljubav ostaje ideja, ali nestaje struktura koja je nosi.

Antika je jasno razlikovala ljubav od puke želje. Epithymia je bila nagon, ali ne i odnos. Savremena kultura briše tu razliku. Želja se proglašava ljubavlju, a ljubav se meri telesnim intenzitetom. Time se ljubav pretvara u potrošnu kategoriju. Kada želja oslabi, odnos se proglašava praznim. Ne pita se više da li odnos ima smisla, već da li je uzbudljiv. Ljubav se meri stimulacijom, a ne trajanjem.

Philautia, ljubav prema sebi, nekada je imala granice. Voleti sebe značilo je želeti sebi dobro u skladu sa razumom i vrlinom. Danas je ljubav prema sebi postala apsolut. Ona više nije korek-

Voleti sebe značilo je želeti sebi dobro u skladu sa razumom i vrlinom. Danas je ljubav prema sebi postala apsolut

Antički čovek je znao da ljubav nije tu da ga zaštiti od sveta. Savremeni čovek očekuje da ga ljubav spase od života

tiv, već zatvaranje. Pod izgovorom brige o sebi, drugi postaje sredstvo potvrde. Svaka frustracija se proglašava ugrožavanjem granica. Svaki zahtev drugog doživljava se kao nasilje. Tako ljubav prema sebi postaje opravdanje za izbegavanje odnosa.

Hrišćanska agape uvela je radikalni prekid: ljubav koja ne traži uzvrat istog. Ljubav bez garancije. Savremeni svet tu ideju formalno slavi, ali je praktično ne

podnosi. Ljubav bez sigurnosti deluje opasno u kulturi kontrole i performansa. Zato savremeni čovek mnogo govori o ljubavi, ali ima mali kapacitet za nju. Ljubav se obećava, ali se ne nosi. Traži se osećaj, ali se beži od odgovornosti.

Savremena terapijska kultura dodatno učvršćuje ovu logiku. Ljubav se predstavlja kao nešto što treba da „funkcionise“, da ne bude bolna, da ne aktivira stare rane. Odnos se procenjuje po tome koliko nas uznemirava. Ako uznemirava previše, proglašava se toksičnim. Ako traži prilagođavanje, proglašava se nezdravim. Terapijski diskurs često ne podnosi konflikt, i time nesvesno uči ljude da beže iz odnosa umesto da u njima rastu.

Odrasli ljudi se tretiraju kao deca. Uče se da izbegavaju nelagodu, da traže sigurnost, da stalno „rade na sebi“, ali ne i da preuzmu odgovornost. Ljubav se predstavlja kao prostor u kome ne treba da boli. Time se briše osnovna činjenica: svaki odnos koji nešto znači mora da uznemiri. Ljubav koja ne uznemiri ne menja ništa.

Savremeni čovek želi da bude voljen, ali ne želi da bude u odnosu. Želi potvrdu, ali ne i rizik. Želi da se oseća dobro, ali ne želi da se menja. Zato ljubav postaje još jedan mehanizam regulacije, još jedna strategija preživljavanja u svetu koji se doživljava kao preteći.

Antički čovek je znao da ljubav nije tu da ga zaštiti od sveta. Savremeni čovek očekuje da ga ljubav spase od života. U tome je suštinska razlika. Antička ljubav je bila način života. Savremena ljubav je simptom.

Zato danas o ljubavi govorimo više nego ikada, a živimo je sve manje. Ljubav je postala ideja bez tela, obećanje bez trajanja i osećaj bez odgovornosti. I dok god ljubav budemo tražili kao sigurnost, a ne kao rizik, ona će ostajati nešto o čemu se govori, ali što se ne može živeti. **N**

Sve je teže podvaljivati iste trikove

Evidentno je da je potreba za povezivanjem ljudi na prostorima bivše Jugoslavije velika i prirodna. Jedna smo kultura i svaki oblik veštačkog stajanja tome na put kad-tad počne da slabi i puca, rekao je glumac i frontmen benda KOIKOI koji je ovih dana u centru pažnje zbog uloge u filmu „Svadba“ i uoči velikog koncerta njegove grupe u Beogradu

Razgovarao Branko Rosić

Pre nekoliko godina sam pomislio „Ovo je godina mog mladog komšije Marka Grabeža“, jer je imao jednu od glavnih uloga u seriji „Senke nad Balkanom“ a bend KOIKOI, čiji je član, počeo je da osim Srbije osvaja ceo post-YU prostor. To sam pomislio i ove 2026. jer Marko je jedna od glavnih uloga regionalnog blokbastera „Svadba“, bend KOIKOI je osvojio ceo post-YU prostor, a sledi im koncert karijere 27. marta u Hangaru Luke Beograd.

Ovaj najveći koncert karijere benda KOIKOI zakazan je za 27. mart. Istorijski datum i rokenrol bend? Slučajno ili namerno baš tog datuma i zašto?

Ništa nije slučajno u našem slučaju, ha-ha-ha. Bilo je nekoliko datuma u igri, ali kad se već namestilo simbolično da 27. marta imamo mogućnost da se okupimo u Beogradu, znali smo da je važno prepoznati i pratiti znakove pored puta. Bend je od početka studentskih protesta apsolutno i bezuslovno znao koja je njegova strana, uključen u borbu i podršku počev od koncerata u Petoj gimnaziji i Oslobođenom SKC-u, preko javnih medijskih istupanja i, naravno, svakodnevnih šetnji.

Ukoliko te večeri bude moguće da se bar malo podigne moral i da se podsetimo da smo okupljeni na dan kada su se dogodile neke važne istorijske odluke, bićemo i više nego zadovoljni. Ideja je da se pojavi mnogo prijatelja i bendova sa naše

scene i da pokažemo da priča o zajedništvu nije samo neko opšte mesto za javnost, već jedna iskrena potreba.

Reditelj „Svadbe“ Šeregi mi je pričao da je išao da vas gleda, mislim, u Ljubljani, imali ste pre neku godinu nastup na festivalu u Groningenu, šta je sa tom regionalnom i evropskom karijerom KOIKOI?

Šeregi je došao na naš koncert u Mursku Sobotu prošlo leto zajedno sa svojom ženom i kolegom Tomislavom Sutlarom, direktorom fotografije, koji je, takođe, deo ekipe filma „Svadba“. Oduševili su nas. Mada su znali već i ranijih godina da dođu i na Lastovo i još neko ostrvo samo zbog koncerta. Predivni su stvarno. Srce mi je puno da sam deo tako pažljive i drage ekipe.

Količina ljubavi i podrške koju smo nedavno osetili u zagrebačkoj Tvornici kulture je neverovatna. Veće koje ćemo sigurno pamtiti kao jedno od najvažnijih u dosadašnjoj karijeri. Bila je to nekako potpuno suprotna stvarnost od one koju živimo i pratimo preko većine regionalnih medija. Kako god oni prikazivali tu stvarnost, film „Svadba“ je pogledalo više od dva miliona ljudi.

Možda je ovo preoptimistično reći, ali verujem da će s vremenom medijska propaganda igrati sve manju ulogu u kreiranju mišljenja javnosti. Sve je teže podvaljivati iste trikove.

Koliko je ogroman uspeh filma „Svad-

ba“ u kojem si i glavni junak, mladoženja, dokazao da postjugoslovenski prostor ima toliko toga zajedničkog i u muzici i filmu, i to su sada nove generacije rođene kada je već nestala Jugoslavija?

Evidentno je da je potreba za povezivanjem ljudi na prostorima bivše Jugoslavije velika i prirodna. Jedna smo kultura i svaki oblik veštačkog stajanja tome na put kad-tad počne da slabi i puca. O tome je govorio i Ante Perković u knjizi „Sedma republika“. Nevezano od granica i trenutne geopolitičke situacije, a takođe nevezano i od jugonostalgije, Sedma republika je prostor kulturnog i jezičkog spajanja i saradnje.

Mi smo sa bendom odsvirali region uzduž i popreko, verovatno smo više koncerata imali u Hrvatskoj i Sloveniji nego u Srbiji iz razloga što smo išli gde god ima infrastrukture za klupsku svirku. Nezamislivo nam je da je drugačije. Verovatno otud i prirodna potreba da se ne zadržavamo samo u regionu, već da sviramo u čitavoj Evropi, pa i šire. Šoukejsi poput Eurosonica i Reeperbahna u Hamburgu su nam zapravo značili da se ohrabrimo i shvatimo da ne postoji jezička barijera i da stranci vrlo osećaju KOIKOI i bez razumevanja tekstova.

Sve je to rezultiralo i potpisivanjem

saradnje sa jednom od vodećih buking agencija u Holandiji EBB Music ove godine. Ova godina će definitivno biti i najbolja što se evropskog bukinga tiče, očekuje nas više major festivala, ali o tome ćemo smeti vrlo uskoro da pričamo. Sad je objavljen Pohoda festival u Slovačkoj, kao i Focus Festival u Velsu, kao i Sofia Live Festival u Bugarskoj, na kojem sviramo na Main Stageu, sa drugim muzičkim idolima – bendom IDLES.

Išao si u Petu gimnaziju, pratiš verovatno šta se dešava oko Pete? A i kako vidiš stvari i dalje od Pete?

Peta gimnazija je trenutno u jednoj užasnoj situaciji. Suspendovano je čak šest profesora iz krajnje neosnovanih razloga. Bilo je očigledno potrebno da Peta kao glavni stub đачke borbe u proteklih godinu i po dana, posluži kao primer, kako će svako proći ko se javno pobuni. Nadam se da nećemo dozvoliti da suspendizije profesora prođu tek tako. To su najdivniji ljudi, koji su oblikovali mnogo generacija i učinili da Peta gimnazija s razlogom bude jedna od najboljih.

Lako ti ide čak i kada si u nekim kadrovima koji bi ranije bili kontroverzni, kao u spotu benda „Putem mimoza“ a i kada si skroz nag u predstavi

„Čitač“. Da li se vreme promenilo, ili ti uspevaš da preokreneš stvar i neke scene koje bi zapalile javnost ti predstaviš lako i sve prođe bez problema? Ili je bilo reakcija a mi ne znamo?

Već sam pominjao u jednom razgovoru da zapravo u tom spotu, kao i u činu samog skidanja na sceni ne vidim ništa kontroveržno. Verovatno zato što i sam verujem čvrsto da ukoliko postoji utemeljen razlog i opravdanje zašto se neka predstava ili film ili spot priča na taj način i ni na koji drugi, onda to nekako publika i doživi kao stvar koja se podrazumeva i ne vidi u tome ništa skandalozno.

„Putem mimoza“ je pesma o zabranjenoj ljubavi i mislim da je snimljena na jedan jako romantičan i neprovokativan način. Čini mi se da s obzirom na to da reditelj spota Raško Miljković nije ni imao ideju da na bilo koji način doživljava ljubavni odnos dva muškarca kao kontroverzan, da onda i nema prostora za takvo tumačenje. Nažalost, potreba da srednjovekovnu legendu o zabranjenoj ljubavi između ribara i princeze smestimo u današnji kontekst u odnos dva muškarca, pokazuje da društvo ipak reaguje burno na takvo tumačenje, iako ne postoji nikakva namera za provokacijom.

Kako je bilo biti đak Radomira Mihaj-

lovića Točka, i da li si ga kasnije sreo i pitao kako mu se čini KOIKOI?

Doskoro sam imao osećaj da mi je jako krivo što nisam došao kod Točka sa nekim većim osnovnim znanjem, pa onda imao veštinu da odmaknemo dalje u istraživanje gitare. Nekako sam imao osećaj da mi je krivo što trošimo dragocene sate na učenje akorda i skala i da mi je žao što sam bio u prostoriji sa najvećim gitaristom sa ovih prostora i negde „trošio“ njegovo vreme na osnovnim koracima.

Ali odskoro sam počeo da uviđam da se način mišljenja o muzici i gitari zapravo usađuje od prvih koraka, a ne nakon određenog vremena. Da to nisu bili samo časovi skidanja jednostavnijih rifova i vežbanje skala, već i razgovor na temu muzike i života. Žao mi je što više ne drži časove. Mene je Smak oblikovao u kreativnom smislu kad je KOIKOI u pitanju. I to može u više pesama da se čuje, poput „Mimoza“, „Bog te ubio“, „Dodol“... Bio sam kod Točka jednom prilikom na kafi i pustio sam KOIKOI. Rekao je da smo okej, ha-ha-ha. Ništa bombastično, ali za mene je to bilo veliko priznanje.

Ti i ja smo iz iste zgrade (Udbina) na Senjaku, tvoj tata i ja se srećemo i pričamo, jer smo komšije i novinari. Je li dolaziš često u naš kraj obeležen raznim stvarima pa i Crvenom zvezdom?

Senjak je kraj u kojem sam odrastao i živeo doskoro. Mislim da svaki kraj u Beogradu na neki način utiče i na identitet osobe. Mislim da nije moguće navijati za Partizan a da si sa Senjaka. Sećam se da je bio jedan drugar ili dvojica, ali su bez obzira na ljubav prema Partizanu išli na Sever, ha-ha.

Udbina je bila uvek granica između bogatih, starih senjačkih kuća i radničkog naselja oko BIGZ-a. U razred si išao sa svima koji žive u tom kraju, tako da mi se čini da nije bilo nekih izdvajanja. U privatne škole su išla mahom deca iz inostranstva. Zanimljiv je spoj gde ti jedan kraj nudi i fudbalske utakmice i BIGZ. Jako rano sam krenuo da se muvam po BIGZ-u i mislim da je nepotrebno govoriti koliko je ta zgrada i kulturni sadržaj u njoj bila važno mesto za mene i sve čime se danas bavim. Nismo preboleli gubitak BIGZ-a i mislim da ljudi uopšte nisu svesni šta smo zapravo imali kao društvo, čak i u poređenju sa velikim evropskim gradovima kada su u pitanju alternativni kulturni centri. **N**

„GLAS LOKALA“:

Inicijative koje pokazuju zašto su obične priče važne

Lokalne teme i inicijative često su ono što najdirektnije oblikuje svakodnevni život građana. Upravo na lokalnom nivou najjasnije se vide problemi sa kojima se ljudi susreću - od kvaliteta vazduha i snabdevanja vodom do pristupa socijalnim pravima ili načina na koji institucije komuniciraju sa građanima. Ipak, uprkos tom značaju, takve teme često ostaju na margini pažnje i gube prostor u medijima pred vestima o visokoj politici, nekakvim dnevnim sukobima ili događajima koji se nalaze pod rubrikom „senzacionalno“.

Ipak, iskustvo pokazuje da lokalne priče često imaju mnogo širi domet nego što se na prvi pogled čini. Inicijative koje nastaju u jednoj sredini neretko otvaraju pitanja koja su prepoznatljiva i u drugim

gradovima i opštinama. Problemi poput zagađenja, zastarele komunalne infrastrukture, neravnopravnog pristupa socijalnoj zaštiti ili neodgovornog izveštavanja o osetljivim temama nikada nisu ograničeni na jedno mesto, jednu situaciju ili jedan terenutak.

Zbog toga su inicijative koje pokušavaju da ponude rešenja za takve probleme veoma relevantne i za širu javnost. Da bi do nje stigli, potrebno je da se „poklopi“ niz stvari, a u tom procesu važnu ulogu ima-

ju i lokalni mediji. Oni su najbliži zajednicama u kojima nastaju ove teme, često prvi prepoznaju pitanja koja su važna za građane, ali su i jedni od retkih koji ih zapravo razumeju – i znaju da o tome izveste.

Iako njihovo izveštavanje teško ispliva u moru drugog sadržaja, iznova se pokazuje da dobra saradnja između organizacija civilnog društva koje pokreću inicijative i novinara koji prate život lokalnih zajednica značajno doprinesu boljem, bržem i, na kraju, relevantnijem informisanju građana. Takođe, ta saradnja otvara prostor za širu javnu diskusiju o problemima koji zahtevaju sistemsku rešenja.

Upravo sa tim ciljem u okviru događaja „Glas lokala – prezentacije zagovaračkih inicijativa AKT partnera“, u okviru projekta „AKT – Zajedno za aktivno građansko društvo“, koji sprovode timovi Helvetasa i Građanskih inicijativa, a finansira Vlada Švajcarske, organizacije civilnog društva predstavile konkretne predloge za unapređenje javnih politika i rešavanje problema sa kojima se suočavaju građani u različitim delovima Srbije.

„Ako posmatramo širu sliku, čak 70% zakona koji se donose u procesu pristupanja Srbije Evropskoj uniji sprovodiće se na lokalnu – u opštinama i gradovima. To ima direktan uticaj na ljude koji tamo žive. Smatramo da saradnja između medija i udruženja može biti mnogo bolja. Organizacije koje smo pozvali zastupaju određene grupe građana koje često nemaju dovoljno prostora u medijima, kako na lokalnom, tako i na nacionalnom nivou“, rekao je Marko Rakić iz Helvetasa.

Događaj je okupio novinare lokalnih medija iz Niša, Vranja, Leskovca, Kruševca, Užica, Požege i Novog Sada, koji su imali priliku da se upoznaju sa inicijativama, razgovaraju sa njihovim pokretačima i dobiju dodatni kontekst za teme koje se tiču lokalnih zajednica.

Lokalne teme i inicijative često su ono što najdirektnije oblikuje svakodnevni život građana

Gorana Radovanović,
Helvetas Srbija

Na početku događaja govorilo se o značaju povezivanja organizacija građanskog društva i medija, posebno u sredinama gde lokalne teme često teško dolaze do šire publike. Učesnici su ukazali na to da otvorena komunikacija između organizacija koje pokreću promene i novinara koji prate rad institucija može da doprinese većoj transparentnosti, ali i da podstakne odgovornije i inkluzivnije donošenje odluka na lokalnom nivou.

Tokom događaja predstavljeno je više inicijativa koje se bave različitim oblastima javnog života - od zaštite prava dece u medijima do kvaliteta životne sredine, socijalne zaštite i komunalne infrastrukture. Organizacije su kroz kratke prezentacije predstavile probleme koje su prepoznale u svojim zajednicama, ali i predloge konkretnih rešenja koja bi mogla da unaprede postojeće javne politike ili praksu institucija.

Jedna od tema je bila i to kako uopšte priče stižu do lokalnih medija, a zatim kako je moguće da se za njih „zakače“ i veliki mediji. Veliki sistemi često funkcionišu po inerciji, pa tako nije nemoguće da se u nacionalnim medijima nađe vest o nekom događaju u Oslu, zato što je lako dostupna i „spakovana“ na novinskim agencijama, a da nikada ne bude objavljena ključna priča iz nekog manjeg mesta u Srbiji.

„U poslednje dve decenije medijska infrastruktura se značajno promenila. Mno-

ge redakcije su vremenom ukinule dopisništva i mreže saradnika na lokalnu, pa su teme iz manjih sredina sve ređe prisutne u nacionalnim medijima. To ne znači da interesovanje za takve priče ne postoji - naprotiv, često se pokazuje da upravo lokalne teme mogu da privuku veliku pažnju kada se pravilno predstavljaju i stave u širi kontekst“, rekao je Pavle Zlatić iz Nedejnika.

Čak 70% zakona koji se donose u procesu pristupanja Srbije Evropskoj uniji sprovodiće se na lokalnu – u opštinama i gradovima

Kako je naveo, problem je često i u tome što ne postoji jasan i ustaljen način saradnje između lokalnih medija, inicijativa i velikih redakcija, pa mnoge važne priče jednostavno ne stignu do publike van sredine u kojoj su nastale.

„U praksi se dešava da lokalni mediji i organizacije otkriju važne teme koje bi mogle da budu relevantne i na nacionalnom nivou, ali bez dodatne komunikacije i saradnje te priče ostanu ograničene na lo-

kalni domet. Zato je važno da postoji aktivnija razmena informacija između redakcija, ali i da inicijative budu spremne da svoje teme predstavljaju šire“, istakao je on.

Zlatić je dodao da lokalne teme imaju veliki potencijal da pokrenu širu javnu debatu, posebno kada ukazuju na probleme koji se ponavljaju u različitim sredinama. Kada se lokalna priča postavi tako da govori o širem društvenom problemu, ona lako postaje relevantna i za nacionalne medije. U takvim situacijama saradnja između lokalnih novinara, organizacija i većih redakcija može značajno da doprinese tome da važna pitanja dođu do šire javnosti.

Na slične izazove ukazali su i novinari iz lokalnih sredina koji su učestvovali u razgovoru. Oni su naveli da saradnja sa nacionalnim redakcijama često zavisi od ličnih kontakata, ali i od toga koliko je neka tema „vidljiva“ u širem medijskom prostoru.

Novinari iz lokalnih redakcija istakli su da ozbiljne teme iz njihovih sredina često ostaju neprimećene na nacionalnom nivou, dok veću pažnju neretko dobijaju sa držaji koji su senzacionalni ili zabavni. Istovremeno, lokalne redakcije često rade sa vrlo ograničenim resursima, pa je praćenje složenih tema - od zaštite životne sredine do lokalnih budžeta ili socijalne politike - dodatni izazov za male timove.

Na problem kapaciteta lokalnih medija ukazano je i kroz rezultate istraživanja

Hrabriša: Roditelji dece svoje kapacitete treba da usmere na ozdravljenje svoje dece, a ne na borbu sa birokratijom

koje su predstavile Građanske inicijative. Kako je rečeno, trenutno u Srbiji deluje oko 165 lokalnih medija, dok ih je pre samo nekoliko godina bilo blizu dve stotine. Najveći deo čine portali, dok su štampani mediji gotovo nestali iz lokalnih sredina.

Prema tim podacima, više od polovine lokalnih medija osnovana je kao profitno pravno lice, dok je oko trećine nastalo u okviru udruženja građana. Analiza je pokazala i da ovi mediji zajedno imaju više miliona pratilaca na društvenim mrežama, ali da je njihova publika veoma neravnomerno raspoređena - veliki broj redakcija ima relativno mali domet i radi sa minimalnim resursima.

Uprkos tome, lokalni mediji često imaju ključnu ulogu u pokretanju javnih rasprava u svojim sredinama. Kao primer je navedena kampanja za praćenje kvaliteta vazduha u Leskovcu, gde su lokalni novinari kroz kontinuirano izveštavanje doprineli da se ova tema nametne kao važno pitanje u javnosti.

Učesnici su se saglasili da upravo zbog takvih iskustava saradnja između organizacija civilnog društva i lokalnih medija može imati značajan uticaj - posebno kada se teme koje nastaju u lokalnim zajednicama predstavljaju na način koji ih čini relevantnim i za širu javnost.

U nastavku događaja organizacije su predstavile svoje zagovaračke inicijative.

U nastavku događaja predstavljeno je pet zagovaračkih inicijativa koje se bave različitim problemima sa kojima se građani suočavaju u svakodnevnom životu - od zaštite dece u medijima i pristupa vodi, do socijalne zaštite i kvaliteta vazduha.

PRIJATELJI DECE SRBIJE: ZAŠTITA DECE OD MEDIJSKE ZLOUPOTREBE

Prijatelji dece Srbije predstavili su inicijativu za zaštitu dece od medijske zloupotrebe, upozoravajući da su deca u domaćim medijima i dalje izložena ozbiljnim oblicima senzacionalizma, eksploatacije i povrede dostojanstva. Kako je rečeno, problem nije samo u neodgovornom izveštavanju, već i u tome što postojeći propisi i mehanizmi zaštite često ostaju bez stvarne primene.

Ognjen Milenković,
Kruševac Press

„Deca se u medijskom prostoru uglavnom pojavljuju kao žrtve tragedija i nesreća, gde se ide na puki senzacionalizam, ili u pričama koje treba da izazovu empatiju publike, gde su gola, gladna, siromašna, bolesna. U oba slučaja rezultat je isti - ta deca bivaju trajno obeležena“, rekla je Iva iz Prijatelja dece Srbije.

Ona je upozorila da sadržaj objavljen u medijima ostaje trajno dostupan i da posledice takvog izveštavanja mogu da prate dete godinama.

„Danas kad se nešto pojavi u medijskom prostoru, to je trajno i neizbrisivo“, navela je ona, pozivajući novinare da pre objave zastanu i postavje sebi jednostavno pitanje: „Da li bih ovo objavio da je u pitanju moje dete?“

Organizacija je najavila i dodatne smernice za izveštavanje o deci u osetljivim situacijama, uz poruku da zaštita dece ne

sme da zavisi od dobre volje pojedinaca, već od jasnih standarda i odgovornosti.

POLEKOL: GRAĐANSKO UČEŠĆE U PLANIRANJU BUDŽETA ZA SIGURNO VODOSNABDEVANJE

Organizacija Polekol, odnosno inicijativa Pravo na vodu, skrenula je pažnju na problem gubitaka vode u vodovodnim sistemima širom Srbije i ocenila da je reč o velikom, ali nedovoljno vidljivom javnom pitanju. Predstavnici organizacije naveli su da se posledice zapuštene infrastrukture i nedovoljnih ulaganja danas vide u svakodnevnom životu velikog broja građana.

„Ovde smo da pričamo o jednom problemu koji je ogroman, ali nevidljiv. U Srbiji izgubimo 240 miliona kubika vode godišnje“, rečeno je tokom prezentacije, uz objašnjenje da je to „zapremina jednog Zlatarskog jezera“.

Organizacija je upozorila da vodovodna mreža u mnogim sredinama nije ozbiljno obnavljana još od osamdesetih godina prošlog veka, dok se sistem uglavnom održava privremenim i parcijalnim rešenjima. Kako je istaknuto, zbog svega toga milion i po ljudi u Srbiji stalno ili povremeno nema vodu.

PolEkol zato kroz ovu inicijativu poziva građane da koriste peticije, javne rasprave i druge mehanizme učešća kako bi izvršili pritisak na lokalne samouprave da više

Tim 42: Više od 400 građana i građanki Leskovca prevremeno izgubi život zbog zagađenog vazduha u gradu. To nije samo statistika

ulažu u obnovu vodovodne infrastrukture. Organizacija je istakla da je razvila i konkretne alate na svom sajtu, kako bi građani lakše učestvovali u budžetskim procesima i tražili rešenja za probleme u svojim sredinama.

ŽUKO: UKLANJANJE DISKRIMINATORNIH EFEKATA U SOCIJALNOJ ZAŠTITI

Kampanju „Koliki je moj deo?“ predstavilo je Žensko udruženje Kolubarskog okruga ŽUKO, koje je govorilo o diskriminatornim posledicama koje pojedina rešenja iz sistema socijalne zaštite imaju po žene, posebno kada je reč o odricanju od nasleđa. Kako je objašnjeno, žene se u velikom broju slučajeva i dalje odriču svog dela nasleđstva u korist braće ili drugih članova porodice, najčešće zbog porodičnog pritiska i ustaljenih obrazaca ponašanja.

„Četrdeset tri posto žena se odrekne svog dela nasleđstva, najčešće zarad mira u kući“, rekla je Katarina iz ŽUKO, dodajući da posledice takvih odluka nisu samo imovinske, već i duboko socijalne. Problem je, kako je objasnila, u članu 82 Zakona o socijalnoj zaštiti, po kojem se odricanje od imovine tretira kao da je imovina poklonjena, pa osoba koja se odrekla nasleđstva može izgubiti pravo na socijalnu pomoć na veoma dug period.

„Kada vi podelite iznos imovine sa socijalnim davanjima na mesečnom nivou, najčešće dobijate da nemate pravo na socijalna davanja preko dvadeset godina ili trideset godina“, rekla je on. Poseban pro-

ŽUKO: Četrdeset tri posto žena se odrekne svog dela nasleđstva, najčešće zarad mira u kući

blem je, dodala je, što „žene najčešće za ovaj član ni ne znaju da postoji“, pa za njegove posledice saznaju tek kada pokušaju da ostvare pravo na podršku. Zato ova inicijativa traži izmenu zakona i ograničavanje trajanja takvih posledica, po uzoru na rešenja koja već postoje u regionu.

HRABRIŠA: UNAPREĐENJE PRISTUPA PRAVU NA DODATAK ZA POMOĆ I NEGU DRUGOG LICA

Udruženje Hrabriša iz Novog Sada predstavilo je inicijativu za unapređenje pristupa pravu na dodatak za pomoć i negu drugog lica, ukazujući na raskorak između zakona i pravilnika koji se primenjuju u praksi. Kako je rečeno, i kada zakon predviđa određena prava, porodice dece sa retkim bolestima i drugim teškim stanjima često nailaze na administrativne prepreke, jer pravilnici lekarskih komisija ne prepoznaju sve osnove koji postoje u zakonu.

„U samim tim pravilnicima nisu predviđeni svi pravni osnovi koji postoje u zakonu“, rekla je Milana iz Udruženja Hrabriša, objašnjavajući da to dovodi do situacija u kojima dete ili druga osoba, iako ispunjava zakonske uslove, u praksi ne može da

ostvari pravo na dodatak. Predstavnice organizacije navele su i konkretan primer deteta sa teškim i trajnim oboljenjem, koje je potpuno zavisno od pomoći druge osobe, ali čije stanje komisija nije mogla adekvatno da oceni upravo zbog ograničenja u pravilniku. Cilj inicijative je da se pravilnik uskladi sa zakonom, kako bi se skrtili postupci i smanjio broj slučajeva u kojima porodice moraju da vode dugotrajne administrativne i sudske borbe. „Roditelji dece svoje kapacitete treba da usmere na ozdravljenje svoje dece i na podršku svojoj deci, a ne na borbu sa birokratijom“, poručeno je tokom predstavljanja.

TIM 42: UNAPREĐENJE KVALITETA VAZDUHA U LESKOVCU

Tim 42 iz Leskovca predstavio je inicijativu za unapređenje kvaliteta vazduha, uz ocenu da se ovaj problem u lokalnoj javnosti i dalje relativizuje, uprkos ozbiljnim podacima državnog monitoringa. Predstavnicima organizacije ukazali su na to da se lokalna samouprava i dalje oslanja na zastarele ili nepotpune podatke, dok zvanična merenja pokazuju mnogo ozbiljniju sliku.

„Kad pitate lokalnu samoupravu, Leskovac diše čist ili neznatno zagađen vazduh“, rečeno je tokom prezentacije. „Kad pročitate podatke koje je merila državna merna stanica tokom 2025, vazduh u Leskovcu je najzagađeniji u Srbiji po koncentraciji PM čestica.“ Organizacija je navela da grad sada ima zakonsku obavezu da pristupi izradi plana kvaliteta vazduha, ali da je ključno da taj plan bude zasnovan na stvarnim, ažurnim i lokalno relevantnim podacima, a ne na formalnim dokumentima bez praktičnog efekta. Kako je istaknuto, „zvanično imamo 141 dan sa prekoračenjem od dozvoljenih 35“, što jasno ukazuje na razmere problema. Tim 42 je predstavio i digitalni registar zagađivača, kao alat koji može pomoći i javnosti i medijima da preciznije mapiraju izvore zagađenja i prate efekte mera. „Više od 400 građana i građanki Leskovca prevremeno izgubi život zbog zagađenog vazduha u gradu. To nije samo statistika“, poručili su predstavnici organizacije, uz poziv da se ovoj temi pristupi kao pitanju javnog zdravlja, a ne samo administrativne obaveze.

Na kraju prezentacija, organizatori su pozvali novinare i predstavnike organizacija da se povežu i u narednom periodu zajedno rade na medijskim sadržajima koji bi ove teme približili građanima i otvorili prostor za širu javnu raspravu.

Znate li kako cement povezuje istoriju, industriju i budućnost? Primer dobre prakse u korišćenju alternativnih goriva iz otpada

FOTOGRAFIJE NIKOLA PAVLOVIĆ

Da li znate zbog čega je cement značajan? Cement povezuje istoriju, industriju i budućnost održive gradnje. Cementna industrija je jedna od predvodnika održivog poslovanja. Odličan primer imamo u našem susedstvu, u kompaniji Titan, u Solunu.

TITAN Grupa je velika industrijska kompanija specijalizovana za proizvodnju cementa i građevinskih materijala. Osnovana je 1902. godine, a danas je jedan od najznačajnijih proizvođača cementa u regionu, ali i na međunarodnom planu. Poslednjih decenija, ova kompanija ulaže značajna sredstva u modernizaciju i unapređenje tehnologije, a sve u cilju smanjenja uticaja na okolinu. U sastavu Titan Grupe posluju fabrike za proizvodnju cementa u 10 zemalja. Ukupno poslovanje kompanija je proširila na 25 država širom sveta, direktno zapošljavajući preko 6.000 ljudi. Godišnji proizvodni kapacitet Grupe iznosi oko 27 miliona tona cementa i srodnih građevinskih materijala, čime se pokrivaju potrebe lokalnih tržišta i globalnih partnera. Poslovne aktivnosti TITAN Grupe obuhvataju proizvodnju, transport i distribuciju cementa, betona, agregata, maltera i drugih građevinskih proizvoda.

U Grčkoj, Titan poseduje tri fabrike cementa. Kada je reč o kapacitetu fabrike koja nam je bila domaćin, on iznosi približno 1,3 miliona tona cementa godišnje, što je čini jednom od značajnijih proizvodnih jedinica u TITAN Grupi, ali i u regionu.

Fabrika Titan u Solunu posluje prema strategiji održivog razvoja TITAN Grupe, a to podrazumeva stalnu težnju i ulaganje u ekološki prihvatljive tehnologije i procedure; brigu o zdravlju i bezbednosti zaposlenih, aktivnu uključenost u život lokalne zajednice, kao i transparentno izveštavanje o ciljevima i rezultatima.

Alternativna goriva koristimo već poslednjih desetak godina

Vasilis Strugaris, direktor TITAN fabrike u Solunu (Efkarpia)

Kompanija se vodi idejom „triple bottom line“ – balans finansijske uspešnosti, društvene odgovornosti i zaštite okoline.

U procesu proizvodnje cementa emituje se prašina i određeni gasovi, a kompanija Titan primenjuje mere zaštite koje joj omogućuju da u potpunosti poštuje EU standarde. To znači da su ekološki rezultati daleko bolji od zakonom propisanih nivoa. Od inovativnih tehnologija, Titan koristi filtere za uklanjanje prašine, sisteme za prečišćavanje gasova, kao i kontinuirano merenje kvaliteta vazduha. Ove tri mere su dovele do smanjenja emisija prašine za oko 95% i NOx emisija za oko 70% u odnosu na početak praćenja emitovanja prašine i gasova.

Titanov cilj je nulta neto emisija CO₂ do 2050. godine. Plan uključuje smanjenje direktnih i indirektnih emisija, upotrebu tehnologija za smanjenje CO₂, uključujući projekat za „hvatanje ugljen-dioksida“, kao i prelazak na obnovljive izvore energije. Ciljevi su odobreni od strane međunarodnih tela, što znači da su u skladu sa naučno zasnovanim ciljevima za borbu protiv klimatskih promena. Poseban naglasak je na digitalizaciji i inovaciji kao ključnim činiocima u poboljšanju energetske efikasnosti i smanjenju emisija kroz tehnološka rešenja.

Savremeni prioriteti za smanjenje CO₂ u cementnoj industriji podrazumevaju razvoj zelenih proizvoda, korišćenje alternativnih goriva, kao i reciklažu građevinskog otpada.

Udeo alternativnih goriva u solunskoj fabrici u 2024. godini bio je skoro 40%, dok je prosečan udeo u EU oko 58%, prema CEM-BUREAU izveštaju za 2023. godinu. Udeo korišćenja alternativnih goriva na nivou TI-

TAN Grupe je u kontinuiranom porastu, i 2024. godine iznosio je više od 21%.

Proces upotrebe alternativnih goriva u proizvodnji cementa kroz koji se istovremeno iskorišćava i energija i materijal naziva se koprocusuiranje. Alternativna goriva su nusproizvodi ili otpad iz drugih industrijskih sektora, proizvodi iz postrojenja za tretman otpada i materijali koji se ne mogu reciklirati, a koji bi inače završili na deponiji.

Koprocusuiranje predstavlja tehnologiju komplementarnu reciklaži, pošto smanjuje količinu otpada na deponijama i na taj način doprinosi cirkularnoj ekonomiji.

„Alternativna goriva koristimo već poslednjih desetak godina“, istakao je Vasilis Strugaris – direktor TITAN fabrike u Solunu (Efkarpia). „A koje su koristi? Koristi mogu da se svrstaju u dve različite grupe. Prva se odnosi na koristi za našu fabriku. Štedimo veliku količinu goriva. To znači da ne eksploatišemo mineralne resurse iz zemlje. Zahvaljujući tome ostvarujemo i dobar ekonomski efekat, jer se smanjuju troškovi proizvodnje. Istovremeno, postoje i pozitivni efekti na kvalitet cementa. Za zajednicu, mi preuzimamo nešto što je veoma teško za rešavanje na nivou same države. Ne odlažemo otpad na deponije. Koristimo izvesne količine materijala koji su odgovarajući, sa jasno definisanim specifikacijama, kako bismo zamenili goriva, kao što sam ranije rekao. To je ogromna prednost jer, kao što sam naveo, ovi materijali ne zavr-

Kompanija TITAN primenjuje mere zaštite koje joj omogućuju da u potpunosti poštuje EU standarde

šavaju na deponijama. Takođe, time oslobađamo površine za druge korisnike. Radi se o ogromnim količinama materijala, ali mi ne možemo koristiti bilo kakav materijal. Zato moramo imati selektivan pristup i birati ono što je pogodno za nas i prihvatljivo za životnu sredinu. Dakle, ne prikupljamo bilo kakve materijale niti sve količine.“

TITAN fabrika u Solunu nije samo proizvodna fabrika, ona je deo velikog međunarodnog programa održivog razvoja koji pokušava da ublaži negativne uticaje koje je tradicionalna industrija cementa imala na okruženje i u tome je veoma uspešna.

Na tržištu Srbije, kompanija TITAN je prisutna kroz TITAN Cementaru Kosjerić. Cementara posluje već pola veka, od čega više od dve decenije kao deo TITAN Grupe. Cementara kontinuirano modernizuje proizvodne procese i tehnologiju. Značajno doprinosi lokalnoj ekonomiji kroz poreze, direktno zapošljavanje oko dve stotine radnika, kupovinu proizvoda i usluga od lokalnih dobavljača (skoro 14 miliona evra u 2025. godini), kao i kroz kontinuirana ulaganja u infrastrukturu i projekte za zajednicu. Indirektno, Cementara kreira dodatnih 250 radnih mesta u lokalnoj zajednici.

TITAN Cementara Kosjerić se u ostvarivanju svojih poslovnih ciljeva oslanja na principe održivosti, gradeći dugoročne odnose, zasnovane na poverenju i partnerstvu, u projektima koji imaju pozitivan uticaj na društvo i lokalnu sredinu. Cementara planira da nastavi lokalno da primenjuje dobre prakse i pozitivna iskustva TITAN Grupe, uključujući i korišćenje alternativnih goriva dobijenih od komunalnog i neopasnog industrijskog otpada, sa ciljem da u prvom koraku dostigne stepen zamene energije od 20-30%. Ovakav pristup otvara put perspektivi daljeg rasta i progresa, posebno u kontekstu dekarbonizacije i tranzicije ka klimatskoj neutralnosti.

Еуромедик на 15 локација

1

**НАЈВЕЋА ПРИВАТНА БОЛНИЦА
КОМПЛЕТНА ХИРУРГИЈА И БОЛНИЧКО ЛЕЧЕЊЕ**
Еуромедик болница, Булевар уметности 29
Тел: 011 / 7359 150; 7359 151; 7359 152
ХИРУРГИЈА - тел: 062 / 800 71 95

2

ЕУРОМЕДИК - НОВИ БЕОГРАД
Дом здравља, Јурија Гагарина 36д
Тел: 011 / 2284 001; 2284 002; 2284 006; 2276 324; 2276 342;
062 / 800 38 44

3

ЕУРОМЕДИК - НОВИ БЕОГРАД
Општа болница, Париске Комуне 22
Тел: 011 / 2609 650; 2609 670; 2605 990
ХИРУРГИЈА - 062 / 800 71 95

4

ЕУРОМЕДИК - ЗЕМУН
Дом здравља, Косовска 12
Тел: 011 / 2616 444; 069 2480 518; 2617 104; 062 / 800 38 63

5

ЕУРОМЕДИК - КАРАБУРМА
ДОМ ЗДРАВЉА, Вишњичка 72
Тел: 011 / 7357 500; 7357 501; 7357 502;
Моб: 069 / 80 70 381; 80 70 382

6

ЕУРОМЕДИК - ЗВЕЗДАРА
Дом здравља, Ватрослава Јагића 1
Тел: 011 / 2448 148; 2448 150; 2448 153; 2448 154; 2448 158;
2448 164; Моб: 062 / 23 73 76

7

ЕУРОМЕДИК - СТАРИ ГРАД
Дом здравља, Цара Уроша 37
Тел: 011 / 7357 304; 7357 305; 7357 306; 7357 307;
Моб: 069 / 8070 390

8

ЕУРОМЕДИК - ПАЛИЛУЛА
Дом здравља, Цвијићева 42
Тел: 011 / 3294 457; 3294 469; 3294 447; 3294 448;
Моб: 062 / 800 39 53

9

ЕУРОМЕДИК - СЛАВИЈА
Поликлиника, Алексе Ненадовића 7
Тел: 011 / 2448 008; 2444 111; 3441 517; 3441 514; 3448 057;
Моб: 062 / 800 38 42

10

ЕУРОМЕДИК - СЛАВИЈА
Поликлиника, Алексе Ненадовића 8
Тел: 011 / 2448 008; 2444 111; 3441 517; 3441 514; 3448 057;
Моб: 062 / 800 38 43

11

ЕУРОМЕДИК - САВСКИ ВЕНАЦ
Општа болница, Вишеградска 20
Тел: 011 / 3650 660; 3650 700; 2660 000; 2660 031; 2660 082;
2660 111; Моб: 062 / 800 38 45

12

ЕУРОМЕДИК - ВОЖДОВАЦ
Дом здравља, Стефана Првовенчаног 32
(Код Душановачке пијаце)
Тел: 011 / 655 78 77; 655 78 78; 655 78 80

13

ЕУРОМЕДИК - ВИДИКОВАЦ
ДОМ ЗДРАВЉА, Кнеза Вишеслава 63 а
Тел: 011 / 7859 424; 7859 425; 7859 426;
Моб: 069 / 80 70 371; 80 70 372

14

ЕУРОМЕДИК - ЧУКАРИЦА
Дом здравља, амбуланта, Требевићка 7
Тел: 011 / 6830 582; 6830 583; 6830 568;
6830 569; 3559-732; 3550-179; Моб: 062 / 800-38-66

15

ЕУРОМЕДИК - НОВИ САД
ДОМ ЗДРАВЉА, Николе Пашића 17
Тел: 021 / 2100 544; 2100 545; 2100 546;
Моб: 063 / 588 467; 069 / 8070-383; 062/298-382

СПЕЦИЈАЛИСТИЧКИ ПРЕГЛЕДИ

КАРДИОЛОГА, НЕУРОЛОГА,
ЕНДОКРИНОЛОГА, ГИНЕКОЛОГА, УРОЛОГА,
ОТОРИНОЛАРИНГОЛОГА, ОФТАЛМОЛОГА,
ДЕРМАТОЛОГА, ГАСТРОЕНТЕРОЛОГА,
НЕФРОЛОГА, ПУЛМОЛОГА, РЕУМАТОЛОГА,
ХЕМАТОЛОГА, ПСИХИЈАТРА, ПСИХОЛОГА,
ФИЗИЈАТРА, ХИРУРГА, ОРТОПЕДА,
ОНКОХИРУРГА, ПРОФЕСОРА,
СПИНАЛНОГ ХИРУРГА

КУЋНЕ ПОСЕТЕ ЛЕКАРА СПЕЦИЈАЛИСТЕ

МАГНЕТНА РЕЗОНАНЦА
СКЕНЕР
УЛТРАЗВУК СА КОЛОР ДОПЛЕРОМ
РТГ ПО СЕГМЕНТУ
ДИГИТАЛНА МАМОГРАФИЈА
ОСТЕОДЕНЗИТОМЕТРИЈА (ДХА)
ЕНДОСКОПИЈЕ
АНГИОГРАФИЈА
УГРАДЊА СТЕНТА
УГРАДЊА ПЕЈСМЕЈКЕРА

МЕДИЦИНА РАДА - Издавање уверења

ПАКЕТ ПРЕГЛЕДА

КАРДИОЛОШКИ, НЕУРОЛОШКИ,
ОРЛ, ГАСТРОЕНТЕРОЛОШКИ,
УРОЛОШКИ, ЕНДОКРИНОЛОШКИ,
НЕФРОЛОШКИ, ГИНЕКОЛОШКИ,
ПУЛМОЛОШКИ, ДОПЛЕР I-II,
СИСТЕМАТСКИ ПРЕГЛЕД ЗА ДЕТЕ

УГОВОР СА РФЗО ЗА

- ЦЕНТАР ЗА КАТАРАКТЕ
- ЦЕНТАР ЗА ВАНТЕЛЕСНУ ОПЛОДЊУ

ЕУРОМЕДИК

www.euromedic.rs

Ново Ново Ново

ЦЕНТАР ЗА ДИЈАГНОСТИКУ И ОПЕРАТИВНО ЛЕЧЕЊЕ

ПРОШИРЕНИХ ВЕНА, ДОЈКЕ, КАТАРАКТЕ, КАМЕНА У БУБРЕГУ,
КАМЕНА У ЖУЧНОЈ КЕСИ, КУКА И КОЛЕНА, КИЧМЕ

НАЈВЕЋА ПРИВАТНА БОЛНИЦА

ЕУРОМЕДИК

ХИРУРГИЈА

ОФТАЛМОХИРУРГИЈА

АБДОМИНАЛНА
ХИРУРГИЈА

ГИНЕКОЛОШКА
ХИРУРГИЈА

ВАСКУЛАРНА
ХИРУРГИЈА

ОРЛ ХИРУРГИЈА

УРОЛОШКА
ХИРУРГИЈА

ГРУДНА ХИРУРГИЈА

УРОГЕНИТАЛНА
ХИРУРГИЈА

ОРТОПЕДСКА ХИРУРГИЈА

СПИНАЛНА ХИРУРГИЈА
(хирургија кичменог стуба)

ОНКОХИРУРГИЈА
(дојка, штитна жлезда, кожа)

ПЛАСТИЧНА
РЕКОНСТРУКТИВНА И
ЕСТЕТСКА ХИРУРГИЈА

ЦЕНТАР ЗА МЕЛАНОМЕ

У служби вашег здравља.

PRIČA KOJA TRAJE DUŽE OD ŽIVOTA

Verujete li da postoje srodne duše?

Laguna

PRED KONZERTE U KARMAKOMI 27. I 28. MARTA...

ALEKSANDAR STOJKOVIĆ ST

Ako ne pronademo ljudske tragove, pratićemo botove

Goribor je obeležio domaću muzičku scenu dveihiljaditih i jedan je od prvih koji je uspeo da se u tom periodu etablira u onom što se profano zove region. Kulturni albumi, ali i koncerti koji se pamte. Jedan od njih na platou Muzeja Jugoslavije, Mikseru... Frontmen Aleksandar Stojković ST bio je jedna od najautentičnijih pojava. Negde na tragu njujorških rokenrol bardova gde se život pretakao u literaturu a ova u autentični rokenrol. I onda je stigao raspad benda i povlačenje harizmatičnog frontmena i pesnika.

Aleksandar Stojković ST, osnivač i frontmen čuvenog sastava Goribor, posle duže pauze vraća se na scenu. Nakon poslednjeg nastupa u Beogradu, sada već davne 2014. godine, publika će ponovo imati priliku da čuje ST-a u novom muzičko-poetskom delu 'Raj na Zemlji' zajedno sa braćom Sinkauz, muzičarima iz Pule. Pre nekoliko dana u beogradskoj galeriji New Moment održano je premijerno predstavljanje novog muzičkog projekta osnivača i frontmena Goribora. Ovim događajem zvanično je predstavljen novi naziv rok benda „Još gori“, čime se ST nakon dvanaest godina vraća na muzičku scenu.

Ovog 27. i 28. marta u beogradskom klubu Karmakoma ovaj bend će se predstaviti uživo.

Nakon dvanaest godina si se vratio sa novim bendom. Svi mi koji smo voleli Goribor očekivali smo da bude to i ranije. Šta te je privuklo ovoj opet zanimljivoj epizodi?

Bio je ovo akumulacijski period. Kad smo isplivali na scenu, iza nas je bilo deset godina pisanja pesama. Posle „Evo je banja“, ostalo mi je goriva za još jedan al-

bum i to je bilo to. Sad, 12 godina kasnije, ima par tema i situacija koje su relativno nove i interesantne za dekonstrukciju.

Slušali smo te u New Moment galeriji, očekuje nas tvoj koncert u Karmakomi, šta će biti materijal? I stare pesme Goribora? Ove nove koje si izveo na pretpremijeri u galeriji su odlična najava.

Novi bend, nove pesme, staro s.anje. To zna da bude interesantno, ako se pojaviš sa novim pesmama, ljudi hoće stare, ako pak sviraš stare, ljudi pitaju kad će nove.

Zar ti zaista svih ovih 12 godina pauze nije falila muzika, stejdz... ?

Interesantno da nije. Valjda je zaista bio pravi trenutak da se stane kad smo stali. Nekih pet godina unazad, skoro da nisam ni slušao muziku. Prodao sam dosta toga od opreme i izgledalo je kao da sam na dobrom putu oporavka... šalim se. Ne, trebalo mi je pražnjenje, bio sam prezasićen.

U svetu je više nego ikada koncerata, muzika rasprodaje stadione, festivale... Čak neki novi bendovi koji bi bili alternativni u prošlosti sada rasprodaju velike dvorane. Da li pratiš nove grupe i autore? Ko ti se sviđa?

Imao sam emisiju na Radiju Rojc i u jednom trenutku, opet krenuo opsesivno u potragu za novom muzikom. Srećom, brzo me je pustilo i sad, napokon, slušam kad mi se sluša a da i ne moram da znam ko je. Spremiću neka imena za ubuduće, pošto je uvek lepo preporučiti dobru muziku.

Uvek si bio angažovan, ne pamfletski, kako ti izgleda današnji svet?

Mislim da sve puca po šavovima. U neku ruku, to je dobro jer ovaj umirući sistem se potpuno okrenuo protiv običnog čoveka. Ako se ne prodramo duhovno i kao ljudi, ako ne pronademo ljudske tragove, pratićemo botove... **N**

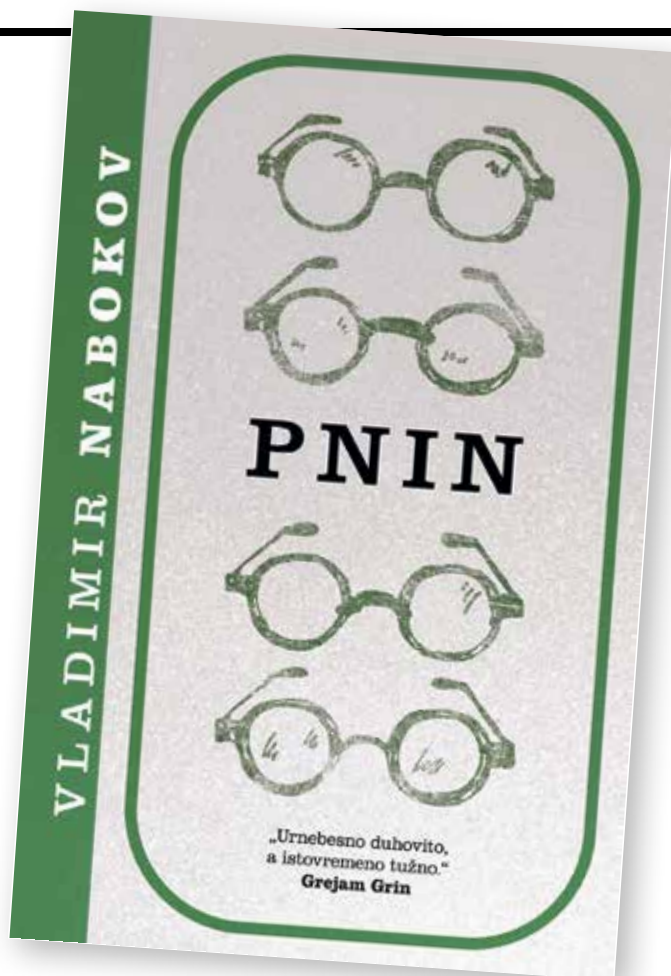
Pnin

BRILJANTNO DELO AUTORA „LOLITE“

Specijalno za Nedeljnik piše prevodilac, književni i filmski kritičar Zoran Janković

Pojava romana „Pnin“ iz pera i iz uma Vladimira Nabokova (u prevodu Zorana Paunovića i u izdanju Lagune) upućenima i znatiželjnima pojasniće poprilično toga; naime, „Pnin“, nakon dva prethodna mu romana, predstavlja prvi veći uspeh tog autora kod američke publike, dok je „Lolita“ usledila neposredno posle, s tim da su ta dva prevratnička romana u Nabokovljevom opusu pisana naporedo. Već to jasan je povod za barem brzopoteznije analize, a zaključak je poprilično evidentan – uz ogromne i sasvim oprečne razlike i na planu fizikusa i na planu karaktera i naravi, sramežljivi univerzitetski profesor Pnin i Lambert Lambert (kičma „Lolite“) ipak dele jednu iznimno važnu stavku – obojica su ovaploćenja korenite nesnađenosti u svetu u kome su se obreli.

Hambert živi u raskoraku sa vlastitim htenjima i narcističkom zagledanošću u svoj odraz, a Pnin je ponajpre kulturološki nesnađen – sa pozicije ruskog emigranta, predavača u SAD, on je laka meta podsmeha i prezira okoline, a ta njegova nesnađenost predstavlja i pogonsko gorivo samog zapleta i njegovog nespretno artikulisanog poriva da pojmi i da se ukotvi u američkom svetu poratnih pedesetih godina prošlog veka. Ova dva značajna i nepobitno uspeła književna dela u jedno i u savršenu rimu spaja i još jedan zajednički sadržatelj – oba su rađena uz primenu izrazito zahtevne, a onda i skilske postavke gde nad narečenim zapletom i sveukupnom narativnom arhitektonikom preimućstvo ipak ima središnji lik.

NOVI AMERIKANAC

Pnin je ponajpre kulturološki nesnađen – sa pozicije ruskog emigranta, predavača u SAD, on je laka meta podsmeha i prezira okoline, a ta njegova nesnađenost predstavlja i pogonsko gorivo samog zapleta i njegovog nespretno artikulisanog poriva da pojmi i da se ukotvi u američkom svetu

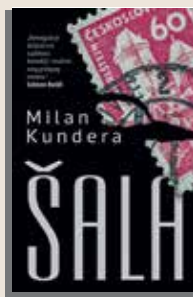
Na tom tragu, kao i na fonu osetne topline sa kojom Nabokov prati Pnina, topline i brižnosti koje su potpuno lišene cinizma, lako je razumeti zašto je, recimo, neponovljiva američka pripovedačica Flaneri O’Konor („Teško je naći dobrog čoveka“) javno i *ushičeno* hvalila Pnina.

A taj njegov roman pred čitaoce i na ovovremenska čitanja donosi krajnje učinkovit humor koji se sa Nabokovom, na uzorku čitavog mu opusa, može dovesti u vezu tek na nekoj višoj decimali. Mimo humora i nežnosti (uključujući tu i nežnost samog Pnina prema očito nenaklonjenom mu svetu), ovo njegovo delo se lako oseća i razume i na isključivo emocionalnom i empatijskom nivou – zar nije u trenu lako razumeti teskobu u onome kome je, kao u košmaru, dopalo da uđe u pogrešan voz kako bi održao predavanje na jeziku kojim ne govori dovoljno dobro? **N**

Lolita Vladimir Nabokov

Kada je roman objavljen 1955. godine, postao je odmah predmet žestokih polemika zbog slobode i sofisticiranosti kojima je Nabokov oslikao neobične erotske sklonosti svog junaka. Ali ovo mudro, ironično i elegantno remek-delo ne duguje svoj status klasika kontroverzi koju je izazvala tema, već načinu na koji je pisac upotrebio taj materijal da ispriča ljubavnu priču koja šokira svojom lepotom i nežnošću. **N**

Šala Milan Kundera

Jedna šala bila je dovoljna da Ludvik izgubi sve: mladost, studije, ljubav. Izbačen iz partije i sa fakulteta, poslat je na prinudni rad, da bi se godinama kasnije vratio kao ogorčen čovek opsednut osvetom. Dok pokušava da se osveti prijatelju koji ga je izdao tako što će mu zavesti ženu - otkriva da život ima poseban smisao za humor i da su najveće šale obično na naš račun. **N**

Piše Hana Pišćević

9113

Stavljam maskaru i crveni karmin što se ne dešava često. R. oblači jednu od svojih najlepših košulja. Naš prijatelj slavi rođendan. Nije jubilar ni više ga oplakuje nego što ga slavi ali R. i ja čitavu večnost nismo otišli na žurku. Razlog nije to što imamo malo dete, već to što nikad nismo davali da to malo dete uspava iko sem nas dvoje. Čvrsto smo verovali da ne treba da prihvatamo previše pomoći i da je taj težak poduhvat uspavlivanja nešto čime treba da se bavimo isključivo mi. I tako, devetnaest meseci kasnije, niko osim nas dvoje ne može da je uspava iako voli moju mamu, svoju babi, najviše na svetu.

Ipak, sada je porasla, nije više beba, neće se probuditi, premorena je, međusobno se tešimo dok se spremamo za izlazak. Kada se konačno dovezemo do grada, zaglavljujemo se u moru automobila punih šljaštećih ljudi koji negde treba da stignu.

Vidi se da smo postali prvoklasni amateri beogradskog noćnog života ako smo mislili da ćemo lako naći parking u centru grada u subotu več. Istina je da R. uglavnom ima sreće ali ovo bi ga činilo prokletim srećnikom. Svu pažnju laserski usmeravamo na parking mesta. Svaki nekoliko minuta uzaludno se obradujemo parčetu betona koje se ispostavi da je ulaz u garažu, da ima znak za invalide, da je rezervisano za neke Kurte i Murte ili u najboljem slučaju da nije obeleženo. Ovaj grad je pun lažnih mesta i propuštenih parking prilika.

Proveravam bebi-kameru na telefonu, spava. Već trideset minuta potrošili smo na kruzing oko slavjenikovog bloka. „Još jedan krug?“, pita me R., a ja klimam glavom. To traje punih deset minuta vožnje s obzirom na broj ulica i količinu nesrećnika koji kao i mi besciljno kruže.

Penjemo se uz Francusku, to je to. Pun krug. Idemo kući. Kako naravno biva, tog sekunda kada odustanemo, pred nama sija, blešti, peva parking mesto. Ulećemo na njega brzo i spretno u neverici da je naše. U naletu uzbudjenja, čujem plač s telefona. Probudila se. Vrišti. Čula su nam do sad već dovoljno izoštrene da znamo kad je u pitanju nekakva noćna mora. Zna da smo se iskrali iz kuće, veštica mala.

Na ekranu se pojavljuje i moja mama. Uzima je u ruke i kreće da je nuna. Sedimo u parkiranim kolima i gledamo live prenos uspavlivanja. Žanr: Drama sa elementima trilera. Teški suspens. Automobili se zaustavljaju jedan za drugim i pitaju nas da li izlazimo. E moja Slavice, i ja bih da znam odgovor na to pitanje! Možda da napravimo aukciju za slobodno parking mesto?

Odjednom poželim da se oko nas nalazi debela žuta linija ili znak za invalide. Onda bi bilo lakše otići. Ali valjda ne bi bila fora da je tako. Da se ništa ne pitamo. Beba s kamere više ne plače ali i dalje gleda. Mamino celo telo zanosi se ulevo i udesno. Čitava soba njiše se kao jabuka na vetru.

Nudim R. da ja odem kući a da ide na žurku, ionako mi se već spava, ali i on meni nudi to isto. Oboje odbijamo. Jedan fini par zaustavlja se pored nas u svom crvenom autiću. „Verovatno je glupo pitanje ali da li kojim slučajem izlazite?“ Sinhronizovano i bez dogovora, klimamo glavama. Par počinje maltene da vrišti od sreće. „Je l' ovo uopšte mesto?“, pitaju uzbudeno jer ko je još lud da u jedanaest sati u subotu več napusti pravo pravcato parking mesto.

Zahvaljuju nam dok se mimoilazimo mada bi trebalo mi njima da zahvalimo. Dajemo gas i jurimo kući. Odjednom je tako lako i logično. Beograd ti nekad svojom komplikovanošću stvarno olakša stvari. **N**

PRED KONCERT: TURBO TRANS TURISTI, 12. MART, KARMAKOMA

BOŠKO MIJUŠKOVIĆ

Održavanje ritma

Razgovarala Zorica Čanadanović

V

aš treći studijski album prati glas da je „važan i veliki“. Kako vi definišete tu važnost?

U našem slučaju je artikulacija kreativnog haosa usloвила redukciju u zvuku. Kao da smo postali rokenrol bend, koji sada više „rola“ nego bilo šta drugo. Sama važnost (rola ispred roka) jeste u kontinuitetu pre svega – održavanju ritma, kao i dinamike, kako u muzici tako i u životu.

Nedavno ste predstavljali domaću scenu na Eurosonic Noorderslag (ESNS) u Holandiji. Kako vaša vizija beogradskog alt zvuka komunicira sa evropskom publikom?

Generalno, muzika u svom prirod-

nom obliku nema agende, i ne postoje barijere koje ne može da sruši. Džon Koltrejn nije svirao milion nota da bi razvio jezik koji će neko da razume, a neko ne. Te note su put ka svetlosti, tj. katarzi. U tome je univerzalna moć muzike, što te usmerava ka osećajima lju-

bavi i mira, a taj put je krivudav, ponekad deluje neuhvatljivo, tj. nejasno. Naš izraz je osnovno sredstvo komunikacije, a direktno je vezan sa kulturom iz koje dolazimo, pa je samim tim želja da se predstavimo u dobrom svetlu, utoliko smislenija, jer postoji odgovornost prema našoj kulturi i tradiciji.

Šta publika može da očekuje 12. marta, na beogradskom koncertu?

Publika će biti u prilici da vidi drugačiji bend, zreliji i zvučno širi. Utemeljen u snažnim emocijama, koje putuju kroz ritam, melodiju i glasove. Posebno zadovoljstvo nam je što ćemo svoje najbliže da upoznamo sa novom članicom benda, Sofijom Janković, koja svira bas-gitaru i peva. **N**

VIŠE OD 1.500 PREDUZETNIKA I PREDUZETNICA SA BALKANA NA JEDNOM MESTU

Regionalno biznis okupljanje: „Biznis priče“ 2. i 3. aprila u Vrnjačkoj Banji

Najveća poslovna konferencija u Jugoistočnoj Evropi „Biznis priče“ biće održana 2. i 3. aprila u Vrnjačkoj Banji, u hotelu Zepter. Posetioci sada već tradicionalno očekuju više od 20 predavanja i radionica istaknutih domaćih i svetskih biznis lidera i liderki, organizovano umrežavanje, aplikacija za direktno povezivanje i dve „Dance & Connect“ žurke.

Konferenciju je osnovao digitalni preduzetnik, edukator i voditelj podkasta „Biznis priče“ Vladimir Stanković, dok je organizator konferencije BIT Events. Teme konferencije su posvećene razvoju i unapređivanju poslovanja, kao i alatima za to poput prodaje, marketinga i veštačke inteligencije.

Među prvim objavljenim imenima su osnivač brenda restorana Nusr-Et Mitko Murić, osnivač i direktor Brand Sapiens Dubai Miša Lukić, osnivač i direktor agencije Bigburg GmbH Nedim Šabić, finansijski ekspert i suosnivač ACP Investment Partners LLP Ivan Gavanski, vodeći

ekspert za liderstvo u oblasti neuro-nauka i neuromarketinga dr Nikolaos Dimitriadis, globalna liderka u komunikacijama i biznis partnerka Hyperfacade Tanja Tatomirović, osnivač agencije Real Media Factory Željko Janković, ekspertinja za digitalne medije Jasmina Koprivica, osnivač i direktor studija Flow Ninja Uroš Mikić, AI Konsultant Luka Trikić i mnogi drugi.

Neke od tema radionica biće: profitabilne Meta Ads kampanje, kako da vaš biznis osvoji medijski prostor, poreske olakšice za inovacije, investiranje u Srbiji, AI programiranje za ne-programere, Zlato, akcije i bitcoin. Standard, Livestream i VIP (Premium) ulaznice dostupne su na sajtu konferencija.biznisprice.com. Kapaciteti su ograničeni, a na raspolaganju je i grupna akcija 4 + 1 – na četiri ulaznice, peta je gratis.

Paul McCartney

MAN ON THE RUN

LEGENDARNI MUZIČAR PAUL MCCARTNEY OBJAVIO JE „MAN ON THE Run – Music from the Motion Picture Soundtrack“, prateći album novog dokumentarca koji beleži njegov kreativni preporod tokom 1970-ih. Stigavši uporedo sa dugometražnim filmom „Paul McCartney: Man on the Run“, u režiji oskarovca, dobitnika Emmy i Grammy nagrada, Morgana Nevillea, ovaj projekat se osvrće na jednu od najtransformativnijih decenija u Makartnjevnoj karijeri – godine nakon raspada Bitlsa i uspona grupe Wings.

Album uključuje bezvremenske hitove i nezaobilazne pesme iz velikog i umetnički važnog kataloga, odnosno kratak pregled Polove kreativnosti sedamdesetih prikazan kroz dvanaest pesama, objedinjuje ključni materijal, beležeći ambiciju, reinveciju i spremnost na rizik koji su definisali njegovu eru nakon Bitlsa. Među najistaknutijim momentima nalazi se ranije neobjavljeni materijal, kao što su „Arrow Through Me (Rough Mix)“, preuzet sa sesija za album „Back to the Egg“ iz 1979, kao i „Live and Let Die (Rockshow)“, sa koncertnog filma „Rockshow“ iz 1980. Tu je i još jedan do sada neobjavljeni raritet „Gotta Sing Gotta Dance“, pesma koja je prvobitno bila deo TV specijala „The James Paul McCartney“ iz 1973.

Album teče kroz prekretnice uključujući hitove „Band on the Run“, „Mull of Kintyre“, „Coming Up“ i „Let Me Roll It“, formirajući kohezivni narativ o ponovnom pronalaženju sebe, pre nego običnu kolekciju najvećih hitova. Uz zapanjujuće arhivske snimke, sjajne fotografije Linde McCartney, i kroz brojne intervju sa Paulom, Lindom, Mary i Stelom McCartney, članovima benda Wings, kao i sa Seanom Ono Lennonom, Mickom Jaggerom, Chrissie Hyn-de i drugima – film se kroz jedinstveno ranjiv fokus vraća u to vreme i istražuje ga. Reditelj Morgan Neville opisuje projekat kao istraživanje načina na koji je McCartney prešao put od bežanja iz senke Beatlesa do trčanja ka sopstvenom kreativnom identitetu. **N**

Neće cveće, hoće borbu

Osmi mart, bilo mi je drago da je pao u nedelju. Jer ne moram misliti bar o tome. Mada odavno ne razmišljam o tom datumu. Odavno već ne kupujem ništa, jer sam neka druga vrsta ljudi koja nešto ne baštini tradiciju.

Setio sam se komšije iz bivše zgrade, koji je već od jutra dolazio s toliko cveća, za svaku ponešto. Držao je do Dana žena. Ovog osmog marta setio sam se praznika odmah po odlasku na mreže. Borkinje, je.eš cveće, borba. Postovi o maršu, pravima.

I to je okej, jer 8. mart nije samo ono Giga Moravac koji u „Boljem životu“ vodi kolegice u Grčku. I divno je da je ovde, baš kao u modernom svetu, to datum za nove borbe, ženske borbe.

Ovaj 8. mart obeležile su mi tri stvari. Prva, muzički ogranak BBC-ja držao je do Dana žena, muziku je birala gošća radija Kim Gordon, legendarna članica legendarnog Sonic Youtha, koja jeste bila članica kultnog benda, scene, ali i sastavni deo ženskog menjanja stvari da su žene u muzici moćne osobe a ne dekoracija.

Od tada do danas došlo se do toga da aktuelna scena počiva na ženskim autorima (autorkama) koji drže stubove aktuelnog mejnstrima ali i alternative. Ostao sam uz radio i slušao izbor značajnih ženskih imena koji je priredila Kim Gordon.

Druga praznična epizoda – Toni Cetinski, njegovo otkazivanje koncerta za 8. mart i nova epizoda politizacije estrade. Nešto kasnije, isti dan, Tonči Huljić na pitanje srpskih medija da prokomentariše epizodu odgovorio je da ne zna o čemu se radi. On je prvi shvatio da se od politike ne živi i doveo splitski Magazin baš 8. marta 2001. u Sava centar.

U ovom broju Nedeljnika Marko Grabež upravo priča o post-YU tržištu koje nije jugonostalgija i koje niko ne može da zaustavi, pa ni ti instant zagrljaji estrade i dnevnopolitike.

I treća epizoda, premijera fenomenalne Hartefaktove pozorišne predstave „Bez buke od dva do šest“ koju su radile upravo žene, i pisale, režirale i glume (osim jednog muškog lika). „Bez buke od dva do šest“ je priča o jednoj čitavog života sputanoj i sputavanoj Mirjani, i jednoj čitavog života borbenoj i prkosnoj Lani, o dve ekstremne i opozitne ženske sudbine koje se sastaju u jednom stanu jedne zgrade u kom se tokom nekoliko dana i nakon nekoliko odluka – jedna zahvaljujući drugoj, a uprkos svemu i svemu uprkos – zacementuju, makar na trenutak.

Genijalna predstava o svemu, u ambijentu stana i kućnog saveta koji većinom sačinjavaju žene; one targetuju komšinicu i jednu od glavnih junakinja a kojima se donosi cveće za 8. mart. **N**

Kako mi je Britni promenila život

Može li se o najvećoj zvezdi ranog 21. veka govoriti bez svega onoga što nije muzika?

Na početku su mnogo spuštene pantalone i pola stomačka koji se vidi, uz gomilu nitni, lančića i rajsferšlusa; sedite deco, da vam objasnim, tako smo se oblačili na prelazu dva veka, na prelazu dva milenijuma. Svuda su kamere, i mikrofoni, i foto-aparati; ona se jedva probija – sama! – kroz tu napadnu šumu i seda u kabriolet.

Čuje se pomalo nekih dirki ili timpana, dobro, i povremeno bas-linija koje se ne bi postideo nijedan čupavi bend iz osamdesetih. Plavuša stiže između nekih haustora, ulazi u napušteni magacin, smešta se na kožni kauč.

I počinje.
„I need... me!“

PESMA JE, I SPOT JE, ZA kompoziciju „Overprotected“, Britni Spirs u tom trenutku nema ni 20 godina, a znamo je toliko dugo; verovatno najveća muzička zvezda mojih – ma svačijih – tinejdžerskih dana izdala je svoj treći album, jednostavno nazvan „Britney“, i ovo je drugi, premda manje uspešan singl sa njega.

Sve do trenutka kada sam u neku poznu 2001. na MTV-ju, ili već nemačkoj Vivi ili talijanskom DeeJayu – mi deca iz pasivnih krajeva planete nismo ni imali „svoj“ MTV, već neke internacionalne imitacije – čuo tu pesmu, bio sam odvrtni nabusiti tinejdžer, ubeđen da muzika nije muzika ako nema gitare, i ako te gitare nisu u ozbiljnoj distorziji.

Ne bi bilo preterano reći da je „Overprotected“ promenila moj život mada, nažalost, nije promenila život Britni Spirs: od tog trenutka više nisam kategorički odbijao da slušam stvari koje mi se ne slušaju, a proširili su mi se i literarni i filmski i svaki drugi vidici. Čak sam, eto, prestao da se zaljubljujem samo u devojke sa crnom maskarom i u crvenim starkama...

Oh, ironija sudbine udesila je tako da je ta pesma bila upravo sve od čega sam

bežao i na šta sam, ponekad i sasvim doslovno, umeo hračnuti: napisao ju je Maks Martin, švedski producent koji je verovao – i još veruje! – da se muzika može svesti na matematiku, na algoritam, mnogo pre nego što je veštačka inteligencija to došla da obogotvori.

Sve je u njegovim kompozicijama na svom mestu, svaka je reč, svaki slog, svaka strofa i refren, postavljena tako da iza zove „ting“ u tačno određenom delu amigdale; ničega tu, možda je to i osamnaestogodišnjak u meni znao, ničega tu nema organskog, pa onda ni umetničkog, u najužem smislu te reči.

ALI, KAO ŠTO JE BRITNI NAZALNO pevala, „I can't help the way I feel“, i Martin i Britni uradili su mom nerazvijenom umu upravo ono što su i naumili: kada se onaj „bridge“ totalno utiša, pa se onda čuje „This is it“ i polako se ubrzava, pa se onda čuje „Action!“ i kreće savršeni refren, u višeglasju. Na treće slušanje već sam prestao da se opirem, zauvek – i danas je „Overprotected“ u top 10 mojih omiljenih numera, dok je „Criminal“ tu negde na klackalici.

Možda Britni nije napisala tu pesmu, možda nije osmislila ni spot, ali on je bio u isto vreme i kritika i predviđanje budućnosti: već tada – mada i dalje, ponovimo, maloletna po američkim federalnim zakonima – ona je prestajala da bude omiljeni devojčurak Amerike, i postajala plen krvožednih tabloida i još krvožednijih i anonimnijih muškaraca.

„Overprotected“ je govorila o tome da Britni nema nikakvu kontrolu nad svojim životom, ni profesionalnim ni privatnim: bio je to vapaj jedne još devojčice, ono uzaludno batrganje u živom blatu, devojčice koja zapravo nikada neće saznati ni kako je to biti devojka, ni kako je biti slobodna žena. U spotu, zidovi sobe, okićeni njenim posterima, polako se sužavaju, sve dok ne krenu da je guše.

Već je u tom periodu, kada su joj ljudi dvostruko, trostruko stariji od nje, merili sukunje i raspravljali o njenom himenu, bilo jasno da će sve poći po zlu, i za nju i za muziku i za pop kulturu, neko dramatičniji bi rekao i za celo j...no čovečanstvo: biće tu i propalih brakova, i nervnih slomova, i borbi za starateljstvo, i psihijatrijskih ustanova, samo što Britni ni o čemu nije mogla da odlučuje, jer je doslovno zauvek, sve do pre koju godinu, ostala maloletna, bez ikakvih prava.

Nije planirano da ovo bude tekst o tome, mada jeste ponukan veću da je B. S. (44) uhapšena 4. marta u Los Angelesu, Kalifornija, zbog vožnje u pijanom stanju, da je provela noć u betonjerci okruga Ventura i da joj je suđenje zakazano za dva meseca.

ALI MOŽE LI SE – ILI se mora? – o Britni Spirs pisati a da se ne pomene sve ovo što je pomenuto u prethodnom pasusu, proklet da je? (Makar nećemo o onim dokumentarcima koji je jednako eksploatišu, samo na drugi način...)

Postoji ona teorija da je Britni rođena u pravo i u pogrešno vreme: pravo jer je samo ta savršena oluja potkraj devedesetih mogla da od nje napravi najveću zvezdu na svetu; pogrešno iz istog tog razloga, usled činjenice da tada nisu postojale društvene mreže, ni internet kakav znamo, pa niko – fanovi? kritičari? stariji tinejdžer sa Balkana kojem je pala vilica kada je prvi put čuo „Overprotected“? – nije mogao da joj pritekne u pomoć, da kenseluje urednike tabloida i druge lešinare, da prebije paparace, da izbije zube Kevinu faking Federlajnu.

Mogli smo samo da gledamo kako jedna žena poziva u pomoć u najsavršenija tri minuta i 54 sekunde koje je pop muzika u ranom 21. veku videla; i da se nada-mo da će nekada, pa makar to bilo i dvadeset pet, i trideset pet godina kasnije, dobiti svoj srećan kraj. **N**

ISTINITA PRIČA IZA NAJPOPULARNIJE SERIJE U REGIONU
ŠPIJUNI, ZAVERENICI, UBICE, DRŽAVNICI

SENKE NAD BALKANOM

DVOTOMNA KNJIGA INSPIRISANA NAJGLEDANIJOM
REGIONALNOM SERIJOM DRAGANA BJELOGRLIĆA

*Mustafa Golubić, Apis i Crna ruka, Josip Broz Tito, Petar Živković i Bela ruka,
Dragi Jovanović, Milan Stojadinović, Princ Đorđe, Knez Pavle*

YARIS CROSS

SAJAMSKA PONUDA
SAJAMSKA PONUDA
SAJAMSKA PONUDA
SAJAMSKA PONUDA

POLA PLATI SADA

OD **200** €* MESEČNO

POLA NA RATE BEZ KAMATE

DO 10 GODINA GARANCIJE TOYOTA RELAX

TOYOTA YARIS CROSS HEV: cena 23.990,00 EUR; učešće 11.995,00 EUR; iznos beskamatnog kredita 11.995,00 EUR; period otplate 60 meseci; NKS godišnje 0,00% p.a.; mesečna rata 199,92 EUR; EKS 0,01% p.a.; Kamata stopa je fiksna tokom celog perioda otplate kredita. U EKS ulazi trošak obrade zahteva 0%, naknada za vođenje iRačuna 0,00 RSD, trošak menice: 50,00 RSD, trošak povlačenja izveštaja kreditnog biroa: 246,00 RSD. Ponuda je primenljiva isključivo na vozila za koja je oglašeno beskamatno finansiranje. "Budite odgovorni, pozajmljivanje novca košta".

Do 10 godina garancije uz Toyota Relax: 3 godine fabričke garancije + do 7 godina ili 200.000km (šta pre nastupi) dodatne garancije koja se aktivira obavljanjem redovnih servisa kod ovlašćenog Toyota partnera prema uputstvima proizvođača. Za sve detalje u vezi sa Toyota Relax garancijom posetite www.toyota.rs ili kontaktirajte ovlašćenog Toyota partnera.

Yaris Cross 1.5 HEV: Zvanična kombinovana potrošnja goriva od 4.4-5.1l/100km; Zvanična kombinovana emisija CO₂ od 101-115g/km; Zvanični nivo izduvne emisije EURO 6; Zvanična vrednost specifičnih emisija azot oksida (NO_x) 0.0033-0.007g/km. Detaljnije podatke o novim putničkim vozilima možete pronaći u Vodiču o ekonomičnosti potrošnje goriva, emisijama CO₂ i zagađujućih materija u vazduh koji je besplatno dostupan na prodajnom mestu dobavljača putničkog vozila.

Ponuda je informativnog karaktera. Slike su simbolične.. www.toyota.rs